

Beslut vid regeringssammanträde den 18 december 2003.

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas med uppdrag att göra en översyn av rätten och möjligheterna att använda teckenspråket, liksom av dövas och hörselskadades tillgång till samhällets utbud av kultur och medier. Med hörselskadade avses i detta sammanhang personer med hörselskada som är beroende av teckenspråket för sin kommunikation. I uppdraget ingår att

- bedöma möjligheten att använda teckenspråket samt tillgången till tolk för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade i olika situationer, t.ex. i arbetslivet och vid samhällsstöd,
- kartlägga förutsättningarna till likvärdig utbildning på teckenspråk för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade barn, ungdomar och vuxna,
- analysera om utbildningen (både den som erbjuds av landstinget och den som erbjuds av staten) i teckenspråk för föräldrar och syskon till döva m.fl. tillgodoser de behov som finns,
- bedöma möjligheten att tillgodose döva invandrares behov av utbildning i det svenska teckenspråket,
- kartlägga och analysera tillgängligheten vad avser kultur och medier samt möjligheterna till eget skapande för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade,
- pröva möjligheterna till auktorisation av dövblindtolkar och vuxendövtolkar,
- analysera orsakerna till bristen på sökande till tolkutbildningen samt
- kartlägga nuvarande forskning samt analysera behovet av eventuella forskningsinsatser.

Utredaren skall dessutom pröva frågan om en ny fördelningsmodell för statsbidraget till tolktjänst för döva, dövblinda, vuxen-

döva och hörselskadade. Om utredaren föreslår ett fortsatt riktat statsbidrag skall syftet med bidraget klargöras.

Utredaren skall också behandla de förslag om teckenspråket som lämnats av Kommittén för svenska språket i dess slutrapport Mål i mun (SOU 2002:27).

Vid behov skall utredaren lämna förslag till åtgärder.

Bakgrund

Teckenspråket som förstaspråk

Enligt 1989 års Handikapputredning finns det totalt mellan 8 000 och 10 000 barndomsdöva i Sverige. Antalet dövblinda uppskattas till 1 200, varav cirka 200 personer använder teckenspråk. Antalet personer som blivit döva i vuxen ålder, vuxendöva, beräknas vara cirka 4 000. Dessutom antas cirka 10 000 hörselskadade barn och vuxna ha behov av teckenspråk (En väg till delaktighet och inflytande – tolk för döva, dövblinda, vuxendöva, hörselskadade och talskadade, SOU 1991:97). Någon samlad statistik av senare datum finns inte att tillgå.

Vidare är hörselproblem bland invandrare betydligt vanligare än bland svenskfödda. Så många som en tredjedel av deltagarna i utbildningen i svenska för invandrare uppskattas ha hörselproblem. Genom den ökade invandringen från krigsdrabbade länder har också antalet hörselskadade invandrare ökat. Migrationsverket och Integrationsverket har dock inga uppgifter om hur många som har behov av teckenspråk.

Redan år 1981 slog riksdagen, i samband med behandlingen av budgetproposition, fast att barndomsdöva för att kunna fungera sinsemellan och ute i samhället måste vara tvåspråkiga. Det innebär att de dels måste behärska sitt visuella/manuella teckenspråk, dels det omgivande samhällets språk, svenskan.

Behandlingar i konstitutionsutskottet

Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (minoritetsspråkskonventionen) ratificerades av Sverige i februari 2000. I propositionen Nationella minoriteter i Sverige (prop. 1998/99:143 s. 33) som låg till grund för riksdagsbeslutet om ratificering av teckenspråket konstaterade regeringen att teckenspråket inte kan

anses falla inom ramen för syftet med minoritetsspråkskonventionen. Konventionen bygger på språkets anknytning till urbefolkningar och andra nationella minoriteter som etniska grupper. Samtidigt framhölls att teckenspråket är annorlunda än det officiella språket. Vidare är teckenspråket en viktig del av dövas kultur. Inget land har omfattat teckenspråket vid sin ratifikation av minoritetsspråkskonventionen. Konstitutionsutskottet ansåg, liksom regeringen, att teckenspråket inte kunde omfattas av en ratifikation. Utskottet framhöll samtidigt att det inte fanns något som hindrade att frågan om åtgärder till stöd för teckenspråket övervägdes i annat lämpligt sammanhang (bet. 1999/2000:KU6 s. 24).

Även i samband med riksdagens behandling av motionsyrkanden från den allmänna motionstiden år 2000 om nationella minoritetsfrågor m.m. diskuterades teckenspråkets ställning som minoritetsspråk. Konstitutionsutskottet vidhöll sin uppfattning att teckenspråket inte skall ges ställning som minoritetsspråk. Utskottet förordade samtidigt att riksdagen skulle ge regeringen till känna att det behövs en översyn av rätten och möjligheterna att använda teckenspråket, liksom dövas och hörselskadades tillgång till samhällets utbud av kultur och litteratur. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag (bet. 2000/01:KU14 s. 13–17, rskr. 2000/01:147).

Behandling i socialutskottet

Socialutskottet behandlade tre motioner om rätten till teckenspråkstolk i samband med den allmänna motionstiden år 2000. Utskottet erinrade om att riksdagen har gett regeringen till känna att det är angeläget med en översyn av rätten och möjligheterna att använda teckenspråket (bet. 2000/01:SoU12 s. 24–26, rskr. 2000/01:195).

EU, Europarådet och Nordiska ministerrådet

Europaparlamentet antog den 18 november 1998 en resolution om teckenspråk (B4–0985/98). Bland annat uppmanas kommissionen att lägga fram ett förslag för rådet om offentligt erkännande av det teckenspråk som döva använder i varje medlemsstat, att säkerställa

att alla EU-program är tillgängliga för döva och att behovet av teckenspråkstolkning erkänns.

Europarådets parlamentariska församling rekommenderade den 14 april 2003 ministerkommittén att ta fram särskilda regler om rättigheter för teckenspråksanvändare (Protection of sign languages in the member states of the Council of Europe, REC 1598 2003).

EU och Europarådet anordnade Europeiska året för språk 2001. Syftet var bl.a. att öka den språkliga mångfalden i Europa, främja flerspråkighet och uppmuntra till ett livslångt lärande. Teckenspråk omfattades av satsningen.

Nordiska ministerrådet beslutade hösten 2003 att göra en utredning om den nordiska språkkonventionen, Konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om nordiska medborgares rätt att använda sitt eget språk i annat nordiskt land. I uppdraget, som skall vara slutfört i maj 2004, ingår bl.a. frågan om en eventuell utvidgning av språkkonventionen till att omfatta de nordiska teckenspråken.

Mål i mun – betänkande av Kommittén för svenska språket

Den parlamentariska kommittén för svenska språket (dir. 2000:66) har på regeringens uppdrag lagt fram ett förslag till handlingsprogram för svenska språket. Kunskaper i, attityder till och bruk av minoritets- och invandrarspråk och stora internationella språk skulle också belysas. Kommittén fann det naturligt ur ett språkpolitiskt perspektiv att i viss mån även behandla teckenspråket.

I sitt betänkande Mål i mun – Förslag till handlingsprogram för svenska språket (SOU 2002:27) konstaterade kommittén att det inte finns något beslut om vilken legal ställning teckenspråket skall anses ha i Sverige. Kommittén föreslog att åtgärder skall vidtas för att stärka och utveckla teckenspråket men lämnade inga egna förslag. Kommittén föreslog också att den vetenskapliga kompetensen i teckenspråk bör garanteras samt att det inrättas en särskild funktion för teckenspråk inom den centrala, statligt finansierade språkvården. En ny statlig myndighet, Sveriges språkråd, föreslås få ansvar även för teckenspråket.

Alla remissinstanser som lämnat synpunkter om teckenspråket är positiva till utredningens förslag om insatser för att bevara och stödja teckenspråket. De flesta menar att teckenspråket bör få status som nationellt minoritetsspråk.

Den nationella handlingsplanen för handikappolitiken

I den nationella handlingsplanen för handikappolitiken "Från patient till medborgare" slås det fast att personer med funktionshinder skall ha samma möjligheter som andra att röra sig i samhället och delta i samma sammanhang (prop. 1999/2000:79, bet. 1999/2000:SoU14, rskr. 1999/2000:240). Målet för den svenska handikappolitiken är en samhällsgemenskap med mångfald som grund. Samhället skall utformas så att människor i alla åldrar med funktionshinder blir fullt delaktiga i samhällslivet och att flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder uppnår jämlikhet i fråga om levnadsvillkor. Alla skall ha samma möjligheter att ta del av information och göra sig hörda. För att uppnå detta måste handikapperspektivet genomsyra alla samhällsområden. Enligt förordningen (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken skall statliga myndigheter utforma och bedriva sin verksamhet med beaktande av de handikappolitiska målen. Detta innebär bl.a. att verksamhet och information skall göras tillgänglig för personer med funktionshinder. De myndigheter som har ett sektorsansvar inom sitt respektive verksamhetsområde har ett särskilt stort ansvar för att de nationella målen för handikappolitiken förverkligas.

Teckenspråket i utbildningen

År 1999 slog riksdagen fast att döva, dövblinda och hörselskadade som har teckenspråk som sitt första språk utgör en grupp där undervisning i särskilda skolor eller undervisningsgrupper är en nödvändig förutsättning för delaktighet och gemenskap (prop. 1998/99:105, bet. 1999/2000:UbU4, rskr. 1999/2000:14). Denna ståndpunkt återfinns även i FN:s standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet (regel 6, punkt 9) som utgör grunden för den nationella handlingsplanen för handikappolitiken. Enligt punkt 9 tillgodoses dövas och dövblindas utbildningsbehov bättre i specialskolor, specialklasser eller i speciella enheter i vanliga skolor. Punkten är ett undantag från huvudprincipen i regel 6, att utbildning för elever med funktionshinder skall erbjudas inom den ordinarie skolorganisationen.

Specialskolemyndigheten, som bildades den 1 juli 2000, består av sex skolenheter, varav fem är regionala specialskolor för döva och

hörselskadade och en är nationell specialskola för döva och hörselskadade med utvecklingsstörning samt för dövblindfödda elever. Specialskolemyndighetens mål är att varje döv eller hörselskadad elev efter genomgången specialskola skall vara tvåspråkig (teckenspråk och svenska). Inom myndigheten finns ingen förskoleverksamhet men myndigheten får efter avtal med en kommun fullgöra kommunens uppgifter inom förskoleklass och fritidshemsverksamhet. Örebro kommun anordnar, enligt avtal med staten, gymnasial utbildning för döva, hörselskadade och dövblinda elever från hela landet som är beroende av teckenspråk. Undervisningen skall ske på teckenspråk inom riksgymnasiet för döva. Inom riksgymnasiet för hörselskadade är undervisningsspråket svenska med den hörseltekniska förstärkning som behövs samt med tecken som stöd av läraren. Specialpedagogiska institutet, som inrättades den 1 juli 2001, skall enligt sin instruktion ge råd och stöd i specialpedagogiska frågor som rör barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder för att underlätta skolhuvudmännens arbete med att erbjuda likvärdig förskola, skola och skolbarnsomsorg samt vuxenutbildning till alla oavsett funktionshinder.

Specialpedagogiska institutet har fått regeringens uppdrag att samarbeta med Specialskolemyndigheten och redovisa vilka resultat vidtagna åtgärder har lett till när det gäller arbetsformer för hur döva och hörselskadade barn/elever i barnomsorg och skola kan ges de bästa förutsättningarna att utveckla tvåspråkighet. Därvid skall myndigheten särskilt redovisa hur befintlig kompetens inom respektive myndighet har tillvaratagits.

Specialpedagogiska institutet skall också utveckla, framställa, distribuera och informera om läromedel för funktionshindrade barn och ungdomar. I Örebro finns en speciell avdelning för framställning av läromedel på teckenspråk. Specialpedagogiska institutet skall även, tillsammans med Nationellt centrum för flexibelt lärande, utveckla teckenspråksmaterial för vuxna döva. Statens fortsatta ansvar för läromedelsframställning har nyligen utretts och ärendet bereds för närvarande inom Utbildningsdepartementet.

För att döva, dövblinda, vuxendöva och vissa hörselskadade skall kunna tillgodogöra sig den vuxenutbildning som samhället erbjuder är tillgång till tolk en förutsättning. För statligt finansierad utbildning vid folkhögskolor avsätter staten särskilda medel för stöd till undervisning för funktionshindrade, däribland tolkkostnader. Även vid högskoleutbildning skall behov av tolkning beaktas och universitet och högskolor avsätta medel till stöd för studenterna. Kom-

munala skolhuvudmän är ansvariga för att tolk finns att tillgå och för finansieringen av dessa.

Teckenspråksutbildning för syskon och föräldrar samt barn till döva föräldrar

Landstingen erbjuder genom sin habilitering och rehabilitering familjer med barn med olika slag av funktionsnedsättningar råd och stöd i olika former. I habiliteringen av döva och hörselskadade barn ingår förutom en första vägledning till föräldrar också introduktionsutbildning i teckenspråk.

Statsbidrag lämnas till utbildningsanordnare för kostnader för teckenspråksutbildning till föräldrar som har barn som är beroende av teckenspråk för sin utbildning (TUFF). Utbildningen, som bygger på den introduktion som landstingen erbjuder, skall ge föräldrarna sådana färdigheter att de på ett funktionellt sätt kan använda teckenspråk i kontakt med sina barn och därmed främja barnens utveckling. Viss ekonomisk ersättning lämnas även till kursdeltagarna för förlorad arbetsinkomst och resekostnadsersättning. Statsbidraget och den ekonomiska ersättningen regleras i förordningen (1997:1158) om statsbidrag för teckenspråksutbildning för vissa föräldrar. Specialskolemyndigheten arrangerar undervisning i teckenspråk för syskon till döva barn och hörande barn med döva föräldrar. Syftet är att barnen skall få kunskaper i det språk som deras syskon eller föräldrar är beroende av för sin kommunikation.

Teckenspråket i arbetslivet

Sedan år 1999 finns en lag (1999:132) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av funktionshinder. Syftet med lagen mot diskriminering i arbetslivet på grund av funktionshinder är att förhindra att den som har ett funktionshinder eller har anknytning till någon som har ett funktionshinder diskrimineras som arbetsökande eller arbetstagare.

Arbetsmarknadsverket ger särskilt stöd åt döva, dövblinda och andra personer som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation genom elva särskilda dövkonsulenter. Enligt förordningen (2000:630) om särskilda insatser för personer med arbetshandikapp kan ekonomiskt stöd lämnas till en arbetsgivare eller annan som har

kostnader för ett personligt biträde åt en person med arbetshandikapp som behöver biträde som anställd, fri företagare, fri yrkesutövare eller för att kunna ta del av ett arbetsmarknadspolitiskt program eller praktisk arbetslivsorientering. Stödet får lämnas med högst 50 000 kronor per år till den som har kostnader för biträdet. Till företagare som har ett arbetshandikapp med stora kommunikationssvårigheter får stöd lämnas med 100 000 kronor per år. Ekonomiskt stöd kan också lämnas för utbildning av personligt biträde i teckenspråk för döva samt utbildning av personligt biträde eller tolk för dövblinda.

Stöd till döva, dövblinda, vuxendöva och vissa hörselskadade ges också enligt 3b § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763; HSL) som vardagstolkning i form av tolk i arbetslivet.

Teckenspråket i kultur och medier

Sedan år 2002 har Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet ett sektorsansvar för handikappfrågor inom sina respektive verksamhetsområden. Statens kulturråd disponerar ett särskilt stöd för att genomföra ett handlingsprogram för att främja funktionshindrades deltagande i kulturlivet. Därutöver lämnas bl.a. statsbidrag till Tyst teater, en teckenspråkig ensemble inom Riksteatern och till textning av svensk film och video samt till tolkning på videogram.

I bibliotekslagen (1996:1596) föreskrivs att folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade bl.a. genom att erbjuda litteratur i former särskilt anpassade till deras behov.

Enligt beslut i riksdagen år 2001 om de villkor och riktlinjer som skall gälla för Sveriges Television AB (SVT), Sveriges Radio AB och Sveriges Utbildningsradio AB 2002–2005 skall programföretagens insatser för att göra programmen tillgängliga för personer med funktionshindrade öka. SVT har ett särskilt uppdrag att producera program för döva. Barn och ungdomar skall prioriteras särskilt (prop. 2000/01:94, bet. 2000/01:KrU8, rskr. 2000/01:268). Regeringen har, inför den nya tillståndsperioden som börjar den 1 januari 2006, tillsatt en parlamentarisk kommitté (Ku 2003:01) med uppgift att göra en samlad översyn av public service-uppdraget (dir. 2003:119). Uppdraget innefattar frågan om tillgänglighet för funktionshindrade till radio och TV i allmänhetens tjänst. Radio- och TV-lagsutredningen (Ku 2000:01) fick i mars 2003 genom tilläggs-

direktiv (dir. 2003:30) också i uppdrag att överväga behov av lagändringar för att förbättra tillgängligheten till TV-program för personer med funktionshinder.

Inom Sveriges Dövas Riksförbund finns en teckenspråksavdelning som får cirka 2,8 miljoner kronor per år i statsbidrag. Målet med verksamheten är att stärka teckenspråkets status samt förbättra den allmänna attityden till språket. Teckenspråksavdelningen medverkar också till teckenspråkets utveckling för att tillgodose ständigt nya behov i samhället. De producerar teckenspråksmaterial och har bl.a. tagit fram ett teckenspråkslexikon.

Teckenspråket i samband med samhällsstöd m.m.

Döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade måste ha tillgång till adekvat samhällsstöd inom socialtjänsten, hälso- och sjukvården, socialföräkringsadministrationen, kriminalvården etc. Redan år 1996 gav Socialstyrelsen exempel på situationer där det kunde finnas behov av s.k. vardagstolkning, t.ex. tolk vid läkar- och tandläkarbesök, vid kontakter med myndigheter och vid olika ärenden t.ex. i apotek och bibliotek. Den 1 januari 1994 infördes en ny paragraf, numera 3 b §, i HSL. Där tydliggörs landstingens skyldighet att erbjuda bl.a. tolktjänst för vardagstolkning till barnomsdöva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade. Begreppet vardagstolkning utvidgades samtidigt att även omfatta vissa tolktjänster i arbetslivet samt i fritids-, rekreations- och föreningsverksamhet.

Statsbidraget och auktorisation

Sedan år 1994 lämnas ett statsbidrag som stöd till huvudmännen för tolktjänstverksamheten. Bidraget, som uppgår till 75 miljoner kronor per år, fördelas till landstingen och de landstingsfria kommunerna efter invånarantal. Efter ett riksdagsbeslut får Örebro läns landsting sedan år 1995 ett bidrag som är 80 procent högre per invånare än för riket i övrigt. Orsaken är att det finns en stor koncentration av döva i Örebro.

Från och med den 1 juli 2003 har teckenspråkstolkarna samma möjlighet till auktorisation som tolkar mellan svenska och främmande språk (se förordningen [1985:613] om auktorisation av tol-

kar och översättare). Kammarkollegiet ansvarar för auktorisation och för tillsynen över de auktoriserade tolkarnas verksamhet.

Rikstolktjänsten tillskapades den 1 juli 1985 för att tillgodose det tolkbehov som förtroendevalda inom Sveriges Dövas Riksförbund, Föreningen Sveriges Dövblinda och Hörselskadades Riksförbund har när de utför uppdrag av riksövergripande natur. I dag ingår även deras närstående ungdomsorganisationer samt Riksförbundet för döva, hörselskadade och språkstörda barn. Rikstolktjänsten finansieras med statliga medel, för närvarande 6 935 000 kronor, via anslaget 16:4 inom utgiftsområde 9. Rikstolktjänstens verksamhet har växt. Det beror framför allt på bättre tillgång till tolkar och ökat internationellt arbete.

Utbildning av tolkar för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade

Folkhögskolorna anordnar utbildning av tolkar för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade. Tolk- och översättarinstitutet (TÖI) har ett tillsyns- och uppföljningsansvar för utbildningarna vid folkhögskolor och studieförbund i landet och ansvarar även för fördelning av statsbidrag till dessa. Vid Stockholms universitet finns en fortbildningskurs i teckenspråkstolkning på 40 poäng.

Förmedlingstjänst och elektronisk kommunikation

Utöver tolktjänsten finns också möjlighet till alternativ kommunikation genom texttelefon, bildtelefoni m.m. samt förmedlingstjänst. Socialstyrelsen fördelar enligt förordningen (2001:638) om statsbidrag till utrustning för elektronisk kommunikation bidrag till sjukvårdshuvudmännen för utrustning som möjliggör en dialog i realtid via ett kommunikationsnät. Utrustningen skall användas av personer som är döva, gravt hörselskadade, dövblinda, talskadade eller språkstörda och inte, eller endast med betydande svårighet, kan kommunicera utan sådan utrustning.

Forskning

En yttlig genomgång av forskningsområdet tyder på att det finns en betydande medicinsk forskning som tar upp orsaker till dövhet och nedsatt hörsel samt behandling och medicinsk teknik. En mindre del av denna forskning har fokus på habilitering och rehabilitering. Det finns vidare en lingvistisk forskning om teckenspråk, svenska för döva och om döva och hörselskadades språkutveckling samt forskning om språklig interaktion hos personer med teckenspråk som språk. Denna senare forskning är i stort sett begränsad till barn och ungdomar. Vidare förekommer en begränsad forskning om dövhet ur ett socialt och kulturellt perspektiv.

Behov av en översyn av teckenspråkets ställning

Viktiga mål i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken är bl.a. ökad tillgänglighet och delaktighet. För döva, dövblinda, vuxendöva och vissa hörselskadade är tillgången till information och möjligheten att göra sig förstådda på teckenspråk en grundläggande förutsättning för tillgänglighet och delaktighet. Flertalet vuxna döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade som är beroende av teckenspråk för kommunikation lever och verkar i miljöer där ytterst få kan teckenspråk. Detta leder inte bara till brist på information, känslor av utanförskap och bristande delaktighet utan även sämre möjligheter att få önskemål tillgodosedda. Utbildning och information om dövas, dövblindas, vuxendövas och hörselskadades situation och om teckenspråkets betydelse är viktigt.

Teckenspråket i skolan, vuxenutbildningen och högskolan

Tillgänglighet till utbildning på teckenspråk är en förutsättning för att de övergripande handikappolitiska målen skall kunna uppnås för döva samt för vissa dövblinda och barndomshörselskadade.

Trots att Specialskolemyndigheten arbetar på ett systematiskt sätt för att öka måluppfyllelsen är andelen avgångselever som lämnar specialskolan med fullständiga avgångsbetyg fortsatt låg. Av de elever som antogs till riksgymnasierna för döva och hörselskadade från grundskolan och specialskolan hösten 2003 saknade 46 procent behörighet att söka ett nationellt program. I flera enskilda ämnen är resultatet ändå tillfredställande i relation till elevernas inlärningsbetingelser och förutsättningar i övrigt. Specialskole-

myndigheten arbetar på ett systematiskt och effektivt sätt med att öka måluppfyllelsen.

För döva, dövblinda, vuxendöva och vissa barndomshörselskadade är tillgång till läromedel på teckenspråk en förutsättning för att göra utbildningen tillgänglig på lika villkor som för andra studerande. En särskild utredare har gjort en översyn av statens engagemang för framställning av läromedel och studiematerial för barn, elever och vuxna med funktionshinder i förskola, skola och vuxenutbildning. Slutbetänkandet Läromedel – specifikt (SOU 2003:15) har överlämnats till regeringen och ärendet bereds för närvarande inom Utbildningsdepartementet.

En förutsättning för att döva, dövblinda, vuxendöva och vissa hörselskadade vuxna skall kunna delta i utbildning är att de får tillgång till tolk. Det finns inga särskilda regler för när utbildningstolk skall beviljas. Bristen på tolkar samt de höga kostnaderna kan ibland försvåra utbildning inom kommunal vuxenutbildning. Utöver kommunal vuxenutbildning samt utbildning vid folkhögskolor, högskolor och universitet bedrivs undervisning även av studieförbund och privata utbildningsanordnare. Kunskapslyftskommittén nämnde i sitt slutbetänkande Kunskapsbygget 2000 – det livslånga lärandet (SOU 2000:28) att det råder oklarheter om vad som ryms inom ramen för vardagstolkning när det gäller studieförbundens studiecirkelverksamhet. I den mån döva, dövblinda, vuxendöva och vissa hörselskadade söker och antas till utbildning hos privata utbildningsanordnare finns ingen täckning för tolkkostnader utan dessa betalas av den studerande.

År 2002 avsatte universitet och högskolor 44,1 miljoner kronor för stöd till studerande med funktionshinder. Av dessa medel användes 30,5 miljoner kronor till tolk åt döva, dövblinda och hörselskadade studerande. Trots tillgång till medel anger flera universitet och högskolor att de har problem med att rekrytera det antal tolkar som motsvarar de studerandes behov.

Mot bakgrund av de brister och svårigheter som beskrivits ovan anser regeringen att det finns skäl att kartlägga möjligheterna för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade till utbildning som är likvärdig med andras och vid behov lämna förslag till ökad tillgänglighet.

Teckenspråksutbildning för syskon och föräldrar samt barn till döva föräldrar

Omfattningen av den introduktionsutbildning som landstingen erbjuder föräldrar till döva och hörselskadade barn inom ramen för barn- och ungdomshabiliteringen varierar kraftigt mellan olika sjukvårdshuvudmän. Bidrag enligt förordningen (1997:1158) om statsbidrag för teckenspråksutbildning till vissa föräldrar (TUFF) har under år 2002 omfattat 271 föräldrar. Statens skolverk har i uppdrag att följa och utvärdera TUFF och årligen lämna redovisning. En slutlig rapport skall lämnas senast den 1 oktober 2004. Specialskolemyndigheten har tillsatt en arbetsgrupp för att få en likvärdig nationell standard på alla specialskolor för den teckenspråksundervisning som de anordnar för syskon till döva barn och barn med döva föräldrar. År 2002 uppgick kostnaderna för syskon till döva barn och barn med döva föräldrar till cirka 5,2 miljoner kronor. Under läsåret 2001/02 deltog 561 syskon till döva barn och barn med döva föräldrar i verksamheten. För år 2003 har 5,3 miljoner kronor avsatts till denna verksamhet.

Regeringen bedömer att det finns behov av att göra en samlad analys av om utbildningen i teckenspråk för föräldrar, syskon till döva m.fl. är ändamålsenlig och tillräcklig i förhållande till målgruppernas behov. Vid analysen bör hänsyn tas till Skolverkets rapport.

Teckenspråket i arbetslivet

Att kunna delta i arbetslivet och få sin försörjning genom eget arbete har stor betydelse för människors självkänsla. Regeringens mål är att människor med funktionshinder skall ha samma möjligheter som andra att delta i arbetslivet. Enligt Arbetsmarknadsverket har uppdelningen av ansvaret för tolktjänst mellan flera huvudmän lett till gränsdragningsproblem i situationer som inte utgör renodlade utbildnings- eller anställningssituationer. Många företag inleder anställningen med långa utbildningsperioder. Här uppstår en diskussion om huruvida utbildningsperioden är att betrakta som utbildning i anställning eller endast "utbildning". Samma gränsdragningsdiskussion har gällt doktorander.

Det finns också exempel på unga personer som valt att på egen bekostnad praktisera på en arbetsplats utan att det ingår i en utbildning eller en anställning för att därigenom öka sin kompetens och få viss arbetsmarknadserfarenhet. För dem erbjuds endast de 20 timmar per månad som kan erbjudas genom vardagstolkningen.

Ytterligare en del i problematiken är att de regelverk som reglerar tillgången till tolkning innehåller begränsningar som gör att behovet inte alltid kan täckas hundra procentigt även om man lyckas lösa ansvarsfrågan.

De arbetsmarknadspolitiska programmen anställning med lönebidrag, skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare och särskilt stöd vid näringsverksamhet har setts över av en särskild utredare (dir. 2002:22). Utredningen, som fick namnet Lönebidragsutredningen, överlämnade sitt betänkande Arbetsliv (SOU 2003:95) till regeringen den 11 november 2003. Betänkandet bereds nu inom Regeringskansliet. I uppdraget ingick inte personligt biträde, tolk i arbetslivet eller gränsdragningsproblematiken i fråga om utbildning och arbete. Regeringen anser därför att dessa frågor bör bedömas inom ramen för utredningen om teckenspråkets ställning.

Teckenspråket i kultur och medier

Till kulturpolitikens mål hör att verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande. Kulturens tillgänglighet är dock begränsad för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade. På litteraturområdet finns det brister både vad gäller utbud och biblioteksservice, eftersom litteratur på teckenspråk inte kan återges i böcker i traditionell mening. De utgivare som finns koncentrerar sig på att ge ut antingen TV-program av olika slag, faktaprogram, läromedel eller språkmaterial. När det gäller tillgången till museer, teaterföreställningar m.m. finns det behov av hörselteknisk utrustning, tecken-tolkning och textning.

Mot bakgrund av ovanstående finns det skäl att kartlägga tillgängligheten till kultur och medier samt möjligheterna till eget skapande för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade samt lämna förslag till åtgärder för att förbättra tillgängligheten. I uppdraget bör även ingå att analysera möjligheterna till tolktjänst på kulturområdet. Tillgängligheten till TV-program behandlas av Kommittén (Ku 2003:01) för radio och TV i allmänhetens tjänst (dir. 2003:119) och Radio- och TV-lagsutredningen (Ku 2000:01, tilläggsdir. 2003:30). I uppdraget bör det dock ingå att utföra en generell kartläggning av tillgängligheten till medier.

Teckenspråkigt samhällsstöd

Inom vissa verksamheter är tolk som förmedlare av information mellan hörande och döva eller andra teckenspråksberoende inget problem. Problem uppstår när språket blir en del av en behandling, t.ex. inom psykiatri. Även i andra situationer, t.ex. missbruksvård och kriminalvård, kan dock problem uppstå genom att den enskilda inte har samma möjlighet till integritet som andra.

Inom ramen för regeringens äldreprojekt har Sveriges Dövas Riksförbund och Teckenspråkiga Dövas Pensionärsförbund år 2001 genomfört en kartläggning av äldre döva i Norrland och deras behov (Teckenspråkiga äldre döva i Norrland – en kartläggning, dnr S1999/9702/ST). Kartläggningen visar att många döva inte har något inflytande över sitt eget liv den dag de blir beroende av samhällets insatser. Den visar också på okunskap om dövas behov, brist på information på teckenspråk från kommunen till döva och brist på teckenspråkskunskaper hos vårdpersonal i hemtjänst och äldreboenden.

Frågor om döva flyktingar och asylsökande och deras behov av information och tolkning på teckenspråk uppmärksammas i sex motioner till riksmötet 2001/02. Socialförsäkringsutskottet överlämnade motionerna till Utredningen om översyn av mottagande av och introduktion för flyktingar och andra invandrare (N 2001:11) (bet. 2001/02:SfU15). Utredningens betänkande, Etablering i Sverige – möjligheter och ansvar för individ och samhälle (SOU 2003:75) överlämnades till regeringen den 24 september och bereds nu inom Regeringskansliet.

Bristen på utbildare och lärare i teckenspråk får konsekvenser för utvecklingen av de olika samhällsstöd som förutsätter färdigheter i språket. Det finns alltså skäl att utreda möjligheterna att använda teckenspråket i samband med olika former av samhällsstöd. Utredaren bör även kartlägga situationen för döva invandrare och döva som tillhör nationella minoriteter. En bedömning bör också göras av möjligheten att tillgodose döva invandrares behov av utbildning i det svenska teckenspråket.

Förtroendevalda med funktionshinder

I undersökningar gjorda av Kommundemokratikommittén (SOU 2001:48) visade det sig att det förekom att sammanträden påbörja-

des och genomfördes trots att hjälpmedel som förtroendevalda med funktionshinder är beroende av för att kunna medverka inte fungerade eller saknades. I propositionen 2001/02:80 Demokrati för det nya seklet menade regeringen att funktionshindrades möjligheter att delta i de politiska organisationerna och de beslutande församlingarna måste förbättras. Regeringen föreslog därför en ändring i kommunallagen (1991:900) som innebär att kommuner och landsting skall verka för att förtroendevalda med funktionshinder kan delta i handläggningen av ärenden på samma sätt som andra förtroendevalda. Riksdagen har antagit förslaget och lagändringen (SFS 2002:249) trädde i kraft den 1 juli 2002. Utredaren skall följa upp hur denna ändring i kommunallagen har tillämpats för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade och då särskilt titta på hur deras möjligheter att kunna delta i handläggningen av ärenden på samma sätt som andra förtroendevalda har förbättrats.

Tillgången till tolktjänst

Tillgången till tolkar och en fungerande tolkservice är en grundläggande förutsättning för att säkerställa kommunikation mellan döva, dövblinda, hörselskadade, vuxendöva och hörande.

Socialstyrelsen har regelbundet följt upp utvecklingen inom landstingens tolktjänstverksamhet. Antalet inrättade tjänster har nästan fördubblats mellan åren 1989 och 2000. Antalet tolktjänstuppdrag har ökat med 62 procent under samma tid. Trots detta är tolkbristen fortfarande stor på vissa håll. Såväl antalet tolkanvändare som tolktiden per användare ökar. Socialstyrelsen antar dessutom att mörkertalet när det gäller antalet personer i behov av tolktjänst i landstingen kan vara stort. Variationen mellan landstingen är stor när det gäller tillgången till tolk, i vilken omfattning tolktjänsten utnyttjas samt landstingens egenfinansiering. Obalansen i ekonomin kan enligt Socialstyrelsen bero på att statsbidraget fördelas efter invånarantal (Uppföljning av landstingens tolktjänst för barndomsdöva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade år 2000, Socialstyrelsen).

Riksrevisionsverket (RRV) har på regeringens uppdrag utvärderat statsbidragssystemet. I uppdraget ingick att vid behov lämna förslag till nytt fördelningsystem. RRV skriver i rapporten Stimulera eller finansiera? (RRV 2002:16) att det inte är möjligt att tillgodose landstingens varierande behov via en fördelning per invå-

nare. Otydligheten i statsbidragets syfte i kombination med tolkbrist har också delvis medverkat till att bidraget ersätter landstingens egenfinansiering. En ökad träffsäkerhet inom ramen för ett fortsatt specialdestinerat statsbidrag, genom en fördelning som baseras på t.ex. antal tolkanvändare, förutsätter enligt RRV en central och löpande kvalitetssäkring av den använda statistiken. Värdet av ökad träffsäkerhet bör därför ställas i relation till den administrativa kostnad detta innebär. Enligt RRV bör valet av fördelningsmodell föregås av en precisering av syftet med bidraget.

Kammarkollegiet har på regeringens uppdrag utrett formerna för auktorisation av tolkar i teckenspråk samt förutsättningarna för auktorisation av dövblindtolkar och vuxendövtolkar. Kammarkollegiets slutsats är att frågan om auktorisation av dövblindtolkar och vuxendövtolkar bör utredas vidare (dnr S2001/11204/ST).

Regeringen anser att frågan om en ny fördelningsmodell för statsbidraget till tolktjänst för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade bör prövas utifrån slutsatserna i RRV:s rapport. Även möjligheterna till auktorisation av dövblindtolkar och vuxendövtolkar bör utredas ytterligare.

Utbildning av tolkar för döva, dövblinda och vuxendöva m.m.

Tolk- och översättarinstitutet (TÖI) ser ett ökat behov av tolkar i framtiden, framför allt vuxendövtolkar och tolkar med kompetens från andra språk- och kulturområden än det svenska. Statskontoret har på regeringens uppdrag utrett formerna för statens ansvar för tolk- och översättarutbildningen. Statskontoret uppmärksammar i sin rapport *Ny organisation för tolk- och översättarinstitutet* (Statskontoret 2002:11) liksom RRV, att TÖI inte kan styra utbildningen av tolkar för döva, dövblinda och vuxendöva utan endast genom dialog och erbjudande om statsbidrag stimulera folkhögskolorna att anordna utbildning. Kommittén för svenska språket konstaterar i sitt betänkande *Mål i Mun: förslag till handlingsprogram för svenska språket* (SOU 2002:27) att det råder brist på teckenspråklärare.

Antalet sökande till tolkutbildningarna har minskat trots rekryteringsinsatser. Detta har medfört att flera planerade utbildningar ställts in eller startat med färre deltagare än planerat. Därmed har medlen för tolkutbildning inte kunnat användas fullt ut. En av orsakerna till bristen på intresse för tolkutbildningen kan vara att

viss utbildning är så lång att de studerande har svårt att få studie-stöd under hela studietiden. Utbildningsnivån spelar också en roll i studiestödshänseende.

Utän en lösning på rekryteringsproblemet kommer inte antalet tolkar att kunna ökas till en tillfredsställande nivå. Utredningen bör närmare analysera orsakerna till bristen på behöriga sökande till tolkutbildningarna.

Forskning

En genomgång av forskningen om teckenspråket som mål och som medel tyder på att det saknas forskning som belyser teckenspråkets roll för ökad tillgänglighet liksom om livssituationen för döva, dövblinda, vuxendöva och barndomshörselskadade i förhållande till utvecklingen i samhället. Det finns inte heller forskning om samhällsutvecklingen utifrån utbildningspolitiska, arbetsmarknads-politiska, socialpolitiska, äldrepolitiska och handikappolitiska per-spektiv. Forskning saknas som analyserar denna utveckling utifrån brytningen mellan handikappolitikens inriktning på tillgänglighet, delaktighet och integrering å ena sidan och dövas hävdande av kulturell särart, intern gemenskap och segregering å andra sidan. Det stora flertalet vuxna döva, dövblinda, vuxendöva och hörsel-skadade som är beroende av teckenspråk för kommunikation lever och verkar i miljöer där ytterst få kan teckenspråk. Kunskaper om hur vuxenlivet gestaltar sig för personer med teckenspråk som språk är otillräckligt belysta då det gäller arbetsliv, olika slag av samhällsstöd, vård och behandling samt äldreomsorg.

En översyn av teckenspråkets ställning bör därför innefatta en kartläggning av nuvarande forskning kring teckenspråk och språ-kets betydelse för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade samt en analys av eventuella behov av forskningsinsatser.

Uppdraget

Regeringen anser det angeläget att teckenspråkets ställning ses över. En särskild utredare tillkallas med uppdrag att göra en över-syn av rätten och möjligheterna att använda teckenspråket, liksom dövas och hörselskadades tillgång till samhällets utbud av kultur och medier och vid behov lämna förslag till åtgärder. Med hörsel-

skadade avses i detta sammanhang personer med hörselskada som är beroende av teckenspråket för sin kommunikation.

I uppdraget ingår att

- bedöma möjligheten att använda teckenspråket samt tillgången till tolk för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade i olika situationer, t.ex. arbetsliv och vid samhällsstöd,
- följa upp hur dövas, dövblindas, vuxendövas och hörselskadades möjligheter att kunna delta i handläggningen av ärenden på samma sätt som andra förtroendevalda har förbättrats,
- kartlägga förutsättningarna för likvärdig utbildning på teckenspråk för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade barn, ungdomar och vuxna,
- analysera om utbildningen (både den som erbjuds av landstinget och den som erbjuds av staten) i teckenspråk för föräldrar och syskon till döva m.fl. tillgodoser de behov som finns,
- bedöma möjligheten att tillgodose döva invandrares behov av utbildning i det svenska teckenspråket,
- kartlägga och analysera tillgängligheten vad avser kultur och medier samt möjligheterna till eget skapande för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade,
- pröva möjligheterna till auktorisation av dövblindtolkar och vuxendövtolkar,
- analysera orsakerna till bristen på behöriga sökande till tolkutbildningen samt
- kartlägga nuvarande forskning samt analysera behovet av eventuella forskningsinsatser.

Utredaren skall dessutom pröva frågan om en ny fördelningsmodell för statsbidraget till tolktjänst för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade. Om utredaren föreslår ett fortsatt riktat statsbidrag skall syftet med bidraget klargöras.

Utredaren skall också behandla de förslag om teckenspråket som lämnats av Kommittén för svenska språket i dess slutrapport Mål i mun: förslag till handlingsprogram för svenska språket (SOU 2002:27).

Utredaren skall lämna de förslag till författningsändringar och andra ändringar som uppdraget kan ge anledning till. Om utredningen föreslår författningsändringar skall fullständiga förslag presenteras. I de fall förslagen innebär ändrade ambitioner eller uppgifter för kommuner och landsting skall kommittén tillämpa finan-

sieringsprincipen. Konsekvenserna för jämställdheten mellan kvinnor och män liksom konsekvenserna för barn, döva invandrare och döva som tillhör nationella minoriteter skall beaktas. Utredaren skall i sitt arbete samråda med bl.a. Handikappombudsmannen, Socialstyrelsen, Migrationsverket, Integrationsverket, Statens skolverk, Nationellt centrum för flexibelt lärande, Specialpedagogiska institutet, Specialskolemyndigheten, Sibus, Barnombudsmannen, Statens kulturråd, Stockholms universitet, Tolk- och översättarinstitutet vid Stockholms universitet och Kammarkollegiet, Landstingsförbundet, Svenska Kommunförbundet samt berörda handikapporganisationer och ungdomsförbund. Samråd skall även ske med för utredningen relevanta statliga kommittéer samt Nordiska ministerrådets utredning om den nordiska språkkonventionen. Utredaren skall också beakta de internationella överenskommelser som träffats om teckenspråket inom EU och inom Europarådet.

Redovisning av uppdraget

Den särskilde utredaren skall redovisa sitt uppdrag senast den 1 juli 2005.

(Socialdepartementet)

Tilläggsdirektiv (2005:40) till Översyn av teckenspråkets ställning (S 2003:12)

Beslut vid regeringssammanträde den 7 april 2005.

Förlängd tid för uppdraget

Med stöd av regeringens bemyndigande den 18 december 2003 tillkallade barn- och familjeministern en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av rätten och möjligheterna att använda teckenspråket, liksom av dövas och hörselskadades tillgång till samhällets utbud av kultur och medier. Utredningen skall enligt direktiven (dir. 2003:169) redovisa sitt uppdrag senast den 1 juli 2005.

Utredningstiden förlängs, vilket innebär att utredningen skall redovisa sitt uppdrag senast den 15 september 2005.

(Socialdepartementet)

Tilläggsdirektiv (Dir. 2005:100) till Översyn av teckenspråkets ställning (S 2003:12)

Beslut vid regeringssammanträde den 15 september 2005.

Sammanfattning av tilläggsuppdraget

Den särskilda utredaren ges i uppdrag att i målgruppen för sitt arbete även inkludera personer, barn eller vuxna, som är hörande men som inte kan tillgodogöra sig det talade eller skrivna språket och därför är beroende av dövas teckenspråk för sin kommunikation. Den särskilde utredaren skall även beskriva målgruppen och dess omfattning.

Utredningstiden förlängs, vilket innebär att utredaren skall redovisa sitt uppdrag senast den 30 april 2006.

Tilläggsuppdraget

Med stöd av regeringens bemyndigande den 18 december 2003 tillkallade barn- och familjeministern en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av rätten och möjligheterna att använda teckenspråket, liksom av dövas och hörselskadades tillgång till samhällets utbud av kultur och medier. Enligt utredningsdirektiven (dir. 2003:169) skall den särskilda utredaren beakta möjligheterna för döva, dövblinda och hörselskadade som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation att kunna använda detta. Även bland personer som är hörande finns de som inte kan tillgodogöra sig det talade eller skrivna språket och som därför är beroende av dövas teckenspråk för sin kommunikation. Den särskilda utredaren ges i uppdrag att även beskriva denna målgrupp och dess omfattning.

Utredningen skall enligt tilläggsdirektiv (dir. 2005:40) redovisa sitt uppdrag senast den 15 september 2005. Utredningstiden förlängs, vilket innebär att utredaren skall redovisa sitt uppdrag senast den 30 april 2006.

(Socialdepartementet)

Internationell överblick

Tecknade språk har världen över fram till nu mera setts ur ett handikappolitiskt perspektiv än ur ett språkpolitiskt. Härigenom har dessa språks egenart kommit att reducerats då teckenspråk av många enbart betraktats som en kommunikationsmetod för människor som saknar eller har nedsatt hörsel förmåga och inte som språk, jämställda med talade språk. Denna inställning till tecknade språk utgör en förklaring till varför teckenspråk oftast inte tagits med i de överstatliga sammanhang där språk och språkfrågor behandlas. I många av världens länder håller samhällets syn på tecknade språk emellertid på att förändras. I allt flera länder uppmärksammas nu de tecknade språk som används i landet i olika sammanhang. De nationella teckenspråken ges i ökad omfattning, och på olika sätt, status som språk jämställda med talade språk.

Frågor om såväl personer med funktionshinder som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation som frågor om tecknade språk och teckenspråkens ställning diskuteras i flera olika internationella sammanhang. Inom Förenta Nationerna (FN) pågår ett arbete som syftar till en konvention för att garantera personer med funktionshinder samma mänskliga fri- och rättigheter som andra. Inom ramen för detta arbete uppmärksammas teckenspråkets betydelse för människor som är beroende av detta språk för sin kommunikation. På europeisk nivå har teckenspråken under de senaste decennierna uppmärksammas såväl av Europeiska unionen (EU) som av Europarådet. Även inom ramen för det nordiska samarbetet, Nordiska ministerrådet, har frågor som rör rätten och möjligheterna att använda teckenspråk uppmärksammas.

I denna bilaga redovisas dels de arbeten för att stärka teckenspråkets ställning som pågår i olika internationella sammanhang, dels jämförelser av hur man i enskilda länder närmat sig frågorna om teckenspråkets ställning och möjligheterna att använda teckenspråk i olika sammanhang.

Pågående arbeten i internationella sammanhang

Även om den enskildes rätt till språk finns medtagen i flera olika internationella konventioner, är konventioner som enbart behandlar språk ovanliga.¹ Såväl *FN-konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter*, *konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter* som *UNESCO:s konvention mot diskriminering inom undervisningen* innehåller artiklar om språk. Motsvarande artiklar återfinns även i *Europarådskonventionen om de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna* som genom Sveriges medlemskap i unionen införlivats i svensk lagstiftning. Även i *Europeiska unionens stadga om grundläggande rättigheter* återfinns en artikel om språk.

Förenta nationerna (FN)

Redan i den allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna som FN antog 1948 anges att dessa rättigheter gäller alla utan åtskillnad av något slag, såsom ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, börd eller ställning i övrigt. Språket jämställs här med övriga diskrimineringsgrunder som ras, hudfärg, kön etc. Att ingen får diskrimineras på grund av språk liksom språkets betydelse för den enskilda människans utveckling återkommer i senare i andra av FN antagna konventionstexter.

FN och andra internationella organisationer har sedan början av 1980-talet ägnat stor uppmärksamhet åt rättigheter för personer med funktionshinder. Detta arbete gav till resultat att FN:s generalförsamling i december 1993 enhälligt antog ett förslag till *Standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet*. Syftet med reglerna är att säkerställa att alla, såväl barn som vuxna med funktionsnedsättning, ses som medborgare med samma rättigheter och skyldigheter som andra människor i samhället. Inom FN pågår sedan 2003² ett arbete med att få till stånd en konvention som tillförsäkrar människor med funktionsnedsättning samma fri- och rättigheter som andra. Arbetet med denna kommande konvention väntas även beröra tecken-

¹ En sådan renodlad språkkonvention är den Europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk.

² Initiativ togs av Mexico hösten 2001 varefter FN:s generalförsamling hösten 2003 fattade beslut att utarbeta förslag till en kommande konvention.

språken och rätten och möjligheterna att använda dessa teckenspråk. I pågående konventionsarbete är tanken att en blivande konventionstext ska vara kort och att standardreglerna ska bibehållas som verktyg. I standardreglerna uppmärksammas tre områden där staterna bör främja användningen av teckenspråk. Dessa tre områden är vid undervisning av döva och dövblinda barn, inom deras familjer och vid samhällsstöd. Reglerna föreskriver dessutom att teckenspråkstolkare bör finnas för att underlätta kommunikation mellan döva människor och andra.

Europeiska unionen (EU)

Europeiska unionen (EU) består i dag av 25 medlemsländer. I dessa medlemsländer talas och används skilda språk varför språkfrågor och frågor om översättningar mellan språk ständigt är aktuella.

Frågor om de nationella teckenspråken inom unionen har uppmärksammats av Europaparlamentet. I en resolution i november 1998 om teckenspråk (B4-0985/98) uppmanar Europaparlamentet EU-kommissionen att lägga fram förslag för rådet

- om offentligt erkännande av det teckenspråk döva använder i varje medlemsstat,
- att säkerställa att alla EU-program är tillgängliga för döva och
- att behovet av teckenspråkstolkning erkänns.

År 2001 utropades av Europeiska unionen och Europarådet gemensamt till ett europeiskt språk år. Inom ramen för *det europeiska språkåret* genomfördes en mängd olika projekt som täckte över sextio språk i fyrtiofem länder. I projekten hade man lyckats skapa en balans mellan officiella EU-språk, regionala språk och minoritetsspråk, kandidatländernas språk och teckenspråk. *I sin rapport om genomförandet och resultaten av Europeiska språkåret* till bl.a. rådet och europaparlamentet skriver EU-kommissionen:

De erfarenheter som gjorts under Europeiska språkåret visar entydigt att alla språk som används inom olika språkgemenskaper kan främjas på ett integrerat sätt. Vi behöver undersöka hur främjandet av regionala språk och minoritetsspråk, teckenspråk och invandrarspråk kan integreras på alla politikområden och hur en mer sammanhållen stra-

tegi kan utarbetas för att se till att tvåspråkiga människors kompetens tillvaratas och värdesätts.³

Som ett led i att främja integration av teckenspråken inom flera politikområden noterar kommissionen i sin handlingsplan för främjande av språkinläring och språklig mångfald 2004–2006 att de viktigaste europeiska språken och utbildningsprogrammen numera är tillgängliga även för personer som använder teckenspråk.⁴

Trots Europaparlamentets tydliga uppmaning till kommissionen 1998 har några förslag ännu inte lämnats till rådet. Något nämnvärt arbete med frågor om rätten och möjligheterna att använda teckenspråk, utöver den insats som ovan redovisats, tycks för närvarande inte pågå inom EU-kommissionen.

Europarådet

Inom Europarådet finns den *Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk*. Stadgan, som utarbetats till skydd för och utveckling av historiska regionala språk och landsdelsspråk, öppnades för undertecknande 1992 och trädde i kraft den 1 januari 1998 sedan den ratificerats av fem länder. Av de förarbeten som ligger till grund för utarbetandet av stadgan kan utläsas att stadgan inte skrivits med avseende på teckenspråken. Stadgan har fram tills nu ratificerats av 20 av Europarådets 46 medlemsländer, däribland Sverige. Inget land har hittills ratificerat stadgan med avseende på landets teckenspråk. Europarådets parlamentariska församling rekommenderade den 23 januari 2001 ministerkommittén

- att ge de skilda teckenspråken i Europa ett skydd som liknar det som erbjuds minoritetsspråken,
- eventuellt genom att anta en rekommendation till medlemsländerna om ett sådant skydd.

Inom Europarådet har den parlamentariska församlingen tagit initiativ till och diskuterat utarbetande av någon form av juridiskt instrument som stärker rätten och möjligheterna att använda teckenspråket i rådets medlemsländer. Tre olika former har diskuterats.

³ Rapport KOM (2002) 597 slutlig framlagd av Europeiska kommissionen enligt artikel 11 i beslut nr 1934/2000/EG

⁴ Meddelande från kommissionen (2003) till Rådet, Europaparlamentet, Ekonomiska och sociala kommittén och Regionkommittén. Främjande av språkinläring och språklig mångfald. Handlingsplan 2004–2006.

Ett tänkbart instrument kan vara ett tilläggsprotokoll till stadgan, där de europeiska teckenspråken ges en ställning motsvarande ett territoriellt obundet minoritetsspråk. Andra tänkbara alternativ kan vara ett eget juridiskt instrument för teckenspråken i Europa, antingen i form av en egen konvention alternativt stadga, eller i form av en deklaration. I april 2004 antog den parlamentariska församlingen en rekommendation till *Skydd av teckenspråk i Europarådets medlemsländer*. Rekommendationen överlämnades till ministerkommittén för vidare behandling. Kommittén instämmer i att teckenspråk är viktiga och att de därför bör beaktas speciellt och få ett särskilt skydd. Kommittén ansåg emellertid att Europarådet i sitt fortsatta arbete mera borde fokusera på tillgången till rättigheter för personer som använder teckenspråk än på åtgärder för att förbättra språkens status. Ministerkommittén uttalade att det viktigaste var att först genomföra en kartläggning av de behov personer som använder teckenspråk har, innan man tar ställning till formerna för hur teckenspråkens status ska förbättras.

Kommittén för rehabilitering och integration av människor med funktionshinder inom Europarådet har mot bakgrund av ministerkommitténs uttalande genomfört en studie i april 2005 av teckenspråkens ställning i de medlemsländer (26 av 46) som undertecknat den delöverenskommelse inom Europarådet som berör sektorn social hälsa och folkhälsa. Studien utgör en av grunderna för de länderjämförelser som här redovisas.

Nordiska ministerrådet

Nordiska rådet tog 1966 initiativ till en nordisk språkkonvention. Som en följd härav utarbetades en konvention om nordiska medborgares rätt att använda sitt eget språk (danska, finska, isländska, norska respektive svenska) vid kontakter med myndigheter och domstolar i annat nordiskt land. Denna trädde i kraft år 1987. År 2001 beslutade de nordiska samarbetsministrarna att utvidga konventionens tillämpningsområde till att även omfatta grönländska, färöiska och samiska. Orsaken till utvidgningen ligger närmast i önskemålet att på det principiella planet jämställa dessa språk med de andra nordiska språken. Utvidgningen till grönländska, färöiska och samiska har ännu inte trätt i kraft.

Inom ministerrådet pågår sedan 2003 ett arbete som syftar till en revidering av nuvarande nordiska språkkonvention. Som ett led i

detta arbete gav ministerrådet, hösten 2004, lagstiftningsrådet Sten Palmgren, vid Finlands justitieministerium, i uppdrag att utvärdera behovet av en sådan revision. Arbetet redovisades i maj 2004. I sin redovisning noterar utvärderaren att teckenspråken inte omnämns i nuvarande språkkonvention och att detta i olika sammanhang har påtalats som en brist. Enligt utvärderarens bedömning bör teckenspråken så långt som möjligt jämföras med talade språk av principiella skäl. Vid en översyn av den nordiska språkkonventionen bör därför övervägas på vilket sätt de nordiska teckenspråken kan tas med. Härutöver bör Nordiska ministerrådet vidta åtgärder för att utreda hur teckenspråkigas ställning kan förbättras och på vilket sätt teckenspråkiga ska kunna använda sitt nationella teckenspråk vid kontakter med myndigheter i annat nordiskt land.

Bland organen under Nordiska ministerrådet finns ett Nordens språkråd. En av rådets uppgifter är att fungera som sakkunnigt organ åt Nordiska ministerrådet när det gäller nordiska frågor och nordisk språkpolitik. Sedan Nordiska Ministerrådet uttryckt önskemål om en översyn av den nordiska språkpolitiken pågår inom Nordens språkråd ett arbete med en språkpolitisk deklaration. I ramen för detta arbete uppmärksammas teckenspråken i de nordiska länderna.

Språklagar och språklagstiftning

De flesta av världens länder saknar, i likhet med Sverige, särskilda språklagar som anger vilka språk som givits status som nationalspråk i landet. När det gäller länder som har sådana lagar finns betydande svårigheter att på ett rättvisande sätt beskriva och jämföra detta slag av lagstiftning länderna emellan. Medan vissa länder in-korporerat föreskrifter om vilket/vilka språk som är landets officiella eller statsspråk i konstitutionell lag, har andra länder motsvarande lagstiftning i form av särskilda språklagar. I ytterligare andra länder saknas särskild språklagstiftning och föreskrifter om språk återfinns istället inkorporerad i de ramlagar som reglerar olika samhällsområden. Rättvisande jämförelser av språklagstiftning länder emellan påverkas även av hur och på vilket sätt olika länderna anslutit sig till, samt i vilken omfattning man ratificerat innehållet i olika slag av internationella konventioner som innehåller förpliktelser av språklig natur.

Nedan redovisas hur och på vilket sätt man i olika länder, företrädesvis länder i Europa, genom lagstiftning sökt stärka teckenspråkens ställning i respektive land. Redovisningen bygger, där inte annat anges, på Europarådet studie *The status of sign languages in Europe*, som redovisades år 2005. Studien, som bygger på information som inhämtats från såväl myndigheter som intresseorganisationer, beskriver nuläget i 26 av Europas länder.⁵

Länder med lagstiftning kring teckenspråk

Lagstiftning om teckenspråk i konstitutionell lag (grundlag)

I många länder är landets huvudspråk⁶ en av de grundläggande faktorer som håller samman nationen. I länder där det förekommer flera än ett nationalspråk har behovet av språklagstiftning varit större än i länder med endast ett huvudspråk. Några av dessa länder har valt att lagstifta om dessa i konstitutionell lag (grundlag). I de nordiska länderna förekommer sådan lagstiftning endast i Finland, där såväl finska som svenska språken i grundlag ges som landets nationalspråk. Några länder har utöver föreskrifter rörande landets nationalspråk även valt att inkorporera andra språk i konstitutionell lag.

Tre av världens länder har i dag teckenspråk omnämnt i sin konstitution eller författning: *Finland*, *Portugal* och *Uganda*.⁷ I Finland finns det finska teckenspråk med bland de språk som räknas upp i författningens språkparagraf medan omnämmandet av teckenspråket i den portugisiska grundlagen återfinns i föreskrift som handlar om tillgänglighet till utbildning och till likvärdiga möjligheter.⁸ Även i den ugandiska grundlagen finns det ugandiska teckenspråket omnämnt bland de språk som uppräknas. Vilken status omnämmande medför för teckenspråkets del har inte gått att bedöma då det enligt uppgift till utredningen för närvarande pågår en dis-

⁵ Belgien, Cypern, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Irland, Island, Italien, Lettland, Litauen, Luxemburg, Nederländerna, Norge, Polen, Portugal, Rumänien, Schweiz, Slovenien, Spanien, Storbritannien, Sverige, Tjeckien, Tyskland, Ungern och Österrike. I rapporten redovisas också viss information från Slovakien.

⁶ Det språk som används och förstås av majoriteten av landets invånare.

⁷ Tidigare uppgifter till utredningen anger att Sydafrika skulle ha inkorporerat teckenspråk i sin grundlag. Så förefaller emellertid inte vara fallet enligt uppgifter i *South African Yearbook 2003/04* där teckenspråk inte finns medtaget bland de 11 officiella språk enligt författning som redovisas.

⁸ Artikel 74, § 2h, i den portugisiska grundlagen från 1997

kussion i det ugandiska parlamentet om vilka språk som ska ha officiell status i landet.⁹

Övrig lagstiftning kring teckenspråk i olika länder

Ett flertal länder har inkorporerat föreskrifter om teckenspråk i olika slag av lagstiftning. I *Tjeckien*,¹⁰ *Slovenien*¹¹ och *Slovakien*¹² finns separata teckenspråkslagar som innehåller föreskrifter om undervisning på teckenspråk, tillgång till tolk och rätten för döva personer att använda teckenspråk. Andra länder har inkorporerat motsvarande föreskrifter i andra lagar. Föreskrifter med bestämmelser rörande utbildning på teckenspråk, motsvarande de som finns i *Sverige*, finns även i *Belgien*, *Danmark*, *Finland*, *Grekland*, *Island*, *Irland* och *Norge*. Likaså finns föreskrifter om rätten och möjligheterna att använda teckenspråk i lagstiftning med föreskrifter om olika former av stöd åt människor med funktionsnedsättning. Sådan lagstiftning finns, förutom i ovan nämnda länder, exempelvis i *Frankrike*, *Litauen*, *Polen*, *Spanien*, *Schweiz*, *Tyskland*, *Ungern* och i *Storbritannien*. Även på andra områden, exempelvis i fråga om tillgänglighet till information på teckenspråk via massmedia, finns lagstiftning i flera länder.

Teckenspråk som officiellt språk

Från enskilda och från organisationer som representerar teckenspråkiga personer runt om i världen framförs i alltmer ökande omfattning krav på officiellt erkännande av teckenspråk. Den svenska riksdagens beslut år 1981 med anledning av regeringens ställningstagande att teckenspråk utgör dövas förstaspråk, utgör ett sådant officiellt ställningstagande.

I Storbritannien, som i likhet med Sverige saknar språklag, har den brittiska regeringen år 2003 givit det brittiska teckenspråket

⁹ Uppgift vid personlig kommunikation med Universitetslektor Lars Wallin vid Stockholms universitet.

¹⁰ I den separata teckenspråkslag som finns i Tjeckien sedan 1998 anges, att teckenspråk ska anses vara dövas kommunikationsmedel i landet. Vidare innehåller lagen föreskrifter om undervisning på teckenspråk och om tolk.

¹¹ Den Slovakiska teckenspråkslagen från 1995 innehåller föreskrifter om undervisning på teckenspråk, om tolk och om dövas rätt att använda teckenspråk.

¹² Den Slovenska teckenspråkslagen från 2002 innehåller föreskrifter om tillgång till tolk och om dövas rätt att använda teckenspråk.

status som officiellt språk.¹³ På Nya Zeeland och i Norge bereds för närvarande frågor om möjligheten att ge dessa länders nationella teckenspråk status som officiellt språk vid sidan av de talade nationalspråken. Innebörden i förslaget till en allmän teckenspråkslag på Nya Zeeland är ett allmänt erkännande av språket, möjlighet att använda teckenspråk i kontakter med domstolar och rättsväsende samt att myndigheter ges skyldighet att tillhandahålla viss information på landets teckenspråk.¹⁴ I Norge har regeringen, efter krav från Norges Döveförbund år 2001, uppdragit åt myndigheten *ABM-utvikling* att utreda frågan. Se vidare under redogörelsen för Norge.

Teckenspråkets ställning och olika former av stöd till teckenspråkiga i de nordiska länderna

I Malcolm Bruce rapport till Europarådet år 2003, rörande teckenspråkets ställning bland Europarådets medlemsländer, noterar han den positiva attityd till teckenspråk och till personer som är teckenspråkiga som finns i de nordiska länderna. Denna allmänt positiva inställning har resulterat i att likartade former av samhällsstöd i Norden har tillkommit i syfte att personer som är teckenspråkiga ska uppnå delaktighet i samhällslivet och jämlikhet i levnadsvillkor med andra medborgare.

Samtidigt som likartade former för olika samhällsstöd erbjuds i samtliga nordiska länder, föreligger det betydande skillnader när det gäller vilken samhällsnivå som har ansvar för dessa insatser liksom vem som tillhandahåller dem. Medan ansvaret för insatser i Norge och på Island, liksom i viss mån även i Sverige, i hög grad centraliserats till statliga myndigheter respektive departement är motsvarande ansvar i Danmark regionalt eller kommunalt. I Finland tillhandahålls i hög grad dessa insatser av de dövas, dövblindas och hörselskadades intresseorganisationer som får ersättning från staten härför. Dessa strukturella skillnader bör man vara medveten om vid jämförelser av insatsernas utformning i de olika nordiska länderna.

Nedan följer en övergripande redovisning av teckenspråkets juridiska status i Danmark, Finland, Island och Norge och av de samhällsstöd, i form av utbildning på teckenspråk, tolk etc., som

¹³ www.dwp.gov.uk/news/archive/english/2003_03_03.asp

¹⁴ New Zealand Sign Language Bill.

man i respektive land erbjuder teckenspråkiga och deras närstående. Redovisningen görs land för land. Redogörelse för motsvarande lagstiftning eller av samhällsstöd i Sverige görs endast i den mån sådan redogörelse bedöms underlätta för läsaren, då sådana uppgifter redovisas i betänkandet.

Danmark

Nationell språklagstiftning respektive anslutning till internationella språkkonventioner

Danmark har ingen allmän språklag som innehåller föreskrifter kring det danska språkets ställning som nationalspråk eller som officiellt språk i Danmark. För delar av Danmark, Färöarna och Grönland, finns särskilda lagar som gäller självstyrelse inom dessa. I såväl den föröiska som den grönländska självstyrelselagen finns föreskrifter om att föröiska, grönländska samt danska utgör officiella språk i dessa områden.

Danmark har anslutit sig till den *Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk* och ratificerat stadgan för tyska språket som ett regionalt minoritetsspråk i södra Jylland. Danmark har vidare anslutit sig till den *nordiska språkkonventionen*.

Stöd till föräldrar och syskon i form av utbildning i teckenspråk

Omfattningen av liksom innehållet i det stöd som erbjuds föräldrar till döva och hörselskadade barn och deras syskon i form av utbildning i teckenspråk är inte nationellt reglerat i Danmark. Ansvaret för att erbjuda sådant stöd åvilar kommunerna och det stöd som föräldrar och syskon erbjuds varierar därför från kommun till kommun. Utöver det stöd i form av introduktion i teckenspråk som kan fås i hemkommunen erbjuder specialskolorna för döva utbildning för föräldrar. Till dessa utbildningar rekryteras främst föräldrar till barn med anknytning till respektive skola. Vidare erbjuds teckenspråksutbildning i form av veckokurser vid de dövas folkhögskola, Castberggård. Härutöver erbjuder *Center for Tegnsprog og Tegnstøttet Kommunikation (KC)*, med verksamhet i Köpenhamn och Århus, föräldrar till döva respektive hörselskadade barn en sju veckors utbildning i teckenspråk. Föräldrar kan ansöka om ersättning från kommunen för kostnader för deltagande i dessa

utbildningar utifrån föreskrifter i *Lov om social service*.¹⁵ Föräldrar som uppfyller kraven för utbildningen kan antas till en ettårig kompetensgivande teckenspråksutbildning inom yrkeshögskolan. Denna utbildning är samordnad med utbildningen av blivande tolkar och anordnas av KC i Köpenhamn. Något samhällsstöd i form av utbildning i teckenspråk till syskon eller till barn till döva erbjuds inte i Danmark.

Utbildning på respektive i teckenspråk

Ansvar för barnomsorg och skolgång är i Danmark liksom i övriga nordiska länder generellt ett kommunalt ansvar. Kommunen har ett lagstadgat ansvar att erbjuda föräldrar barnomsorg upp tills barnet når skolåldern. Motsvarigheten till den svenska grundskolan i Danmark (folkeskolen) är tioårig. Skolformen omfattar förskoleklass (børnehaveklasse) och årskurserna ett till och med nio. Elever som är i behov av särskilt stöd har möjlighet till ytterligare ett skolår.

Barn som är döva respektive hörselskadade får sin barnomsorg antingen tillsammans med andra barn i allmänna förskolegrupper eller i särskilda grupper där deras behov av språklig utveckling bättre kan tillgodoses. När det gäller undervisning av elever som är döva eller hörselskadade erbjuds dessa anpassad undervisning dels i s.k. centerklasser vid "folkeskolen", dels vid specialskolor i Köpenhamn, Frederica och Ålborg.

Specialskolorna erbjuder undervisning på teckenspråk eller med teckenstött kommunikation och har samma mål och kursplaner som den övriga skolan. Eleverna får även undervisning i ämnet teckenspråk och i artikulation. Huvudman för de tre specialskolorna i Danmark är amten, vilka närmast motsvarar de svenska landstingen.

Efter slutförd utbildning i "folkeskolen" erbjuds elever som är döva och hörselskadade utbildning vid två gymnasieskolor. De dövas folkhögskola, *Castberggård*, erbjuder dessutom utbildning på och i teckenspråk. Studenter som är beroende av teckenspråk vid högre studier erbjuds teckenspråkstolk.

¹⁵ Enligt uppgift täcks föräldrarnas kostnader med samhällsmedel – Bistandslovens § 48.

Utbildning av lärare som ska undervisa på respektive i teckenspråk

Såväl utbildningssektorn som övriga samhällssektorer är beroende av att det i samhället finns personer som kan lära ut teckenspråk. I takt med att kraven på undervisning och samhällsservice på teckenspråk ökat har frågor om reguljär utbildning av lärare teckenspråk som språkämne aktualiserats.

Utbildning av lärare med uppgift att undervisa döva och hörsel-skadade barn och ungdomar på teckenspråk i olika ämnen inom specialskolan har lång tradition i de nordiska länderna. I takt med att lärarutbildningar i de olika nordiska länderna har förändrats har utbildningarna av lärare som ska undervisa på teckenspråk successivt kommit att avvecklas. I Danmark avvecklades dessa utbildningar genom att den lärarhögskola som gav dessa utbildningar lades ned.

Tolkutbildning och tolktjänst

Tolkutbildning

Utbildning av tolkar i Danmark har formen av yrkeshögskoleutbildning med yrkeshögskoleexamen. Utbildningstiden uppgår till två och ett halvt år. Utbildningen ger i sig auktorisation som teckenspråkstolk. För att kunna antas till tolkutbildning måste den sökande ha språkkunskaper motsvarande de som erhålls i den ettåriga teckenspråksutbildning som vanligtvis föregår tolkutbildningen. Den ettåriga teckenspråksutbildningen är en självständig utbildning med en egen separat examen och kan genomgå även av andra än presumtiva sökande till tolkutbildning, exempelvis föräldrar, lärare och präster.

Utbildningarna administreras och anordnas av *Center for Tegn-sprog og Tegnstøttet Kommunikation* i Köpenhamn alternativt i Århus.

Tolktjänst

Samhällets skyldighet att tillhandahålla tolk för döva, dövblinda och hörselskadade som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation är i Danmark, liksom i Sverige, reglerat i lag. I Danmark åvilar skyldigheten kommunen. Enligt lagen har döva och andra med motsvarande behov av tolk i arbetslivet rätt till tolk 20

timmar per vecka upp till 260 timmar under ett kvartal. I samband med utbildning beviljas tolk för utbildning utan begränsning av timantalet.

Information, nyheter och kulturutbud på teckenspråk

Information och nyheter

I samtliga nordiska länder producerar public serviceföretagen TV-sända nyhetsprogram på landets teckenspråk. I Danmark sänder Dansk TV nyhetsprogram på teckenspråk vardagar. Programmen produceras gemensamt av Danmarks radio och Døvefilm Video, som är en självständig verksamhet under det danska socialministeriet och finansieras med allmänna medel. Sändningstiden uppgår till 10 minuter per program.

I likhet med övriga nordiska länder ökar den teckenspråkiga informationen på internet, såväl myndighetsinformation som annan information.

Kultur

Døvefilm Video producerar även andra program på teckenspråk, såväl identitetsskapande som underhållande. Programmen vänder sig till vuxna samt till barn. Årligen produceras 36 vuxenprogram och 20 barnprogram med en total programtid om ca 25 timmar. Dessutom bedriver Døvefilm Video en omfattande utlåningsverksamhet där föräldrar till döva barn kostnadsfritt kan låna allt material som producerats under årens lopp. Skolor och andra verksamheter för döva kan genom att teckna abonnemang få tillgång till denna service.¹⁶

Någon fast teckenspråkig teaterverksamhet, motsvarande den svenska Riksteaterns ”Tyst teater”, finns inte i Danmark. Däremot finns ett antal privata tolkföretag specialiserade på tolkning vid kulturevenemang.

Till kultursektorn räknas även traditionell föreningsverksamhet av skilda slag samt trossamfund och deras verksamhet. Danske Døves Landförbund och de till förbundet anslutna föreningarna har, liksom sina systerorganisationer i andra länder, en omfattande verksamhet som skapar möjligheter till olika kulturella aktiviteter. Även den danska folkkyrkan erbjuder sammankomster och gudstjänster på teckenspråk.

¹⁶ <http://www.deaftv.dk/> (2005-08-03).

Forskning

Teckenspråksrelaterad forskning förekommer vid flera lärosäten i Danmark. Lingvistisk forskning om teckenspråk bedrivs vid universiteten i Köpenhamn och i Århus. Vid *Center for sprogtilegnelse* vid Syddansk universitet i Odense forskas om danska barns språkutveckling samt om döva och hörselskadade barns danskspråkiga språkutveckling. Vid *Center for Tegnsprog og Tegnstøttet Kommunikation* i Köpenhamn pågår ett arbete med en teckenspråksdatabas över danskt teckenspråk som underlag för fortsatt forskning kring detta språk.

Finland

Nationell språklagstiftning respektive anslutning till internationella språkkonventioner

I Finland finns en väl utbyggd språklagstiftning och landet är det enda nordiska land som inorporerat landets teckenspråk i specifika språklagar. I grundlag föreskrivs att såväl finska som svenska är nationalspråk och officiella språk i Finland och sedan 1995 det finska teckenspråket. I en särskild språklag regleras härutöver såväl språkliga rättigheter som skyldigheter gällande finska respektive svenska språket. Lagen har år 2003 kompletterats med föreskrifter rörande det finska teckenspråket, samiska och romani. Den finska medborgarskapslagen¹⁷ innehåller föreskrifter om kunskaper i finska eller svenska som krav för erhållande av finskt medborgarskap och jämställer i lagen kunskaper i finskt teckenspråk med kunskaper och muntliga färdigheter i finska eller svenska språken.

Finland har anslutit sig till den *Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk* och ratificerat stadgan för svenska och samiska. Finland har vidare anslutit sig till den *nordiska språkkonventionen*.

Stöd till föräldrar och syskon i form av utbildning i teckenspråk

Föräldrar till döva och hörselskadade barn har möjlighet till utbildning i teckenspråk enligt flera olika modeller. Enligt föreskrift i *Förordning om service och stöd på grund av handikapp* kan föräldrarna få teckenspråksutbildning som individuell eller familjeinrik-

¹⁷ Medborgarskapslagen (359/2003).

tad anpassningsträning i hemmet eller genom deltagande i en mera allmän teckenspråkskurs. Föräldrarna ansöker om att få sådan undervisning hos socialbyrån i hemkommunen. Något nationell kursplan eller bestämt antal timmar för undervisningen finns inte fastställda. Vanligt är att föräldrarna erhåller 100 undervisningstimmar i hemmet. I vissa fall beviljas färre timmar, men det förekommer även att föräldrar beviljas upp till 200–300 timmar. Antalet timmar beror i hög grad på de kommunala anslagens storlek. Föräldrar till döva barn kan också få utbildning i teckenspråk genom att delta i kurser som anordnas av Dövas förbund. Dessa sistnämnda kurser erbjuds även syskon till döva barn.

Utbildning på respektive i teckenspråk

Ansvar för barnsomsorg och undervisning av barn och ungdomar åvilar i Finland kommunerna. Motsvarigheten till den svenska grundskolan i Finland är liksom i Sverige nioårig.

I *lagen om grundläggande undervisning* (628/1998) i Finland föreskrivs att undervisningsspråken i det finska skolväsendet utgörs av det finska respektive svenska språket. Enligt föreskrift i lagen är det barnets vårdnadshavare som beslutar om vilket språk barnet ska undervisas på, dock med villkoret att barnet behärskar det valda språket. Lagen innehåller även föreskrifter om undervisning på samiska, romani respektive på finskt teckenspråk. I lagen anges särskilt att även elever med hörselskada bör erbjudas undervisning på teckenspråk om de så önskar.

I Finland erbjuds barn som beroende av teckenspråk för inläring och kommunikation utbildning vid någon av de sju skolor med särskilda undervisningsgrupper som finns i Finland. Utöver undervisning på teckenspråk erbjuds de även undervisning i teckenspråk motsvarande den i finska språket vid finskspråkiga skolor. Finska teckenspråkiga döva och hörselskadade barn från familjer som har svenska språket som dagligt umgängesspråk i familjen erbjuds, enligt avtal mellan Finland och Sverige, undervisning vid någon av de svenska specialskolorna för döva och hörselskadade. Förutom de ovan nämnda skolorna med särskilda undervisningsgrupper finns tre statliga specialskolor för döva och hörselskadade.

Efter genomförd grundskoleutbildning fortsätter flertalet elever med dövhet respektive hörselskada sina studier i hemortens gymnasieskola alternativt yrkesskola tillsammans med hörande elever.

Även om såväl *gymnasielagen* (629/1998) som *lagen om yrkesutbildning* (630/1998) innehåller föreskrifter om undervisning på respektive i teckenspråk, motsvarande dem i *lagen om grundläggande undervisning*, tycks merparten av sådan undervisning ges med stöd av tolk i undervisningen. För elever som önskar undervisning på teckenspråk i gymnasieskolan finns vid gymnasieskolan St Michel i östra Finland. Studenter som är beroende av teckenspråk för högskolestudier erbjuds tolk i utbildningen.

Utbildning i teckenspråk och av lärare som ska undervisa på respektive i teckenspråk

Utbildning av lärare i språkämnet teckenspråk är förlagd till de yrkeshögskolor som även utbildar teckenspråkstolkar.

Utbildning av lärare med uppgift att undervisa döva och hörselskadade barn och ungdomar på teckenspråk i skilda ämnen i olika skolformer erbjuds av universitetet i Jyväskylä. Utbildningen utgörs av ett femårigt program och vänder sig i första hand till normalhörande. Utbildningen har vid två tillfällen anpassats och även erbjudits studerande som själva är teckenspråkiga.

Tolkutbildning och tolktjänst

Tolkutbildning

Utbildning av tolkar i Finland har, liksom i Danmark, formen av yrkeshögskoleutbildning. Utbildningen är fyraårig där första året utgör utbildning i teckenspråk, andra och tredje åren utgör tolkutbildning och det fjärde året specialisering där de studerande kan välja inriktning; en allmänt teckenspråkig inriktning, en inriktning mot teckenspråkstolk- och översättning mellan finskt teckenspråk och finska språket, en inriktning mot dövblind- och vuxendövtolkning eller en inriktning mot att bli teckenspråkslärare. Utbildningarna anordnas i Helsingfors, Kuopio och i Åbo.

Tolktjänst

Även i Finland är samhällets skyldighet att tillhandahålla tolk för döva, dövblinda och hörselskadade reglerad i lag. Skyldigheten åvilar kommunen¹⁸ och innebär att döva personer ska erbjudas tolk

¹⁸ 8 § Lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987).

med upp till 120 timmar per år och dövblinda personer 240 timmar per år för tolkning i arbets- och vardagslivet. Antalet timmar kan utökas efter ansökan. Då det gäller tolk i samband med utbildning beviljas sådan, i likhet med vad som gäller i Danmark, för utbildningen utan begränsning av antalet tolktimmar.

Information, nyheter och kulturutbud på teckenspråk

Information och nyheter

I Finland producerar och sänder den finska televisionen program på teckenspråk. Uppdraget är reglerat i lag.¹⁹ Programmen utgörs till merparten av nyhetsprogram. Programtiden uppgår till 5 minuter och programmen sänds dagligen. Även i Finland ökar informationsutbudet på teckenspråk på internet. Såväl Finlands riksdag som myndigheter och andra tillhandahåller viss information på teckenspråk på sina respektive hemsidor.

Kultur

Finlands Dövas Förbund har av samhället tilldelats en viktig roll då det gäller att göra kultur tillgänglig för teckenspråkiga personer. Med finansiellt stöd producerar förbundet ett videogram på teckenspråk varje månad. Videogrammen distribueras till över 2 000 hushåll i Finland. Videogrammen som har ca 1 timmes speltid innehåller material både för barn, ungdomar och vuxna. Förbundet har även utlåningsverksamhet av såväl videogram med teckenspråkigt innehåll som av litteratur som anknyter till området.

I Finland finns ingen fast teckenspråkig teaterverksamhet motsvarande ”Tyst teater” i Sverige men däremot två amatörteatrar, en i Åbo och en i Helsingfors. Båda har en betydande verksamhet och den sistnämnda gruppen har, enligt uppgift, en strävan mot att utveckla sin verksamhet till en professionell teater.

I likhet med vad som gäller i övriga nordiska länder spelar de dövas, dövblindas och hörselskadades olika intresseorganisationer i Finland en betydande roll för det teckenspråkiga kulturlivet såväl på riksplanet som lokalt i de olika lokala föreningarna. Det gör även de kyrkliga samfundet i Finland genom att göra sin verksamhet tillgänglig på teckenspråk. I Kyrkolag (1054/993) som gäller för den Finska evangelisk-lutherska kyrkan stadgas att präst- och lek-

¹⁹ Lag om ändring av lagen om Rundradion Ab (746/1998).

torstjänster ska finnas för dövas själavård och övriga behov. Antalet präster för döva uppgick år 2001 till sju stycken.

Forskning

Forskning relaterad till teckenspråk bedrivs vid flera lärosäten i Finland. Lingvistisk forskning om teckenspråk bedrivs i Helsingfors, Jyväskylä och Åbo. Härutöver har *Forskningscentralen för de inhemska språken* i Helsingfors sedan 1996 en skyldighet²⁰ att även bedriva forskning och språkvård med avseende på det finska teckenspråket.

Island

Nationell språklagstiftning respektive anslutning till internationella språkkonventioner

Även Island saknar en särskild språklagstiftning. Till skillnad från övriga nordiska länder har Island inte ratificerat den *Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk*. Skälet härtill är att landet är ett av få länder som saknar historiska språkliga minoriteter. I likhet med övriga nordiska länder har Island anslutit sig till den *nordiska språkkonventionen*.

För att tillgodose teckenspråkigas behov av samhällsstöd m.m. etablerades 1990 ett kommunikationscenter för döva och hörselskadade. Centret är lokaliserad till Reykjavik.

Stöd till föräldrar och syskon i form av utbildning i teckenspråk

Island erbjuder sedan 1992 föräldrar till döva barn utbildning i teckenspråk. Utbildningen anordnas med stöd av *lagen om Kommunikationscenter för döva och hörselskadade*. Utbildning ges i form av undervisning i hemmet eller genom kurser på centret i Reykjavik. Omfattningen av utbildningen varierar mellan 60 och 220 timmar. I centrets instruktion stadgas, att föräldrar och andra familjemedlemmar till döva och hörselskadade barn kostnadsfritt kan delta i utbildningen, vilket innebär att själva utbildningen är

²⁰ Lag om ändring av lagen om forskningscentralen för de inhemska språken (591/1996).

kostnadsfri. Däremot finns inga bidrag för täckande av föräldrarnas kostnader för deltagande i utbildningen.

Utbildning på respektive i teckenspråk

Ansvar för barnsomsorg och undervisning av barn och ungdomar på Island är ett kommunalt ansvar medan ansvaret för utbildning motsvarande gymnasieskolan åvilar staten. Motsvarigheten till den svenska grundskolan på Island är tioårig. För de teckenspråkiga barn och ungdomarna anses teckenspråk som förstaspråk och isländska som andra språk i såväl grundskolan som i gymnasieskolan.

I likhet med övriga nordiska länder erbjuds barn på Island i behov av teckenspråk för sin utveckling barnomsorg och undervisning på detta språk.²¹ Utifrån landets geografiska och demografiska förutsättningar, och antalet barn beroende av teckenspråk för sin kommunikation, är i praktiken såväl förskoleverksamhet och utbildning motsvarande den svenska grundskolan för dessa lokaliserade till Reykjavik. I Reykjavik finns vad utredningen erfarit dels en förskola för döva barn, dels en avdelning på en skolenhet, *Hliðdaskóli*. Skolan är en s.k. inkluderande skola som erbjuder utbildning till alla barn utifrån deras behov och förmåga. Utbildningen är tvåspråkig – isländska och teckenspråk ses som likvärdiga. För studier över grundskolenivå erbjuds undervisning med stöd av tolk.

Utbildning av lärare som ska undervisa på respektive i teckenspråk

Lärare som i sin kommande yrkesutövning ska undervisa på teckenspråk i olika ämnen utbildas inom ramen för den allmänna lärarutbildningen på Island. Inom denna finns en specialisering med inriktning mot arbete bland döva och hörselskadade. Inriktningens fokus utgörs av teckenspråk och om dövas och hörselskadades situation ur olika aspekter. Specialiseringen fås i samarbete med teckenspråksstudier vid Islands Universitet.

²¹ Det Isländska undervisningsdepartementet angav år 1999 att det teckenspråk utgör dövas första språk och att undervisning på teckenspråk ska ges i grundskolan.

Tolkutbildning och tolktjänst

Tolkutbildning

Utbildning av teckenspråkstolkar har formen av universitetsutbildning. Utbildningen är treårig. Utbildningen är uppdelad på två års studier i teckenspråk samt ett tredje studieår med tonvikt på tolkning. Utbildningen ges av Islands universitet i Reykjavik.

Tolktjänst

Ansvar för tolkservice på Island åvilar kommunikationscentret för döva och hörselskadade i Reykjavik. Utöver att erbjuda tolk har centret också ansvar för annan service som teckenspråkiga har behov av. Ansvar för tillhandahålla tolk vid gymnasiestudeier åvilar Kultur och utbildningsministeriet. Vid högre studier åvilar ansvaret den som anordnar utbildningen.

Information, nyheter och kulturutbud

Information och nyheter

Isländsk television producerar och sänder 10 minuter dagliga nyheter på teckenspråk.

Kultur

Program på teckenspråk, framför allt för barn, produceras och distribueras i videogramform av *Kommunikationscentret för döva och hörselskadade*. Någon fast teckenspråkig teaterverksamhet finns inte på Island. Kommunikationscentret medverkar emellertid vid vissa teateruppsättningar som tolkas till teckenspråk.

Forskning

Kommunikationscentret för döva och hörselskadade i Reykjavik har utöver de ansvar som ovan redovisats även i uppgift att bedriva om forskning kring Isländskt teckenspråk.

Norge

Nationell språklagstiftning respektive anslutning till internationella språkkonventioner

I Norge finns liksom i Finland två språk som båda har ställning som officiella språk. Dessa språks status regleras däremot inte i Norge i grundlag eller språklag utan i annan lagstiftning. Denna anger att båda språkformerna – *bokmål* och *nynorsk* – är likvärdiga och att båda språken ska kunna användas av den enskilde i kontakter med företrädare för stat, fylkeskommuner och kommuner.²²

Norge har anslutit sig till den *Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk* och ratificerat stadgan för samiska som ett territoriellt obundet minoritetsspråk och för kvänska, romani och romanes som territoriellt obundna språk. Norge har liksom övriga nordiska länder anslutit sig till den *nordiska språkkonventionen*.

I likhet med vad som skett i övriga nordiska länder har frågan om vilken status norskt teckenspråk ska ges i Norge aktualiserats av de dövas organisation. Mot bakgrund av yrkanden från *Norges Døves landsforbund* 2001 har frågan, på uppdrag av *Kultur- och Kirkedepartementet*, utretts av den statliga myndigheten *ABM-udvikling*. Myndigheten förordar i sin redovisning av uppdraget, år 2004, att norskt teckenspråk och norskt tal- och skriftspråk ska utgöra likvärdiga språk och att norskt teckenspråk därmed i lag bör jämföras med officiella språk.²³ Frågan om vilken status det norska teckenspråket ska ges i Norge bereds för närvarande inom det norska regeringskansliet.

4.2 Stöd till föräldrar och syskon i form av utbildning i teckenspråk

I Norge erbjuds föräldrar till döva och dövblinda barn utbildning i teckenspråk upp till dess barnet fyllt 16 år. Utbildningen följer en nationellt fastställd kursplan och ges dels vid *kompetensecentren* (de tidigare specialsolorna för döva och hörselskadade), dels vid Aal som är de dövas folkhögskola och kurscenter. Utbildningen omfattar totalt 1 000 undervisningstimmar à 45 minuter fördelade på sexton år. Utöver undervisning i teckenspråk ingår även generell föräldravägledning, motsvarande den som i Sverige erbjuds av

²² Lov 1980-04-11 nr 05: Lovbruk om målbruk i offentlig tjenste.

²³ Bergh, Grete (2004): Norskt tegnsprog som offisielt språk (ABM skrift 10)

landstingens pedagogiska hörselvård.²⁴ Föräldrarnas kostnader för deltagande i utbildning täcks av samhällsmedel.

4.3 Utbildning på respektive i teckenspråk

Ansvar för barnsomsorg och undervisning av barn i skolpliktig ålder är även i Norge ett kommunalt ansvar, medan ansvaret för utbildning motsvarande gymnasieskolan åvilar fylkeskommunerna (motsvarar de svenska landstingen). Barn och ungdomar med teckenspråk som förstaspråk har enligt lag rätt till undervisning på teckenspråk såväl i grundskolan som i gymnasieskolan.²⁵

Barn som är döva respektive hörselskadade erbjuds barnomsorg i sin hemkommun. När det gäller teckenspråkig undervisning på grundskolenivå erbjuds sådan vid specialskolorna för döva i Andebu, Bergen, Holmestrand, Oslo och Trondheim. Även fem kommuner tillhandahåller sådan undervisning. Barn vars föräldrar valt skolgång för dem i hemkommunens skola har rätt till anpassad undervisning med stöd av assistent eller tolk. Elever beroende av teckenspråk i utbildning, som slutfört sina studier i grundskolan, erbjuds utbildning motsvarande gymnasieskolan med undervisning på teckenspråk i Oslo, Sandefjord eller Trondheim. Studerande på eftergymnasialnivå erbjuds tolk i utbildningen.

Utbildning av lärare som ska undervisa på respektive i teckenspråk

Utbildning av lärare som ska undervisa på respektive i teckenspråk finns dels vid universitetet i Oslo, dels vid Høgskolan i Sør-Trøndelag. Universitetet i Oslo har en entermisutbildning i teckenspråk för lärare som ska undervisa på detta språk oavsett skolform medan Høgskolan i Sør-Trøndelag utbildar lärare som ska undervisa vid de tidigare specialskolorna. Høgskolan i Sør-Trøndelag anordnar också utbildning av döva som avser att bli lärare.

²⁴ Uppgifterna hämtade ur TUFF – teckenspråksutbildning för föräldrar (SOU 1996:102, s. 47).

²⁵ § 2–6 respektive § 3–9 lov 1998-07-17 nr 61: Lov om grunnskolen og den vidaregående opplæringa (opplæringslova).

Tolkutbildning och tolktjänst

Tolkutbildning

I Norge är tolkutbildning universitetsutbildning. Utbildningen är treårig och anordnas vid universiteten i Bergen, Oslo och Trondheim. Utbildningen inleds med ett års studier i norskt teckenspråk som följs av två års studier till tolk. Efter slutförd utbildning utfärdas examen. Examen ligger till grund för ett offentligt erkännande av tolkarnas yrkeskompetens samt för att bli upptagen i det nationella tolkregister som administreras av Rikstrygdeverket i Norge.

Tolktjänst

Ansvar för tolktjänsten i Norge är ett statligt åtagande som administreras av Rikstrygdeverket som även har i uppdrag att utveckla tolktjänsten. Tolktjänster motsvarande den svenska vardagstolkningen tillhandhålls av kommunerna av tolkar anställda vid, respektive anlitate av, de kommunala hjälpmedelscentralerna. Verksamheten finansieras med statliga medel som avvisade av Rikstrygdeverket. Då det gäller tolk för ändamål som inte är ”vardagstolkning”, tolk i samband med ärenden som rör polis- och domstolsväsende, utbildning etc., har respektive huvudman ansvar för att behovet av tolk tillgodoses.

4.6 Information, nyheter och kulturutbud på teckenspråk

Information och nyheter

I Norge producerar och sänder Norsk TV dagliga nyheter på teckenspråk. Nyhetssändningarna är 5 minuter långa. Härutöver sänds ett 14 minuter långt program varje måndag, *Tid for tegn*, som innehåller barnprogram och nyheter med anknytning till döva. Såväl nyhetssändningarna som programmet *Tid for tegn* finns även tillgängliga på Norsk TV:s hemsidor. Förutom dessa program som sänds i den allmänna kanalen tolkas de dagliga sändningarna i Norsk TV från klockan 18 till klockan 22 till norskt teckenspråk. Dessa tolkade program sänds via en separat digital kanal och kan ses av den som har digitalTV-utrustning.

På samma sätt som i övriga nordiska länder ökar antalet sidor internet med information av skilda slag på norskt teckenspråk.

Kultur

Ansvar för produktion av TV-programmet *Tid for tegn* och viss information på teckenspråk är i Norge, liksom i Danmark och Finland, utlagt till en fristående producent – Døves Media. Døves Media erhåller statsbidrag för denna verksamhet. För produktion av litteratur på teckenspråk anslår myndigheten ABM-utvikling årligen medel för två à tre litterära verk som översätts till teckenspråk. Samtliga fylkesbibliotek erhåller ett exemplar av varje produktion som bekostats av ABM-utvikling.

I likhet med i Sverige finns en permanent teaterverksamhet, *Teater Manu* som turnerar med föreställningar på teckenspråk.

Norges Døveforbund och de till förbundet anslutna lokalföreningarna har, liksom systerorganisationerna i övriga nordiska länder, en omfattande verksamhet av skilda slag som skapar möjligheter till kulturella aktiviteter av skilda slag. Också i Norge erbjuder den norska folkkyrkan gudstjänster och kyrklig verksamhet på norskt teckenspråk.

Forskning

Vid jämförelse med övriga nordiska länder är forskning kring norskt teckenspråk rätt omfattande. Sådan forskning bedrivs vid universiteten i Bergen, Oslo, Trondheim och Tromsø. Forskningsområden som studeras är såväl lingvistiska som betydelsen av teckenspråk i olika situationer. Utöver denna forskning bedrivs även psykologisk/pedagogisk forskning kring döva barns inlärning vid flera lärosäten i Norge.

Referenser

Europeiska unionen:

Eurydice 2005, *Key Data on Teaching Languages at Schools in Europe*. 2005 edition.

Europeiska gemenskapernas kommission, 2003, *Meddelande från kommissionen till Rådet, Europaparlamentet, Ekonomiska och sociala kommittén och Regionkommittén. Främjande av språkinlärning och språklig mångfald. Handlingsplan 2004–2006*

Europaparlamentets resolution B4-0985/98 *Teckenspråk*. Protokoll av den 18/11/1998

Europarådet:*Konventioner*

European Charter for Regional or Minority Languages. *European Treaty Series* No 148

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Word/148.doc>

Framework Convention for the Protection of National Minorities. *European Treaty Series* No 157

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Word/157.doc>

Rekommendationer m.m.

Committee of Ministers – REC_1492 (2001). Council of Europe. Committee of Ministers.

Recommendation 1492 (2001) Council of Europe. Parliamentary Assembly. Rights of National Minorities.

Recommendation 1598 (2003) Council of Europe. Parliamentary Assembly . Protection of sign languages in the member states of the Council of Europe

Rapporter

Bruce, Malcolm, 2003, rapporteur for the Committee on Legal Affairs and Human Rights: *Protection of sign languages in the member states of the Council of Europe*. Doc. 9738. 17 March 2003.

Timmermans, Nina, 2005, *The status of sign language in Europe*, Council of Europe Publishing

Nordiska ministerrådet

Konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om nordiska medborgares rätt att använda sitt eget språk i annat nordiskt land

Sten Palmgren (2004): *Den nordiska språkkonventionen. Utvärdering av eventuella behov att revidera konventionen*. Helsingfors-København 2004. Nordiska ministerrådet: J.nr: 21082.12.001/03

Övrigt:

- Bergh, Grete (2004) *Norsk tegnspråk som officiellt språk*. ABM-skrift 10.
- EUD Paper / Lorraine Leeson (2000, updated 17.02.2004) *Towards an Inclusive Multi-linguistic Europe for All. Making the Sign Languages of Europe Visible in the Council of Europe's Charter for Regional or Minority Languages*. Gent.
- EUD Paper / Magdalena Wessel (2003, updated 17.02.2004) *The Sign Languages of the Deaf as Minority Languages*. Gent.
- Finlandssvenska teckenspråkiga rf (2004): *Utlåtande om finlands-svenska teckenspråkiga till Delegationen för språkärenden vid Justitieministeriet*, Helsingfors
- Heugh, Kathleen (2003) *Language Policy and Democracy in South Africa. The prospects of equality within rights-based policy and planning*, Stockholm 2003
- Independent Livings rapporter från 1997 om uppfyllelsen av FN:s standardregler i olika länder:
<http://www.independentliving.org/standardrules/>
- Londén, Monica (2004): *Communicational and Educational Choices for Minorities within Minorities. The case of the Finland-Swedish Deaf*. Helsinki.
- New Zealand Sign Language Bill, tillgänglig inklusive förklaringar på regeringens hemsida: www.odi.govt.nz
- Rainò, Päivi, 2004, *Henkilöviittomien synty ja kehitys suomalaisessa viittomakielyhteisössä*. Kuurojen Liitto ry.
- South African Yearbook* 2003/04 (tillgängligt via www.southafricanemb.se)
- Utbildningsstyrelsen, 2004, *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen*. Föreskrift 1/011/2004.Föreskrift 2/011/2004. Vammala
- Vedtekter for NRK AS, fastsatt i konstituerende generalforsamling 30. april 1996, endret i generalforsamling 20. juni 2002, endret i generalforsamling 14. juni 2004

2005-05-09

Översyn av teckenspråkets ställning

S 2003:12

Christer Degsell

Telefon 08 - 405 58 16

Mobil 070 - 581 86 85

Telefax 08 - 405 29 60

E-post christer.degsell@social.ministry.se

Kommuner enligt sändlista
- Socialchefer

Kommunenkät

Regeringen har tillsatt en särskild utredare för att göra en översyn av teckenspråkets ställning samt dövas, dövblindas, vuxendövas och hörsel-skadades möjligheter bl.a. likvärdig utbildning, möjligheter att använda teckenspråket i arbetslivet och vid olika former av samhällsstöd. I uppdraget ingår även att undersöka om personer som använder teckenspråk kan delta i handläggningen av ärenden på samma sätt som andra förtroendevalda (dir. 2003:169).

Personer med nedsatt hörsel och som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation måste liksom andra samhällsmedborgare få adekvat samhällsstöd när de är i behov därav. För att behovet av stöd skall kunna tillgodoses fordras en fungerande kommunikation mellan de som tillhandahåller det och de som är mottagare. Kommunerna skall, enligt socialtjänstlagen (2001:453) – SoL, vara väl förtrogen med levnadsförhållandena för personer med funktionshinder och i sin uppsökande verksamhet upplysa om socialtjänstens verksamhet.

Personer som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation måste liksom andra kommuninvånare få adekvat samhällsstöd när de är i behov därav. Kommunerna skall, enligt socialtjänstlagen (2001:453) - SoL, vara väl förtrogen för levnadsförhållandena i kommunen för personer med olika slag av funktionshinder och i sin uppsökande verksamhet upplysa om socialtjänstens verksamhet. Någon sammanställning av uppgifter hur och i vilken omfattning teckenspråkiga får sina behov av samhällsstöd tillgodosedda har utredningen inte kunnat finna. Mot bakgrund härav anhåller vi därför att få svar på bifogade frågor senast 2005 - 06 - 01.

Med tack på förhand för er medverkan

Christer Degsell
Huvudsekreterare

Stig Wintzer
Sveriges kommuner och landsting
Enheten för vård och socialtjänst
Avdelningen för vård och omsorg

Utredningen (S 2003:12) Översyn av teckenspråkets ställning

- Christer Degsell

Sammanställning av inkomna svar på kommunenkät

Fråga 1: Har kommunen genomfört någon kartläggning/uppföljning över levnadsförhållanden och behov av kommunalt stöd respektive stöd och service enligt LSS för personer som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation? Svartalternativ: ”Ja”, ”Nej”

Fråga 1	Stockholm	Göteborg	Malmö	Örebro	Övriga	Summa
Ja		1			2	3
Nej	15	15	8	1	73	112
Ej besvarad		2	1		1	4

Fråga 2 Har man inom socialtjänsten utarbetade riktlinjer kring hur man mäter, utreder och tillgodoser behov då det gäller
a) personer som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation då de ansöker om bistånd? Svartalternativ: ”Ja”, ”Nej”, ”Till viss del”.

Fråga 2 a	Stockholm	Göteborg	Malmö	Örebro	Övriga	Summa
Ja					2	2
Nej	12	14	7	1	58	92
Till viss del	3	4	1		14	22
Ej besvarad			1		2	3

b) stöd till teckenspråkiga barn som riskerar utvecklas ogynnsamt och deras föräldrar? Svartalternativ: ”Ja”, ”Nej”, ”Till viss del”.

Fråga 2 b	Stockholm	Göteborg	Malmö	Örebro	Övriga	Summa
Ja	1		1		1	3
Nej	8	15	6	1	59	89
Till viss del	3	3			9	15
Känner inte till			1			1
Ej besvarad	3		1		7	11

- c) familjerådgivning för personer beroende av teckenspråk för sin kommunikation skall kunna tillgodoses? Svartalternativ: ”Ja”, ”Nej”, ”Till viss del”.

Fråga 2 c	Stockholm	Göteborg	Malmö	Örebro	Övriga	Summa
Ja					2	2
Nej	8	14	5	1	61	89
Till viss del	2	2	1		7	12
Känner inte till			1			1
Ej besvarad	5	2	2		6	15

- d) missbruksvård för personer beroende av teckenspråk för sin kommunikation? Svartalternativ: ”Ja”, ”Nej”, ”Till viss del”.

Fråga 2 d	Stockholm	Göteborg	Malmö	Örebro	Övriga	Summa
Ja			1		2	3
Nej	10	14	6	1	60	91
Till viss del	2	3			8	13
Ej besvarad	3	1	2		6	12

- Fråga 3 Har man inom kommunens LSS-verksamhet utarbetat riktlinjer för hur man möter, utreder och tillgodoser behov då det gäller personer beroende av teckenspråk för sin kommunikation då de ansöker om råd och stöd enligt LSS? Svartalternativ: ”Ja”, ”Nej”, ”Till viss del”.

Fråga 3	Stockholm	Göteborg	Malmö	Örebro	Övriga	Summa
Ja	1				1	2
Nej	12	15	8		59	94
Till viss del	2	3	1	1	14	21
Ej besvarad					2	2

Fråga 4 Har man inom socialtjänstens äldreomsorg utarbetat riktlinjer kring hur man möter, utreder och tillgodoser omsorgsbehov hos äldre personer som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation? Svartalternativ: ”Ja”, ”Nej”, ”Till viss del”.

Fråga 4	Stockholm	Göteborg	Malmö	Örebro	Övriga	Summa
Ja			1		1	2
Nej	12	15	5		69	101
Till viss del	2	2	2	1	4	11
Ej besvarad	1	1	1		2	5

Fråga 5a Finns inom kommunen äldreboende anpassat så att det tillgodoser teckenspråkigas behov av språklig gemenskap med andra teckenspråkiga? Svartalternativ: ”Ja”, ”Nej”.

Fråga 5 a	Stockholm	Göteborg	Malmö	Örebro	Övriga	Summa
Ja	1		6		2	9
Nej	13	17	2	1	72	105
Ej besvarad	1	1	1		2	5

b) Finns inom kommunen bostad med särskild service enligt LSS som tillgodoser teckenspråkigas behov av språklig gemenskap med andra teckenspråkiga? Svartalternativ: ”Ja”, ”Nej”.

Fråga 5 b	Stockholm	Göteborg	Malmö	Örebro	Övriga	Summa
Ja	2	5		1	16	24
Nej	13	13	8		59	93
Ej besvarad			1		1	2

c) Finns samverkansavtal med annan kommun om boende som tillgodoser teckenspråkigas behov av språklig gemenskap med andra teckenspråkiga? Svartalternativ: ”Ja”, ”Nej”.

Fråga 5 c	Stockholm	Göteborg	Malmö	Örebro	Övriga	Summa
Ja	2	1	4		6	13
Nej	13	15	4	1	67	100
Ej besvarad		2	1		3	6

Fråga 6 Finns inom kommunen kommunalt/kommunala handikappråd? Svartalternativ: ”Ja”, ”Nej”. Om frågan besvarats med ”Ja” har det efterfrågats huruvida döva, dövblinda, hörselskadade eller vuxendöva finns representerade i dessa.

Fråga 6	Stockholm	Göteborg	Malmö	Örebro	Övriga	Summa
Ja	15	17	8	1	72	113
Nej		1	1		2	4
Ej besvarad					2	2

Fråga 7 Finns i kommunens politiska församlingar eller annan organisation (exempelvis kyrkoråd) döva, dövblinda, vuxendöva eller hörselskadade personer som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation? Svartalternativ: ”Ja”, ”Nej”, ”Känner inte till”.

Fråga 7	Stockholm	Göteborg	Malmö	Örebro	Övriga	Summa
Ja	1		1		3	5
Nej	3	4		1	17	25
Känner inte till	11	14	8		54	87
Ej besvarad					2	2

Fråga 8 Finns det inom kommunen några riktlinjer hur man möter och tillgodoser behovet av teckenspråkig kommunikation hos barn i barnomsorgen? Svartalternativ: ”Ja”, ”Nej”, ”Till viss del”.

Fråga 8	Stockholm	Göteborg	Malmö	Örebro	Övriga	Summa
Ja	1		2	1	6	10
Nej	3	12	3		29	47
Till viss del	4		1		12	17
Känner inte till					5	5
Ej besvarad	7	6	3		24	40

Fråga 9 Finns det i kommunen uppgifter om invandrare och asylsökande barn beroende av teckenspråk för sin kommunikation och på vilket sätt deras behov av kunskaper i svenskt teckenspråk blir beaktade? Svartalternativ: ”Ja”, ”Nej”, ”Känner inte till”.

Fråga 9	Stockholm	Göteborg	Malmö	Örebro	Övriga	Summa
Ja			1		5	6
Nej	5	8			24	37
Till viss del					2	2
Känner inte till	6	7	6	1	26	46
Ej besvarad	4	3	2		19	28

Som en följdfråga till flera av frågorna har vi begärt in mer detaljerad information om riktlinjer och till och med kopior på riktlinjerna. Av utrymmesskäl redovisas inte vilka riktlinjer och information vi har fått.

Sammanställning av enkätsvar från ansvariga för tolktjänst enligt 3b§ hälso- och sjukvårdslagen

Frågorna 1 och 2

Fråga 1A: Antal personer som är helt beroende av teckenspråk för sin kommunikation som 2005-06-30 var folkbokförda och hemmahörande i kommun inom egna landstinget.

Fråga 1B: Antal personer som är helt beroende av teckenspråk för sin kommunikation som får service men som 2005-06-30 var folkbokförda på annan ort och inom annat landsting men som regelbundet vistas inom landstinget, dvs. personer där hemlandstingen debiteras för insatserna. Antalet tillfälliga besök efterfrågas inte och skall därför inte inberäknas.

Fråga 1C: Antal personer som är helt beroende av teckenspråk för sin kommunikation men med annat teckenspråk än svenskt teckenspråk.

Fråga 2A: Antal personer som är i behov av teckenspråk för sin kommunikation som 2005-06-30 var folkbokförda och hemmahörande i kommun inom egna landstinget.

Fråga 2B: Antal personer som är i behov av teckenspråk för sin kommunikation som får service men som 2005-06-30 var folkbokförda på annan ort och inom annat landsting men som regelbundet vistas inom landstinget, dvs. personer där hemlandstingen debiteras för insatserna. Antalet tillfälliga besök efterfrågas inte och skall därför inte inberäknas.

Fråga 2C: Antal personer, utöver de i fråga 1C, redovisade, som är i behov av teckenspråk för sin kommunikation men med annat teckenspråk än svenskt teckenspråk.

Män, kvinnor, totalt antal

Tolkcentral	Beroende av teckenspråk för sin kommunikation			I behov av teckenspråk för sin kommunikation		
	Män	Kvinnor	Summa	Män	Kvinnor	Summa
Stockholms läns landsting (AB)	560	641	1 201	0	0	0
Landstinget i Uppsala län (C)	77	88	165	-	-	-
Landstinget Sörmland (D)	42	23	65	16	29	45
Landstinget i Östergötland (E)	56	52	108	4	1	5
Landstinget i Jönköpings län (F)	63	82	145	10	10	20
Landstinget Kronoberg (G)	15	18	33	7	11	18
Landstinget i Kalmar län (H)	21	16	37	2	6	8
Gotlands kommun (I)	9	8	17	-	-	-
Landstinget Blekinge (K)	13	18	31	4	5	9
Region Skåne (L, M)	345	345	690	-	-	-
Landstinget Halland (N)	37	38	75	4	4	8
Västra Götalandsregionen (O, P, R)	496	485	981	4	2	6
Landstinget i Värmland (S)	24	32	56	5	7	12
Örebro läns landsting (T)	433	435	868	1	9	1
Landstinget i Västmanland (U)	40	55	95	-	-	-
Landstinget Dalarna (W)	55	88	143	20	18	38
Landstinget Gävleborg (X)	42	46	88	-	-	-
Landstinget Västernorrland (Y)	133	119	252	0	1	1
Jämtlands läns landsting (Z) ¹	17	15	32	17	15	32
Västerbottens läns landsting (AC)	85	88	173	-	-	-
Norrbottnens läns landsting (BD)	29	28	57	10	15	25
Summa:	2592	2720	5312	104	133	228

¹ Att antalet beroende av respektive i behov av är identiskt lika såväl i dessa svar som vid fördelning på ålder framstår som märkligt Jämför även svaret på fråga 3 där man inte redovisar en enda person i behov av teckenspråk för sin kommunikation.

0 – 19 år, 20 – 65 år, 66 år och äldre

Tolkcentral	Beroende av teckenspråk för sin kommunikation			I behov av teckenspråk för sin kommunikation		
	0 – 19	20 - 65	66 - >	0 – 19	20 - 65	66 - >
Stockholms läns landsting (AB)	137	925	139	-	-	-
Landstinget i Uppsala län (C)	27	122	16	-	-	-
Landstinget Sörmland (D)	13	33	19	4	29	12
Landstinget i Östergötland (E)	7	74	27	1	4	0
Landstinget i Jönköpings län (F)	13	72	60	10	10	-
Landstinget Kronoberg (G)	5	14	14	1	15	2
Landstinget i Kalmar län (H)	2	21	14	3	4	1
Gotlands kommun (I)	2	11	4	-	-	-
Landstinget Blekinge (K)	4	17	10	3	6	-
Region Skåne (L, M)	114	471	105	-	-	-
Landstinget Halland (N)	5	56	14	2	1	1
Västra Götalandsregionen (O, P, R)	216	594	171	-	5	1
Landstinget i Värmland (S)	5	49	2	0	12	0
Örebro läns landsting (T)	141	658	69	-	9	1
Landstinget i Västmanland (U)	3	62	30	-	-	-
Landstinget Dalarna (W)	10	101	32	-	38	-
Landstinget Gävleborg (X)	12	54	22	-	-	-
Landstinget Västernorrland (Y)	24	187	41	-	1	-
Jämtlands läns landsting (Z)	1	14	17	1	14	17
Västerbottens läns landsting (AC)	18	119	36	-	-	-
Norrbottens läns landsting (BD)	4	39	14	9	12	4
Summa:	763	3693	842	34	148	39

Folkbokförda inom annat landsting samt med annat teckenspråk än svenskt teckenspråk

Tolkcentral	Beroende av teckenspråk för sin kommunikation		I behov av teckenspråk för sin kommunikation	
	Antal personer som erhåller service men som är folkbokförda på annan ort och inom annat landsting	Antal personer som erhåller service på annat teckenspråk än svenskt teckenspråk	Antal personer som erhåller service men som är folkbokförda på annan ort och inom annat landsting	Antal personer som erhåller service på annat teckenspråk än svenskt teckenspråk
Stockholms läns landsting (AB)	7	11	-	-
Landstinget i Uppsala län (C)	-	-	-	-
Landstinget Sörmland (D)	46	-	32	-
Landstinget i Östergötland (E)	68	0	4	0
Landstinget i Jönköpings län (F)	-	-	-	-
Landstinget Kronoberg (G)	-	-	-	-
Landstinget i Kalmar län (H)	0	0	0	0
Gotlands kommun (I)	2	0	0	0
Landstinget Blekinge (K)	-	1	-	-
Region Skåne (L, M)	-	-	-	-
Landstinget Halland (N)	-	-	-	-
Västra Götalandsregionen (O, P, R)	2	-	-	-
Landstinget i Värmland (S)	1	2	0	0
Örebro läns landsting (T)	ca 50 (837)	-	-	-
Landstinget i Västmanland (U)	-	-	-	-
Landstinget Dalarna (W)	38	-	-	-
Landstinget Gävleborg (X)	4	-	-	-
Landstinget Västernorrland (Y)	49	0	0	0
Jämtlands läns landsting (Z)	0	0	0	0
Västerbottens läns landsting (AC)	2	0	0	0
Norrbottnens läns landsting (BD)	-	-	-	-
Summa:	269 (1056)	14	36	

Fråga 3A: Hemkommun för personer folkbokförda inom landstinget som är helt beroende av teckenspråk för sin kommunikation.

För personer folkbokförda i kommuner med över 14 000 invånare önskas uppgift om kommun.

Personer folkbokförda i kommuner med under 14 000 invånare redovisas samlat – se tabell.

Fråga 3B: Hemkommun för personer folkbokförda inom landstinget som är i behov av teckenspråk för sin kommunikation.

För personer folkbokförda i kommuner med över 14 000 invånare önskas uppgift om kommun.

Personer folkbokförda i kommuner med under 14 000 invånare redovisas samlat – se tabell.

OBS, Vi har valt att inte redovisa svaren på denna fråga här då totalsummorna över antalet tolkanvändare i varje landsting återfinns under fråga 1. Detaljeringsgraden är för hög och i vissa fall handlar det om en enstaka individ i en kommun.

Fråga 4: Antalet beställda tolkuppdrag, antalet genomförda tolkuppdrag, antalet inte utförda uppdrag

År 2005

Tolkcentral	Totalt antal beställda tolkuppdrag		Antal utförda beställningar		Antal beställningar som inte kunnat utföras	
	Tspr/dbtolk	Vxdtolk	Tspr/dbtolk	Vxdtolk	Tspr/dbtolk	Vxdtolk
Stockholms läns landsting (AB)	16 645	1 141	12 911	900	994	44
Landstinget i Uppsala län (C)	3 253	²	2 579		142	
Landstinget Sörmland (D)	2 127	242	1 845	211	127	11
Landstinget i Östergötland (E)	2 064	348	1 576	283	488	65
Landstinget i Jönköpings län (F)	2 512	412	2005	349	154	24
Landstinget Kronoberg (G)	455	222	453	222	2	0
Landstinget i Kalmar län (H)	780	177	844	174	87	3
Gotlands kommun (I)	290	140	262	120	28	20
Landstinget Blekinge (K)	1 233	234	978	178	91	16
Region Skåne (L, M)	7762	790	6126	590	666	78
Landstinget Halland (N)	1 291	273	1 107	235	17	5
Västra Götalandsregionen (O, P, R)	12 421	1 096	9 435	830	2 986	266
Landstinget i Värmland (S)	921	176	750	144	58	2
Örebro läns landsting (T)	12 428	182	10 647	148	1 781	34
Landstinget i Västmanland (U)	1 631	177	1 380	142	42	3
Landstinget Dalarna (W)	3 036	442	2 451	358	174	23
Landstinget Gävleborg (X)	1 001	283	996	265	78	18
Landstinget Västernorrland (Y)	2 885	297	2 226	247	301	16
Jämtlands läns landsting (Z)	343	445	300	356	17	29
Västerbottens läns landsting (AC)	3 312	753	2 412	613	341	35
Norrbottens läns landsting (BD)	1 290	507	1 075	521	131	78
Summa:	77 680	8 337	62 358	6 886	8 705	770

² Anger att man ej kan redovisa

År 2004

Tolkcentral	Totalt antal beställda tolkupdrag		Antal utförda beställningar		Antal beställningar som inte kunnat utföras	
	Tspr/dbtolk	Vxdtolk	Tspr/dbtolk	Vxdtolk	Tspr/dbtolk	Vxdtolk
Stockholms läns landsting (AB)	15 632	1 070	11 813	842	1 699	89
Landstinget i Uppsala län (C)	3 098	?	2 581	?	112	?
Landstinget Sörmland (D)	2 660	273	2 046	236	180	6
Landstinget i Östergötland (E)	2 107	226	1 809	200	198	26
Landstinget i Jönköpings län (F)	2 411	321	1 963	282	450	38
Landstinget Kronoberg (G)	379	226	349	226	?	?
Landstinget i Kalmar län (H)	1 118	241	1 058	241	60	0
Gotlands kommun (I)	440	138	371	112	69	26
Landstinget Blekinge (K)	1 314	264	1 023	198	95	18
Region Skåne (L, M)	7 717	724	5 776	587	909	58
Landstinget Halland (N)	1 435	249	1 250	198	31	13
Västra Götalandsregionen (O, P, R)	11 640	1 083	9 527	812	2 113	271
Landstinget i Värmland (S)	793	200	621	163	43	3
Örebro läns landsting (T)	12 106	250	9 629	176	1 433	47
Landstinget i Västmanland (U)	1 393	42	1 200	34	45	3
Landstinget Dalarna (W)	2 958	416	2 397	341	561	75
Landstinget Gävleborg (X)	1 030	300	967	285	63	15
Landstinget Västernorrland (Y)	2 486	371	1 900	312	270	14
Jämtlands läns landsting (Z)	380	414	296	348	24	16
Västerbottens läns landsting (AC)	3 479	851	2 497	687	452	34
Norrbottens läns landsting (BD)	1 240	481	1 016	399	?	?
Summa:	75 816	8 140	60 089	6 679	8 807	752

År 2003

Tolkcentral	Totalt antal beställda tolkuppdrag		Antal utförda beställningar		Antal beställningar som inte kunnat utföras	
	Tspr/dbtolk	Vxdtolk	Tspr/dbtolk	Vxdtolk	Tspr/dbtolk	Vxdtolk
Stockholms läns landsting (AB)	15 204	1 130	12 400	949	1 287	55
Landstinget i Uppsala län (C)	2 721	?	2 212	?	125	?
Landstinget Sörmland (D)	2 613	280	1 856	230	294	9
Landstinget i Östergötland (E)	2 099	323	1 768	273	331	50
Landstinget i Jönköpings län (F)	2 098	330	1 720	292	350	38
Landstinget Kronoberg (G)	313	195	307	195	6	0
Landstinget i Kalmar län (H)	1 053	171	975	171	78	0
Gotlands kommun (I)	386	134	345	109	41	25
Landstinget Blekinge (K)	990	284	802	218	68	11
Region Skåne (L, M)	7 143	734	4 857	573	1 287	67
Landstinget Halland (N)	1 172	266	988	204	31	7
Västra Götalandsregionen (O, P, R)	10 072	1 040	7 768	738	2 304	302
Landstinget i Värmland (S)	735	241	582	200	69	10
Örebro läns landsting (T)	11 290	159	8 202	113	1 982	38
Landstinget i Västmanland (U)	1 094	48	961	42	58	6
Landstinget Dalarna (W)	2 359	416	?	?	?	?
Landstinget Gävleborg (X)	962	333	859	317	103	16
Landstinget Västernorrland (Y)	2 724	479	1 849	361	481	26
Jämtlands läns landsting (Z)	398	402	326	336	25	20
Västerbottens läns landsting (AC)	3 235	787	2 201	610	574	127
Norrbottnens läns landsting (BD)	1 224	460	910	345	?	?
Summa:	69 885	8 212	51 888	6 276	9 494	807

År 2002

Tolkcentral	Totalt antal beställda tolkuppdrag		Antal utförda beställningar		Antal beställningar som inte kunnat utföras	
	Tspr/dbtolk	Vxdtolk	Tspr/dbtolk	Vxdtolk	Tspr/dbtolk	Vxdtolk
Stockholms läns landsting (AB)	16 087	1 207	13 024	742	1 468	92
Landstinget i Uppsala län (C)	2 438	?	2 015	?	89	?
Landstinget Sörmland (D)	2 212	188	1 767	157	112	9
Landstinget i Östergötland (E)	2 360	303	2 012	260	348	43
Landstinget i Jönköpings län (F)	2 130	318	1 723	268	405	50
Landstinget Kronoberg (G)	356	182	351	182	5	0
Landstinget i Kalmar län (H)	874	188	874	188	?	?
Gotlands kommun (I)	339	130	301	112	38	18
Landstinget Blekinge (K)	1 047	186	690	160	150	3
Region Skåne (L, M)	6 491	743	4 350	589	1 218	56
Landstinget Halland (N)	1 353	158	1 120	139	34	2
Västra Götalandsregionen (O, P, R)	10 510	1 004	7 768	798	2 742	206
Landstinget i Värmland (S)	1 019	306	801	274	85	4
Örebro läns landsting (T)	10 212	181	7 143	108	2 236	55
Landstinget i Västmanland (U)	1 290	82	1 105	58	42	42
Landstinget Dalarna (W)	2 772	487	?	?	?	?
Landstinget Gävleborg (X)	884	310	831	292	52	19
Landstinget Västernorrland (Y)	2 448	584	1 787	453	315	46
Jämtlands läns landsting (Z)	398	344	331	264	23	18
Västerbottens läns landsting (AC)	3 377	718	2 359	584	450	30
Norrbottnens läns landsting (BD)	1 498	386	1 033	306	?	?
Summa:	70 095	8 005	51 385	5 934	9 812	693

År 2001

Tolkcentral	Totalt antal beställda tolkuppdrag		Antal utförda beställningar		Antal beställningar som inte kunnat utföras	
	Tspr/dbtolk	Vxdtolk	Tspr/dbtolk	Vxdtolk	Tspr/dbtolk	Vxdtolk
Stockholms läns landsting (AB)	16 185	977	12 029	742	1 939	92
Landstinget i Uppsala län (C)	2 303	?	1 862	?	89	?
Landstinget Sörmland (D)	1 767	387	1 553	339	62	13
Landstinget i Östergötland (E)	2 409	344	2 030	302	379	42
Landstinget i Jönköpings län (F)	1 686	317	1 349	272	337	45
Landstinget Kronoberg (G)	334	157	328	157	6	0
Landstinget i Kalmar län (H)	829	200	829	200	?	?
Gotlands kommun (I)	420	180	309	152	111	28
Landstinget Blekinge (K)	963	170	772	112	85	31
Region Skåne (L, M)	6 621	683	4 344	526	1 291	75
Landstinget Halland (N)	1 340	161	1 083	123	35	11
Västra Götalandsregionen (O, P, R)	9 974	1042	7 625	809	2 349	233
Landstinget i Värmland (S)	888	230	818	217	52	5
Örebro läns landsting (T)	9 874	220	7 603	145	1 421	63
Landstinget i Västmanland (U)	1 276	110	1 070	98	53	12
Landstinget Dalarna (W)	2 857	427	?	?	?	?
Landstinget Gävleborg (X)	1 025	249	970	249	55	-
Landstinget Västernorrland (Y)	2 322	422	1 675	319	357	37
Jämtlands läns landsting (Z)	346	356	288	280	26	33
Västerbottens läns landsting (AC)	3 374	718	2 359	584	450	30
Norrbottnens läns landsting (BD)	1 614	374	1 216	300	?	?
Summa:	68 407	7 724	50 112	5 926	9 097	750

Utredningen (S 2003:12) Översyn av teckenspråkets ställning
- Sekretariatet

2006-05-11

Fråga 6: Sjukvårdshuvudmannens egenfinansiering respektive finansiering täckt av särskilt statsbidrag?

År 2005

Sjukvårdshuvudman	Egenfinansiering (Kkr)	Särskilt statsbidrag (Kkr)	Statsbidragets del av den totala kostnaden (%)
Stockholms läns landsting (AB)	31 400	15 042	32,5
Landstinget i Uppsala län (C)	4 285	2 430	36
Landstinget Sörmland (D)	3 965	2 097	35
Landstinget i Östergötland (E)	3 404	3 341	49,5
Landstinget i Jönköpings län (F)	2 800	2 700	48
Landstinget Kronoberg (G)	635	1 900 ³	går ej att ange
Landstinget i Kalmar län (H)	703	1 883	73
Gotlands kommun (I)	1 363	463	34,5
Landstinget Blekinge (K)	1 557	1 207	44
Region Skåne (L, M)	5 291	9 323	49,6
Landstinget Halland (N)	1 698	2 279	48,7
Västra Götalandsregionen (O, P, R)	19 596	12 223	38,4
Landstinget i Värmland (S)	890	2 196	71,16
Örebro läns landsting (T)	11 070	3 960	26,3
Landstinget i Västmanland (U)	1 870	2 100	51,4
Landstinget Dalarna (W)	5 979	2 217	26
Landstinget Gävleborg (X)	2 054	2 222	52
Landstinget Västernorrland (Y)	3 900	1 961	33
Jämtlands läns landsting (Z)	1 500	1 040	41
Västerbottens läns landsting (AC)	5 466	2 063	27,4
Norrbottnens läns landsting (BD)	1 751	2 028	53,6

³ Sparade resurser används för att förstärka resurserna då efterfrågan på tolk ökat

Summa:	111 177	72 775	
---------------	---------	--------	--

2004

Sjukvårdshuvudman	Egenfinansiering (Kkr)	Särskilt statsbidrag (Kkr)	Statsbidragets del av den totala kostnaden (%)
Stockholms läns landsting (AB)	27 062	15 180	35,9 %
Landstinget i Uppsala län (C)	4 600	2 445	35 %
Landstinget Sörmland (D)	2 582	2 122	45 %
Landstinget i Östergötland (E)	3 578	2 284	51,39 %
Landstinget i Jönköpings län (F)	2 750	2 700	49 %
Landstinget Kronoberg (G)	542	1 448	73 %
Landstinget i Kalmar län (H)	772	1 916	71 %
Gotlands kommun (I)	800	470	
Landstinget Blekinge (K)	1 361	1 222	47 %
Region Skåne (L, M)	5 921	9 403	57 %
Landstinget Halland (N)	?	?	?
Västra Götalandsregionen (O, P, R)	17 785	12 358	41 %
Landstinget i Värmland (S)	862	2 234	70,5 %
Örebro läns landsting (T)	10 822	4 017	27,1 %
Landstinget i Västmanland (U)	1 870	2 100	52 %
Landstinget Dalarna (W)	5 446	2 256	30 %
Landstinget Gävleborg (X)	1 880	2 258	54 %
Landstinget Västernorrland (Y)	?	1 991	29 %
Jämtlands läns landsting (Z)	1 116	960	
Västerbottens läns landsting (AC)	5 246	2 088	28,47 %
Norrbottens läns landsting (BD)	2 251	2 062	47 %
Summa:	97 246	71 514	

2003

Sjukvårdshuvudman	Egenfinansiering (Kkr)	Särskilt statsbidrag (Kkr)	Statsbidragets del av den totala kostnaden (%)
Stockholms läns landsting (AB)	26 730	15 152	36,2 %
Landstinget i Uppsala län (C)	3 417	2 445	41 %
Landstinget Sörmland (D)	2 379	2 121	47 %
Landstinget i Östergötland (E)	3 747	3 385	52,53 %
Landstinget i Jönköpings län (F)	2 600	2 700	51 %
Landstinget Kronoberg (G)	509	1 449	74 %
Landstinget i Kalmar län (H)	832	1 921	70 %
Gotlands kommun (I)	631	470	
Landstinget Blekinge (K)	1 209	1 227	50 %
Region Skåne (L, M)	5 489	9 376	58 %
Landstinget Halland (N)	?	?	?
Västra Götalandsregionen (O, P, R)	16 703	12 350	42,5 %
Landstinget i Värmland (S)	833	2 242	75,3 %
Örebro läns landsting (T)	10 438	4 028	27,8 %
Landstinget i Västmanland (U)	1 812	2 100	53 %
Landstinget Dalarna (W)	5 441	2 265	30 %
Landstinget Gävleborg (X)	1 828	2 268	55 %
Landstinget Västernorrland (Y)	?	2 001	35 %
Jämtlands läns landsting (Z)	1 046	1 057	
Västerbottens läns landsting (AC)	5 811	2 090	26,45 %
Norrbottens läns landsting (BD)	1 769	2 077	54 %
Summa:	93 224	72 724	

2002

Sjukvårdshuvudman	Egenfinansiering (Kkr)	Särskilt statsbidrag (Kkr)	Statsbidragets del av den totala kostnaden
Stockholms läns landsting (AB)	25 355	15 024	37,2 %
Landstinget i Uppsala län (C)	3 451	2 424	41 %
Landstinget Sörmland (D)	2 386	2 114	47 %
Landstinget i Östergötland (E)	4 288	3 388	55,86 %
Landstinget i Jönköpings län (F)	2 300	2 700	54 %
Landstinget Kronoberg (G)	473	1 446	75 %
Landstinget i Kalmar län (H)	916	1 928	68 %
Gotlands kommun (I)	328	472	
Landstinget Blekinge (K)	1 004	1 233	55 %
Region Skåne (L, M)	3 205	9 339	61 %
Landstinget Halland (N)	?	?	?
Västra Götalandsregionen (O, P, R)	12 773	12 332	49,1 %
Landstinget i Värmland (S)	790	2 255	72,8 %
Örebro läns landsting (T)	10 093	4 040	28,6 %
Landstinget i Västmanland (U)	2 530	2 100	
Landstinget Dalarna (W)	4 314	2 276	35 %
Landstinget Gävleborg (X)	1 777	2 286	56 %
Landstinget Västernorrland (Y)	?	2 035	38 %
Jämtlands läns landsting (Z)	992	1 029	
Västerbottens läns landsting (AC)	3 527	2 094	37,25 %
Norrbottens läns landsting (BD)	2 237	2 093	48 %
Summa:	82 739	72 608	

2001

Sjukvårdshuvudman	Egenfinansiering (Kkr)	Särskilt statsbidrag (Kkr)	Statsbidragets del av den totala kostnaden
Stockholms läns landsting (AB)	21 380	15 057	45 %
Landstinget i Uppsala län (C)	2 703	2 424	47 %
Landstinget Sörmland (D)	2 286	2 114	48 %
Landstinget i Östergötland (E)	3 919	3 390	53,62 %
Landstinget i Jönköpings län (F)	1 900	2 700	58 %
Landstinget Kronoberg (G)	898	1 446	62 %
Landstinget i Kalmar län (H)	466	1 940	80 %
Gotlands kommun (I)	1 078	472	
Landstinget Blekinge (K)	935	1 239	57 %
Region Skåne (L, M)	3 000	9 307	65 %
Landstinget Halland (N)	?	?	?
Västra Götalandsregionen (O, P, R)	13 347	12 316	48 %
Landstinget i Värmland (S)	787	2 271	68,3 %
Örebro läns landsting (T)	9 218	4 058	30,6 %
Landstinget i Västmanland (U)		2 100	
Landstinget Dalarna (W)	5 177	2 293	31 %
Landstinget Gävleborg (X)	1 538	2 301	60%
Landstinget Västernorrland (Y)	?	2 035	38 %
Jämtlands läns landsting (Z)	933	1 122	
Västerbottens läns landsting (AC)	3 382	2 107	38,38 %
Norrbottens läns landsting (BD)	2 251	2 111	48 %
Summa:	75 198	72 803	

2005-09-21

Översyn av teckenspråkets ställning

S 2003:12

Christer Degsell

Huvudsekreterare

Telefon 08 - 405 58 16

Mobil 070 - 581 86 85

Ansvarig för sjukvårdshuvudmännens
pedagogiska hörselvård¹

- enligt sändlista

Rätten och möjligheterna att använda teckenspråket

Regeringen tillkallade i december 2003 en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av rätten och möjligheterna att använda det svenska teckenspråket i olika sammanhang samt tillgängligheten till olika former av samhällsstöd för *döva*, *dövblinda*, *vuxendöva* och *hörselskadade* (Dir. 2003:169). Fokus i uppdragen till utredningen är personer *som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation*, inte dövblinda, vuxendöva och hörselskadade som använder tecken lånade från det svenska teckenspråket som stöd för kommunikation på svenska språket.

1989 års Handikapputredning uppskattade det totala antalet barndomsdöva i Sverige till mellan 8 000 och 10 000 personer. Antalet dövblinda uppskattades till 1 200 personer, varav ca 200 bedömdes vara teckenspråkiga. Antalet personer som blivit döva i vuxen ålder beräknades av utredningen vara ca 4 000. Utredningen beräknade härutöver antalet barn och vuxna med hörselskador som är i behov av teckenspråk till ca 10 000. Någon samlad statistik av senare datum finns inte att tillgå. Flera av de delar som utredningen har i uppdrag att se över och därefter lägga förslag till eventuella åtgärder för kräver tillgång till statistiska uppgifter i form av antal individer, ålder, genus, geografisk fördelning etc. Att grunda sådana beräkningar på statistiska data som är drygt 15 år gamla framstår inte som trovärdigt. En sådan brist på trovärdighet kan i värsta fall tas till intäkt för att insatser kan reduceras eller till och med dras in.

Därför ber vi er nu om er hjälp med underlag som kan ligga till grund för en uppdatering av tidigare statistiska uppgifter. Samma frågor ställs såväl till ansvarig för pedagogiska hörselvården som till ansvarig för tolktjän-

¹ Begärda uppgifter avser landstingets hela ansvar för pedagogisk hörselvård. I landsting alternativt regioner med flera enheter för pedagogisk hörselvård ombedes ansvarig enligt sändlista för att förfrågan når samtliga berörda. Önskvärt är att uppgifterna om möjligt samordnas centralt.

ten. Vårt önskemål är att de uppgifter som efterfrågas blir besvarade utifrån uppgifter som finns inom respektive verksamhet. Detta innebär att uppgifterna kan komma att variera mellan olika verksamheter inom samma landsting/region, vilket är fullt naturligt utifrån att uppdragen inom respektive verksamhet är relaterade till olika verksamhetsområden. De uppgifter ni lämnar kommer sedan att analyseras i förhållande till annan information som kommer att inhämtas från olika myndigheter – exempelvis från Försäkringskassan om antal handikappersättningar respektive vårdbidrag. Vår ambition är att få fram ett så säkerställt statistiskt underlag som överhuvudtaget är möjligt.

Mot ovanstående bakgrund hemställer utredningen om svar på efterfrågade uppgifter. Eventuella frågor besvaras av undertecknad. Svar önskas snarast och senast den 2 november 2005.

Stockholm dag som ovan

Christer Degsell

Stig Wintzer
Sveriges kommuner och landsting
Enheten för vård och socialtjänst
Avdelningen för vård och omsorg

Sammanställning av enkätsvar från sjukvårdshuvudmännens pedagogiska hörselvård

Frågorna 1 och 2

Fråga 1A: Antal personer som är helt beroende av teckenspråk för sin kommunikation som 2005-06-30 var folkbokförda och hemmahörande i kommun inom egna landstinget.

Fråga 1B: Antal personer som är helt beroende av teckenspråk för sin kommunikation som får service men som 2005-06-30 var folkbokförda på annan ort och inom annat landsting men som regelbundet vistas inom landstinget, dvs. personer där hemlandstingen debiteras för insatserna. Antalet tillfälliga besök efterfrågas inte och skall därför inte inberäknas.

Fråga 1C: Antal personer som är helt beroende av teckenspråk för sin kommunikation men med annat teckenspråk än svenskt teckenspråk.

Fråga 2A: Antal personer som är i behov av teckenspråk för sin kommunikation som 2005-06-30 var folkbokförda och hemmahörande i kommun inom egna landstinget.

Fråga 2B: Antal personer som är i behov av teckenspråk för sin kommunikation som får service men som 2005-06-30 var folkbokförda på annan ort och inom annat landsting men som regelbundet vistas inom landstinget, dvs. personer där hemlandstingen debiteras för insatserna. Antalet tillfälliga besök efterfrågas inte och skall därför inte inberäknas.

Fråga 2C: Antal personer, utöver de i fråga 1C, redovisade, som är i behov av teckenspråk för sin kommunikation men med annat teckenspråk än svenskt teckenspråk.

Män, kvinnor, totalt antal

Pedagogisk hörselvård	Beroende av teckenspråk för sin kommunikation			I behov av teckenspråk för sin kommunikation		
	Män	Kvinnor	Summa	Män	Kvinnor	Summa
Stockholms läns landsting (AB) ¹	-	-	-	-	-	-
Landstinget i Uppsala län (C) ²	-	-	-	-	-	-
Landstinget Sörmland (D)	30	14	44	21	20	41
Landstinget i Östergötland (E) ³	6	3	9	4	2	6
Landstinget i Jönköpings län (F)	50	86	136	5	7	12
Landstinget Kronoberg (G)	20	21	41	17	22	39
Landstinget i Kalmar län (H)	10	17	27	37	64	101
Gotlands kommun (I) ⁴	-	-	-	-	-	-
Landstinget Blekinge (K)	-	-	-	-	-	-
Region Skåne (L, M)	452	483	935	264	284	548
Landstinget Halland (N) ⁵	-	-	-	-	-	-
Västra Götalandsregionen (O, P, R) ⁶	278	290	568	34	28	62
Landstinget i Värmland (S)	26	35	61	13	18	31
Örebro läns landsting (T) ⁷	-	-	-	-	-	-
Landstinget i Västmanland (U)	-	-	-	-	-	-
Landstinget Dalarna (W)	87	78	165	113	85	198
Landstinget Gävleborg (X) ⁸	-	-	-	-	-	-

¹ Stockholms läns landsting, Hörselkliniken Rosenlund (KS), redovisar enbart åldersgruppen 0-19 år

² Enhetschefen för Hörcentralen anser sig inte kunna ta fram uppgifterna på ett säkerställt sätt och avstår från att svara.

³ Redovisar enbart åldrarna 0 – 19 år.

⁴ Uppger i sitt svar att pedagogisk hörselvård saknas på Gotland och att hörcentralen inte kan besvara de efterfrågade uppgifterna. I svaret anges vidare att hörcentralen tagit initiativ till en kartläggning och att den beräknas vara klar på nyåret.

⁵ Hallands läns landsting, Hörselvårdsenheterna, redovisar enbart åldersgruppen 0-19 år.

⁶ Uppgifterna från Sahlgrenska respektive från Hörsel- och dövverksamheten i Borås sammanräknade.

⁷ Örebro läns landsting redovisar enbart åldersgruppen 0-19 år.

⁸ Gävleborgs läns landsting redovisar enbart åldersgruppen 0-19 år.

Landstinget Västernorrland (Y)	98	94	192	53	74	127
Jämtlands läns landsting (Z)	15	14	29	15	23	38
Västerbottens läns landsting (AC) ⁹	82	82	164			
Norrbottnens läns landsting (BD)	32	35	67	-	-	-
Summa:	1 186	1 252	2 438	576	627	1 203

⁹ Uppgiften avser teckenspråkiga personer som haft kontakt med Hörselhabiliteringen i Västerbotten.

0 – 19 år, 20 – 65 år, 66 år och äldre

Pedagogisk hörselvård	Beroende av teckenspråk för sin kommunikation			I behov av teckenspråk för sin kommunikation		
	0 - 19	20 - 65	66 - >	0 - 19	20 - 65	66 - >
Stockholms läns landsting (AB)	417	-	-	17	-	-
Landstinget i Uppsala län (C)	-	-	-	-	-	-
Landstinget Sörmland (D)	10	17	17	13	20	8
Landstinget i Östergötland (E)	9	-	-	6	-	-
Landstinget i Jönköpings län (F)	15	56	65	12	-	-
Landstinget Kronoberg (G)	22	16	4	13	17	9
Landstinget i Kalmar län (H)	12	12	3	6	53	42
Gotlands kommun (I)	-	-	-	-	-	-
Landstinget Blekinge (K)	-	-	-	-	-	-
Region Skåne (L, M)	214	590	131	203	183	162
Landstinget Halland (N)	19	-	-	25	-	-
Västra Götalandsregionen (O, P, R)	121	348	93 ¹⁰	62 ¹¹	-	-
Landstinget i Värmland (S)	10	49	2	12	17	2
Örebro läns landsting (T)	50	-	-	21	-	-
Landstinget i Västmanland (U)	-	-	-	-	-	-
Landstinget Dalarna (W)	20	113	32	198	-	-
Landstinget Gävleborg (X)	14	-	-	22	-	-
Landstinget Västernorrland (Y)	38	146	8	25	49	53
Jämtlands läns landsting (Z)	1	14	14	21	11	6
Västerbottens läns landsting (AC) ¹²	31	102	31	-	-	-

¹⁰ Sahlgrenska och Hörsel- och dövverksamheten sammanräknat.

¹¹ Enbart Hörsel- och dövverksamheten. Sahlgrenska har ej besvarat frågan.

¹² Se not under föregående redovisning.

Norrbottnens läns landsting (BD)	8	44	16	-	-	-
Summa:	1 011	1 507	416	656	350	282

Folkbokförda inom annat landsting samt med annat teckenspråk än svenskt teckenspråk

Pedagogisk hörselvård	Beroende av teckenspråk för sin kommunikation		I behov av teckenspråk för sin kommunikation	
	Antal personer som erhåller service men som är folkbokförda på annan ort och inom annat landsting	Antal personer som erhåller service på annat teckenspråk än svenskt teckenspråk	Antal personer som erhåller service men som är folkbokförda på annan ort och inom annat landsting	Antal personer som erhåller service på annat teckenspråk än svenskt teckenspråk
Stockholms läns landsting (AB)	-	-	-	-
Uppsala läns landsting	-	-	-	-
Landstinget Sörmland (D)	8	-	1	-
Landstinget i Östergötland (E)	0	0	0	0
Landstinget i Jönköpings län (F)	0	0	0	0
Landstinget Kronoberg (G)	0	0	0	0
Landstinget i Kalmar län (H)	3			
Gotlands kommun (I)				
Landstinget Blekinge (K)				
Region Skåne (L, M)	-	-	-	-
Landstinget Halland (N)				
Västra Götalandsregionen (O, P, R) ¹³	5	ca 20		
Landstinget i Värmland (S)	1	2	0	0
Örebro läns landsting (T)				
Landstinget i Västmanland (U)				
Landstinget Dalarna (W)	0	0	0	0
Landstinget Gävleborg (X)	0	0	0	0

¹³ Frågan har enbart besvarats av Hörsel- och dövverksamheten.

Landstinget Västernorrland (Y)	0	0	0	0
Jämtlands läns landsting (Z)	0	0	0	0
Västerbottens läns landsting (AC)	0	0	0	0
Norrbottnens läns landsting (BD)	0	1	-	-
Summa:	17	ca 22	1	0

Fråga 3A: Hemkommun för personer folkbokförda inom landstinget som är helt beroende av teckenspråk för sin kommunikation.

För personer folkbokförda i kommuner med över 14 000 invånare önskas uppgift om kommun.

Personer folkbokförda i kommuner med under 14 000 invånare redovisas samlat – se tabell.

Fråga 3B: Hemkommun för personer folkbokförda inom landstinget som är i behov av teckenspråk för sin kommunikation.

För personer folkbokförda i kommuner med över 14 000 invånare önskas uppgift om kommun.

Personer folkbokförda i kommuner med under 14 000 invånare redovisas samlat – se tabell.

Pedagogisk hörselvård	Beroende av teckenspråk för sin kommunikation	I behov av teckenspråk för sin kommunikation
Landsting	Totalt antal	Totalt antal
Stockholms läns landsting (AB)	383	
Landstinget i Uppsala län (C)		
Landstinget Sörmland (D)	43	
Landstinget i Östergötland (E)	9	6
Landstinget i Jönköpings län (F)	136	12
Landstinget Kronoberg (G)	45	39
Landstinget i Kalmar län (H) ¹⁴	21	
Gotlands kommun (I)		
Landstinget Blekinge (K)		
Region Skåne (L, M)	935	548
Landstinget Halland (N)	24	25
Västra Götalandsregionen (O, P, R) ¹⁵	42	26
Landstinget i Värmland (S)	64	31

¹⁴ I svaret anges att uppgifter saknas för norra länsdelen som inte kan lämna adekvata uppgifter.

¹⁵ Sahlgrenska har inte lämnat begärda uppgifter. Däremot anger man att sjukhusets upptagningsområde är ca 47% av Västra Götalandsregionen.

Örebro läns landsting (T)	4	6
Landstinget i Västmanland (U)		
Landstinget Dalarna (W)	165	198
Landstinget Gävleborg (X) ¹⁶	14	21
Landstinget Västernorrland (Y)	192	120
Jämtlands läns landsting (Z)	29	38
Västerbottens läns landsting (AC)	164	
Norrbottens läns landsting (BD)	68	
Summa	2 338	1 070

¹⁶ Uppger att man enbart redovisar 0-19 år.

2005-12-02

Översyn av teckenspråkets ställning

S 2003:12

Anna-Sofia Quensel
Utredningssekreterare
Telefon 08 - 405 46 80
Mobil 070 - 882 27 01

Anmälda till auktorisationsprovet i
teckenspråk 2004 samt 2005.

Utbildningen till teckenspråkstolk och auktorisation av tolkar

Regeringen tillkallade i december 2003 en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av rätten och möjligheterna att använda det svenska teckenspråket i olika sammanhang samt tillgängligheten till olika former av samhällsstöd för *döva*, *dövblinda*, *vuxendöva* och *hørselskadade* (Dir. 2003:169). I detta sammanhang kommer vi att bl.a. se på utbildningarna till teckenspråktolk och på efterfrågan och tillgången till tolk.

Möjlighet till auktorisation som teckenspråkstolk infördes 2004 och ett stort antal teckenspråktolkar har auktoriserats 2004 och 2005. Enligt gällande lagstiftning finns ingen tvingande bestämmelse att anlita auktoriserad teckenspråkstolk, endast rekommendationer. Det är därför värdefullt att få ta del av era erfarenheter av auktorisationsprovet samt skälen till att ni valt att auktorisera er.

Vi har sänt enkäten till samtliga som anmält sig till auktorisationsproven 2004 och 2005. En del har avstått från att delta i auktorisationsprovet. Vi vill gärna veta varför ni avstod och om ni har för avsikt att delta i auktorisationsprovet vid ett senare tillfälle.

För er som deltog i auktorisationsprovet men inte blev godkända vill vi gärna veta i vilken del av provet ni blev underkända.

Vi ställer ett antal frågor till er om er utbildning i teckenspråk och till teckenspråkstolk. Vi vill också veta i vilken omfattning ni har varit yrkesverksamma som teckenspråkstolk innan auktorisationsprovet.

De uppgifter ni lämnar kommer att sammanställas och användas i utredningens avsnitt om utbildningen till teckenspråkstolkar. Alla uppgifter kommer behandlas konfidentiellt och ev. citat kommer vara anonyma.

Eventuella frågor om enkäten besvaras av undertecknad. Sänd svaren i bifogat portofria svarskuvert snarast och senast den 20 december 2005.

Stockholm dag som ovan

Anna-Sofia Quensel

Namn:

Adress:.....

Postadress:

Ålder:.....

Auktorisationsprovet

Fråga 1.

Anmälan till prov.

Anmälde mig till provet 2004 men avstod.

Anledning:

Anmälde mig till provet 2004, men deltog 2005.

Anmälde mig till provet 2005, men avstod.

Anledning:

Har för avsikt att delta vid ett senare provtillfälle.

Fråga 2.

Deltog i auktorisationsprovet 2004 men blev underkänd i

realiprovet

muntliga provet

Deltog i auktorisationsprovet 2005 men blev underkänd i

realiprovet

muntliga provet

Fråga 3.

Deltog i auktorisationsprovet 2004 och blev godkänd.

Deltog i auktorisationsprovet 2005 och blev godkänd.

Fråga 4.

Har du några synpunkter på auktorisationsprovet? Exempelvis svårighetsgrad, möjlighet till omprov, antalet provtillfällen per år eller andra synpunkter?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Utbildning i teckenspråk och teckenspråkstolkutbildning.

Fråga 5.

Teckenspråksutbildning/linje vid folkhögskola.

Ange vilken skola och vilket år du gick avslutade utbildningen. Ange även om utbildningen var ettårig eller tvåårig.

Folkhögskola:

.....

Utbildningen avslutades år:

Utbildningen var ettårig

Utbildningen var tvåårig

Fråga 6.

Annan teckenspråksutbildning än folkhögskola.

Ange vilken skola/högskola och vilket år du gick avslutade utbildningen. Ange även om utbildningen var ettårig eller tvåårig.

Skola:

.....

Utbildningen avslutades år:

Utbildningen var ettårig

Utbildningen var tvåårig

Fråga 7.

Teckenspråkstolkutbildning vid folkhögskola.

Ange vilken skola och vilket år du gick avslutade utbildningen.

Folkhögskola:

.....

Utbildningen avslutades år:

Fråga 8.

4-årig teckenspråktolkutbildning.

Sedan år 2001 har det varit möjligt att gå sammanhållen 4-årig teckenspråks- och teckenspråkstolkutbildning vid några folkhögskolor. Ange vilken skola och vilket år du avslutade utbildningen.

Folkhögskola:

.....

Utbildningen avslutades år:

Fråga 9.

Har du deltagit i påbyggnadsutbildning för teckenspråkstolkar vid avd. för teckenspråk, lingvistiska institutionen, Stockholms universitet.

Ja

Om ja, vilket år.

Nej

Fråga 11.

Anser du att den utbildning du fått till teckenspråkstolk har varit tillräcklig?

Ja

Nej

Om nej, ange gärna vad du tycker att utbildningen bör kompletteras med:

.....
.....
.....
.....

Fråga 10.

Har ingen formell utbildning till tolk (är självlärd eller tillägnat mig kunskaperna genom arbete).

Arbetslivserfarenhet som teckenspråkstolk

Fråga 12.

Har du varit yrkesverksam som teckenspråkstolk innan du anmälde dig till auktorisationsprovet i teckenspråk?

Ange hur många år du arbetat och om du varit heltids, halvtids eller deltidanställd och var. Om du har arbetat som frilansande teckenspråkstolk vill vi gärna veta i vilken omfattning du arbetat, hel, halv eller deltid.

Anställd antal år:

Arbetsplats:

Heltid

Halvtid

Deltid. Antal timmar per vecka:

Frilansat antal år:

Huvudsaklig uppdragsgivare:

Heltid

Halvtid

Deltid. Antal timmar per vecka:

Arbetar ej som teckenspråkstolk.

Kort sammanställning av svaren från enkät till tolkar som ansökt om auktorisation 2004 och 2005

Enligt Kammarkollegiets redovisning den 17 november 2005 har sammanlagt 37 teckenspråkstolkare blivit auktoriserade år 2004 och 2005.

Hösten 2004

85 ansökningar

32 lämnat återbud

53 personer skrev det skriftliga provet

13 personer blev underkända

40 personer godkändes och gick till muntligt prov

10 personer underkändes

Summa 30 auktoriserade tolkar (35 procent av de anmälda eller 56 procent av dem som tog provet)

Hösten 2005

28 ansökningar

13 lämnat återbud

15 personer skrev det skriftliga provet

10 personer godkändes och gick till muntligt prov

2 personer underkändes

7 personer godkändes

1 person är ännu inte helt klar med provet

Summa 7 auktoriserade tolkar (25 procent av de anmälda eller 70 procent av dem som tog provet).

För att få mer information om dessa tolkars utbildningsbakgrund och synpunkter på auktorisationen skickade utredning ut en enkät den 2 december 2005 till samtliga som anmält sig till auktorisationsprovet 2004 respektive 2005, totalt 114 personer. Svarsdatumet sattes till den 20 december. En påminnelse sändes ut i slutet av december och med svarsdatum 18 januari 2006.

12 enkäter har kommit i retur p.g.a. av adressaten flyttat och efter-sändningen slutat att fungera.

Tills idag den 16 januari har vi fått in 68 svar, dvs. en svarsfrekvens på 66 procent (68 av 102 möjliga svar).

Det finns en viss diskrepans mellan kammarkollegiets uppgifter om 28 personer hösten 2005 och den adresslista vi fick ifrån Kammarkollegiet. Enligt adresslistan hade 30 personer ansökt om auktorisationsprovet hösten 2005 – av dessa var fem återansökningar (dvs. de hade ansökt redan 2004). Det är alltså 2 fler än vad Kammarkollegiet uppgivit enligt ovanstående.

Kort översikt av resultaten från vår enkät

Av de 68 personer som svarat har 36 personer klarat auktorisationsprovet, dvs. vi har fått svar ifrån nästan samtliga auktoriserade teckenspråkstolkare.

Genomsnittsåldern är relativt hög, 37 år. Det är en överväldig majoritet kvinnor – endast 6 män har besvarat enkäten.

Teckenspråksutbildning – tolkutbildning, Fråga 5-9

4 har gått en sammanhållen 4-årig tolkutbildning, samtliga på Väddö folkhögskola. Dessa fyra ingår inte i tabell 1 eller 2 nedan.

44 har gått teckenspråksutbildning på folkhögskola innan tolkutbildningen. 8 har gått teckenspråksutbildning på AMU eller universitet. 12 personer uppger att de har lärt sig teckenspråk via döva föräldrar. Sammanlagt 68 personer har redogjort för sin teckenspråksutbildning.

Knappt hälften av tolkarna (21 av 44) har bytt folkhögskola mellan utbildningslinjerna, dvs. flera av dem har gått teckenspråksutbildningen på en folkhögskola och tolkutbildningen på en annan.

12 personer har gått utbildningen innan år 1995, av dessa har nästan samtliga endast gått en ettårig utbildning. De som gått utbildningen efter 1995 har så gott som alla genomfört en tvåårig utbildning.

Av de 44 som gått teckenspråksutbildning på folkhögskola har 9 personer gått på Fellingsbro/Örebro, 3 på Härnösand, 7 på Nordiska folkhögskolan, 7 på Strömbäck, 7 på Väddö samt 11 på Västervik. I Tabell 1 visar vilka skolor de genomfört teckenspråksutbildning respektive tolkutbildning (exkl. de som genomgått den 4-åriga sammanhållna utbildningen på Väddö).

Tabell 1

Teckenspråks- utbildning	Tolkutbildning							
	Skola	Fellings.	Härnö.	Nord	Strömb.	Väddö	Västanv	Önnes
Fellingsbro 9	5					1	2	1
Härnösand 3		2	1					
Nordiska 7			3	2			1	1
Strömbäck 7	2				3		1	1
Väddö 7*			1	3	1	1		
Västanvik 11			1			1	9	

* En från Väddö har inte uppgett vilken tolkutbildning han eller hon gått.

Tabell 2

Tolkutbildning (exkl. Väddö 4-årig utbildning)

Tolkutbildning	Antal personer totalt 62
Fellingsbro	9
Härnösand	2
Nordiska	6
Strömbäck	9
Väddö	4
Västanvik	27
Önnestad	5

Närmare hälften av de 62 som uppgett var de gått sin tolkutbildning har gått på Västanviks folkhögskola. Av de 12 som inte gått någon teckenspråksutbildning pga. att de lärt sig teckenspråk via föräldrar är det 9 som gått på Västanvik.

2 personer har inte uppgett vilken folkhögskola de gått tolkutbildningen på. Utbildningstiden för tolkutbildningen varierar från 6 veckor för de tidigast utbildade tolkarna till 2 år. Någon sammanställning på detta är ännu inte gjord.

Synpunkter på auktorisationsprovet

48 personer har lämnat synpunkter på auktorisationsprovet. Två distinkta kommentarer har gått att urskilja – kommentarer/kritik av antalet eller tidpunkten för provtillfället samt kommentarer/kritik av provets realiadell.

18 personer menar att det är för få provtillfällen eller att tidpunkten för provet är illa valt då det kolliderar med att semestern är slut och det är en arbetstopp.

15 personer har kommentarer till realiprovet. Majoriteten av dem menar att realian inte är anpassad för dövas förhållanden, adekvat, de anser att det är för lite dövrealia och för mycket av realia såsom sjukdomstermer, rättstermer etc. En del säger att realiprovet är anpassat efter invandartolkarna och att dessa har ett annat behov av kunskaper.

18 personer har övriga synpunkter, exempelvis saknar de kaffe i väntrummet, någon menar att provet var för snabbt, en efterlyser snabbare rättning av provet etc.

Det är värt att notera att flera av dem som lämnat synpunkter på realiprovet inte har genomfört provet, några av dem har laddat ned tidigare prov från nätet för att förbereda sig och därmed bildat sig en uppfattning om frågorna.

Fråga 15 Anledningar till att man ansökt om auktorisation

62 personer har lämnat synpunkter. Här finns i första hand en kategori – de som talar om kvalitetssäkring, kompetensbevis etc. Övriga ger synpunkter som att chefen ville att de skulle söka auktorisation, eller för att få högre lön eller dylikt.

De 54 personer som har angett att de ansökt om auktorisation för att höja statusen eller som kompetensbevis skriver till exempel att de vill ha auktorisationen som ett kvitto på sina kunskaper, som bevis på att de är godkända som tolk, för att brukarna ska känna sig trygga att tolken har rätt kompetens. Någon har ansökt om auktorisation uttryckligen för att de saknar examensbevis, någon talar om respekt av brukarna och ett långt krav från yrkeskåren på auktorisationsmöjlighet. En lämnar som svar att eftersom auktorisationen är samhällets minimikrav på en kompetent tolk vill hon skaffa sig den. Det är ett konkurrensmedel gentemot de utbildade tolkarna och ett bevis på en tolks skicklighet menar andra.

Fråga 16 Speciell kompetens

Ingen vill skaffa sig speciell kompetens som sjukvårdstolk

23 säger att de vill skaffa sig speciell kompetens som rättstolk

15 vill skaffa sig både rättstolks och sjukvårdstolkskompetens

26 personer har inte för avsikt att skaffa sig någon speciell kompetens.

Anm. Under övriga synpunkter visar det sig att en del inte känner till att man redan idag kan skaffa sig speciell kompetens – de känner inte till att prov finns för detta. Några säger att de inte tänker skaffa sig det eftersom de redan har det genom det ordinarie auktorisationsprovet. Detta tyder på att det behövs mer information om dessa två kompetens.

Övriga frågor - kort sammanställning

Fråga 10

Påbyggnadsutbildning för teckenspråkstolkar

14 personer har gått påbyggnadsutbildning

Fråga 11

Anser du utbildningen har varit tillräcklig?

40 personer svarar ja

18 personer svarar nej

2 personer svarar både och.

Fråga 13 Anställningsformer och tid

Så gott som samtliga svaranden arbetar heltid och är anställda, majoriteten inom landstinget. Endast någon frilansar eller har frilansat. Flertalet av dem som ansökt om auktorisation har arbetat mer än 3 år.

Översyn av teckenspråkets ställning

S 2003:12

Christer Degsell

Huvudsekreterare

Telefon 08 - 405 58 16

Mobil 070 - 581 86 85

Enheter inom Domstolsväsendet enligt
sändlista

Omfattning och kostnader för teckenspråkigas (döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade) behov tolk inom domstolsväsendet?

Utredningen (S 2003:12) översyn av teckenspråkets ställning som bl. a. har i uppdrag att bedöma tillgången till tolk i olika situationer tillskrev under våren 2005 Domstolsverket med frågor om omfattning och kostnader för tolk för personer beroende av teckenspråk för sin kommunikation inom domstolsväsendet.

I sitt svar till utredningen anger Domstolsverket att ställda frågor inte kan besvaras centralt men hänvisar till att uppgifterna går att få fram genom att fråga samtliga enheter inom domstolsväsendet. De frågor utredningen önskar få besvarade är följande:

1. Antal personer och antal tillfällen personer beroende av teckenspråk för sin kommunikation som erhållit tolk vid från år 2000 och framåt?
2. Domstolens/enhetens kostnader för teckenspråkstolk från år 2000 och framåt.

Svar önskas snarast och senast 25 november 2005. Portofritt svarskuvert bifogas.

Eventuella frågor med anledning av infortrade uppgifter bevaras av undertecknad.

Stockholm dag som ovan

Christer Degsell

Sammanställning – Tolk inom domstolsväsendet

Utredningen begärde i april 2005 in uppgifter från Domstolsverket om myndighetens kostnader för teckenspråkstolk åren 2000 – 2004. I svar till utredningen anger Domstolsverket att de efterfrågade uppgifterna inte kan redovisas av verket eftersom man inte i sin kontering noterar vilket språk som tolkning skett från/till utan enbart kan redovisa verkets totala kostnader för tolk. Vid telefonkontakt mellan utredningen och Domstolsverket angav myndigheten att de efterfrågade uppgifterna torde kunna erhållas vid förfrågan till de olika enheterna inom verket.

Utredning tillskrev 2005-10-25 enheter inom Domstolsväsendet enligt sändlista (Dnr S 2003:12/05/41) med begäran om följande uppgifter:

1. Antal personer och antal tillfällen personer beroende av teckenspråk för sin kommunikation som erhållit tolk vid enheten från år 2000 och framåt?
2. Domstols/enhetens kostnader för teckenspråkstolk från år 2000 och framåt?

Svarstiden utgick den 25 november 2005.

Begäran om uppgifter sändes med post till 110 adressater. 75 svar har hittills inkommit.

Svarsfrekvensen bedöms som tillfredsställande mot bakgrund av att sändlistan inte överensstämmer med adresslistan vilket resulterat i att flera rättsinstanser kontaktat utredning med förfrågan om huruvida de skulle besvara frågorna eller inte. De som tagit kontakt har därefter inkommit med svar. Sändlista på de enheter som inte var med på den ursprungliga sändlistan kommer att upprättas och de som inte besvarat frågorna kommer att tillskrivas på nytt.

Nedan följer en summering av de svar som inkommit till utredningen den 28 november 2005.

Summering

Antal personer/ mål	Antal tillfällen	Kostnad
138	187	653 292

Översyn av teckenspråkets ställning

S 2003:12

Christer Degsell

Huvudsekreterare

Telefon 08 - 405 58 16

Mobil 070 - 581 86 85

Enheter inom Kriminalvården enligt sänd-
lista

Hur tillgodoses teckenspråkigas behov inom kriminalvården?

Utredningen (S 2003:12) översyn av teckenspråkets ställning som har i uppdrag att bedöma möjligheten att använda teckenspråk i samband med olika former av samhällsstöd, bl. a. inom kriminalvården, tillskrev under våren 2005 Kriminalvårdsstyrelsen med tre frågor om hur teckenspråkigas behov tillgodoses inom kriminalvården.

I sitt svar till utredningen anger Kriminalvårdsstyrelsen att ställda frågor inte kan besvaras centralt men hänvisar till att uppgifterna går att få fram genom att fråga samtliga enheter inom kriminalvården. De frågor utredningen önskar få besvarade är följande:

1. Hur tillgodoses kriminalvård för personer beroende av teckenspråk för sin kommunikation vid enheten?
2. Antal personer och antal tillfällen personer beroende av teckenspråk för sin kommunikation som erhållit kriminalvård vid enheten från år 2000 och framåt?
3. Finns inom enheten fastställda riktlinjer för hur personer beroende av teckenspråks behov av kriminalvård bör utformas?
Finns skriftliga riktlinjer fastställda önskas kopia av dessa.

Svar önskas snarast och senast 25 november 2005. Portofritt svarskuvert bifogas.

Eventuella frågor med anledning av infortrade uppgifter bevaras av under-tecknad.

Stockholm dag som ovan

Christer Degsell

Sammanställning - teckenspråkiga under kriminalvård

Utredning tillskrev 2005-10-25 enheter inom Kriminalvården enligt sändlista (Dnr S 2003:12/05/20) med begäran om följande uppgifter:

1. Hur tillgodoses kriminalvård för personer beroende av teckenspråk för sin kommunikation vid enheten?
2. Antal personer och antal tillfällen personer beroende av teckenspråk för sin kommunikation som erhållit kriminalvård vid enheten från år 2000 och framåt?
3. Finns inom enheten fastställda riktlinjer för hur personer beroende av teckenspråks behov av kriminalvård bör utformas? Finns skriftliga riktlinjer fastställda önskas kopia av dessa.

Svarstiden utgick den 25/11 2005.

Antal utskick 176
Antal inkomna svar 80

Summering:

- Fråga 1 Tolk anlitas vid behov vid majoriteten av anstalterna. Vid sex anstalter finns även teckenspråkig personal.
- Fråga 2 Teckenspråkiga personer som behandlas inom kriminalvården från år 2000 och fram tills idag uppges till uppgå till ca 75.
- Fråga 3 3 enheter redovisar att riktlinjer finns.
68 enheter redovisar att riktlinjer ej har utarbetats.

2004-11-29

Översyn av teckenspråkets ställning

S 2003:12

Christer Degsell

Huvudsekreterare

Telefon 08 – 405 58 16

Mobil 070 – 581 86 85

Telefax 08 – 405 29 60

E-post christer.degsell@social.ministry.se

Samtliga verksamhetsansvariga för landstingens tolktjänst för vardagstolkning för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade

- enligt sändlista

Tillgången till tolk

Utredningen (S 2003:12) Översyn av teckenspråkets ställning har bland annat i uppdrag att

- bedöma tillgången till tolk för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade i olika situationer.

Landstingen har enligt 3 b § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) ansvar för vardagstolkning för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade. Driften av tolktjänsten åvilar landstingen och det statbidrag som årligen anvisas i statens budget för tolktjänst utgår endast till landsting. Utöver av landstingen anställda tolkar förekommer tolkar med eget företag eller med annan anställning som anlitas för vardagstolkning. För att dessa skall kunna få ersättning av det allmänna för vardagstolkning krävs att sådan beslutas och utbetalas av landstinget.

Då det gäller att bedöma tillgången till tolk är en viktig uppgift antal tolkar i landet. Utredningen anholder om hjälp med ett antal uppgifter:

- (1) Antal tolkar anställda av landstinget uppdelat på teckenspråks-/dövblindtolk respektive dövblindtolk- och vuxendövtolk. Antalet önskas uppdelat dels om totalt antal anställda tolkar, dels omräknat till antal heltidstjänster.
- (2) Uppgift över samtliga företag (enskilda firma, handelsbolag, aktieföretag o. dyl.) samt över enskilda med F-Skattsedel med vilka landstinget har avtal rörande respektive anlitar för vardagstolkning.
- (3) I den mån riktlinjer finns för när vardagstolkning skall genomföras med egen personal respektive när tolk som inte är anställd av landstinget får anlitas önskar utredningen ta del av dessa riktlinjer.

Om svar anhålles snarast, och senast 2005-01-10, till Utredningen (S 2003:12) Översyn av teckenspråkets ställning, Socialdepartementet, Vasagatan 8-10, 103 33 Stockholm.

Med vänliga hälsningar

Christer Degsell

Tillgång till tolk

I utredningens uppdrag ingår bland annat att bedöma tillgång till tolk för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade i olika situationer. Med anledning härav tillskrev utredningen 2004-11-29 (Dnr S 2003:12/04/66) samtliga verksamhetsansvariga för landstingens tolktjänst för vardagstolkning för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade och begärde in svar på tre frågor. Samtidigt tillskrevs samtliga patientnämnder med förfrågan om uppgifter om ärenden som aktualiserats hos nämnderna då tolk för vardagstolkning inte kunnat tillhandahållas av landstingen. Frågorna och svaren redovisas i kronologisk ordning här nedan.

Fråga 1: Antal tolkar anställda av landstinget uppdelat på teckenspråks-/döv- blindtolk respektive dövblindtolk- och vuxendövtolk. Antalet önskas uppdelat dels om totalt antal anställda tolkar, dels omräknat till antal heltidstjänster.

Inkomna svar:

Sjukvårdshuvudman	Teckenspråk-/		Teckenspråkstolk (enbart)		Dövblindtolk (enbart)		Vuxendövtolk	
	Antal tjänster	Ant. personer	Antal tjänster	Ant. personer	Antal tjänster	Ant. personer	Antal tjänster	Ant. personer
Stockholms läns landsting	37,5	42	0	0	0	0	4	4
Uppsala läns landsting	7	7	0	0	0	0	2	2
Landstinget i Södermanland	6	6	2	2	0	0	2	2
Östergötlands läns landsting	6	6	1	1	0	0	0,5	1
Jönköpings läns landsting	4	?	2	?	0	0	2	?
Kronobergs läns landsting	1	1	1	1	0	0	1	1

Landstinget i Kalmar län	3	3	0	0	0	0	1	1
Gotlands kommun	0	0	1	1	0	0	1	0,5
Blekinge läns landsting	2	2	0	0	1	1	0,5	1
Region Skåne	17	17	2	2	1	1	6	7
Hallands läns landsting	5	5	0,5	1	0	0	2	2
Västra Götalandsregionen	31	31	1	1	0	0	5	5
Landstinget i Värmland	1	1	1	1	0	0	1	2
Örebro läns landsting ¹	31,75	32	0	0	0	0	2	2
Västmanlands läns landsting	ej svarat							
Landstinget Dalarna	4,5	5	1,35	2	0	0	4,5	5
Gävleborgs läns landsting	3	3	0	0	0	0	1	1
Västernorrlands läns landsting	6	6	0	0	0	0	1	1
Jämtlands läns landsting	2	1	0	0	0	0	2	2
Västerbottens läns landsting	9	12	0	0	0	0	3,8	4
Norrbottnens läns landsting	4,25	7	0	0	0	0	3	5
Riket totalt	181	187	12,85	12	2	2	45,3	48,5

¹ Utöver tolkar för vardagstolkning är ytterligare 31 teckenspråks-/dövblindtolkar anställda av Örebro läns landsting – 21 vid Universitetsenheten och 10 vid Gymnasieenheten.

Sammanställning av övriga svar

Fråga 2: Uppgift över samtliga företag (enskilda firma, handelsbolag, aktiebolag o. dyl.) samt över enskilda med F-Skattsedel med vilka landstinget har avtal rörande respektive anlitar för vardagstolkning.

20 landsting besvarade frågan. Samtliga anlitar olika tolkfirmor. Av utrymmesskäl gör vi ingen utförlig redovisning av vilka firmor som anlitas av respektive landsting.

Fråga 3: I den mån riktlinjer finns för när vardagstolkning skall genomföras med egen personal respektive när tolk som inte är anställd av landstingen får anlitas önskar utredningen ta del av dessa riktlinjer.

18 landsting besvarade frågan. Endast ett landsting hade skrivna regler. Övriga landsting redovisar varierande praxis. Oftast anlitas frilansande tolkar när de egna tolkarna inte räcker till. Något landsting tar även hänsyn till brukarnas önskemål om vilken tolk de vill använda och kan då anlita en frilansande tolk.

Fråga 4:

Frågor ställda till Patientnämnderna

Landstingen har enligt 3 b § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) ansvar för vardagstolkning för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade. Någon möjlighet till laglig överprövning, då tolktjänst enligt nämnda lagrum inte kan tillhandahållas i den omfattning den enskilde efterfrågar, finns inte. Den enskilde kan dock i sådant fall vända sig till patientnämnden i landstinget. Nämnden har enligt lagen (1998:1656) om patientnämndsverksamhet till uppgift, att utifrån synpunkter och klagomål stödja och hjälpa den enskilde och därigenom bidra till kvalitetsutvecklingen i hälso- och sjukvården.

Utredningen önskar uppgifter om huruvida frågor att tolk som inte tillhandahållits för vardagstolkning behandlats av patientnämnden, och om så är fallet ta del av nämndens ställningstagande i frågan. Utredningen önskar vidare uppgifter på antal ärenden rörande tolk enligt ovan nämnda lagrum i hälso- och sjukvårdslagen, som inkommit till nämnden sedan den 1 juli 2001 fram till och med år 2004.

Endast en patientnämnd, Patientnämnden i Stockholm, anger att man behandlat ärenden om tolk.

Övriga patientnämnder anger att klagomål om bristande tillgång till tolk inte inkommit till nämnderna.

2004-09-10

Översyn av teckenspråkets ställning

S 2003:12

Christer Degsell

Huvudsekreterare

Telefon 08 - 54 35 61 57

Texttelefon 08 - 54 35 61 67

Mobil 070 - 581 86 85

Telefax 08 - 405 29 60

E-post christer.degsell@social.ministry.se

Pressmeddelande för vidare befordran

Översyn av teckenspråkets ställning och teckenspråkiga förtroendevaldas möjligheter att kunna delta i det politiska livet som andra

Mot bakgrund av riksdagens tillkännagivande om behovet av en översyn av teckenspråkets ställning tillkallade regeringen i december 2003 en särskild utredare att göra en översyn av rätten och möjligheterna att använda teckenspråket (dir. 2003: 169). I uppdraget ingår bland annat att

- följa upp hur dövas, dövblindas, vuxendövas och hörselskadades möjligheter att kunna delta i handläggningen av ärenden på samma sätt som övriga förtroendevalda har förbättrats.

Innebörden i den svenska handikappolitiken är att personer med funktionshinder som andra skall vara delaktiga i samhället på lika villkor med andra. I undersökningar gjorda av Kommundemokratikommittén (SOU 2001:48) visade det sig att det förekom att sammanträden sammanträden påbörjades och genomfördes trots att hjälpmedel som förtroendevalda med funktionshinder är beroende av för att kunna medverka inte fungerade eller saknades. I propositionen 2001/02:80 *Demokrati för det nya seklet* menade regeringen att funktionshindrades möjligheter att delta i de politiska organisationerna och i de beslutande församlingarna måste förbättras. Regeringen föreslog därför en ändring i kommunallagen (1991:900) som innebär att kommuner och landsting skall verka för att förtroendevalda med funktionshinder kan delta i handläggningen av ärenden på samma sätt som andra förtroendevalda. Riksdagen har antagit förslaget och lagändringen (SFS 2002:49) trädde i kraft den 1 juli 2002.

Utredningen *Översyn av teckenspråkets ställning* har i uppdrag att följa upp hur denna ändring i kommunallagen har tillämpats för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade och då särskilt titta på hur deras

möjligheter att kunna delta i handläggningen av ärenden på samma sätt som andra förtroendevalda har förbättras.

Utredningen söker nu kontakt med teckenspråksanvändare med erfarenhet av förtroendeuppdrag på kommunal eller riksnivå.

- Uppgifter om utredningen och dess uppdrag finns att hämta på utredningens hemsida www.sou.gov.se/teckensprak/

Översyn av teckenspråkets ställning

S 2003:12

Christer Degsell

Huvudsekreterare

Telefon 08 - 405 58 16

Mobil 070 - 581 86 85

Summering

Inga teckenspråkiga förtroendevalda gav sig till känna.

2005-12-19

Översyn av teckenspråkets ställning

S 2003:12

Anna-Sofia Quensel
Utredningssekreterare
Telefon 08 - 405 46 80
Mobil 070 - 882 27 01

Till folkhögskolor med utbildning i teckenspråk och till teckenspråks-/dövblindtolk (enligt sändlista)

Anordnare av utbildning i teckenspråk och till teckenspråks/dövblindtolk

Regeringen tillkallade i december 2003 en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av rätten och möjligheterna att använda det svenska teckenspråket i olika sammanhang samt tillgängligheten till olika former av samhällsstöd för *döva*, *dövblinda*, *vuxendöva* och *hørselskadade* (Dir. 2003:169). Enligt direktiven ska vi bl.a. undersöka orsakerna till brist på sökanden till tolkutbildningen i teckenspråk.

Idag ges utbildningen dels som en fyraårig sammanhängande teckenspråks/dövblindtolkutbildningen dels i två steg som en tvåårigteckenspråkslinje (förberedande tolkutbildning) samt en tvåårig teckenspråks-tolkutbildning. (I enkäten används begreppet teckenspråkstolkutbildning resp. utbildning i teckenspråk för enkelhetens skull.)

Vi är intresserade av att få veta mer om bl.a. antagningsförfarandet och om antal sökanden, platser samt antal studerande som fullföljt utbildningen.

De uppgifter ni lämnar kommer att sammanställas och användas i utredningens avsnitt om teckenspråks/dövblindtolkutbildningen.

Eventuella frågor om enkäten besvaras av undertecknad. Sänd svaren i bifogat portofria svarskuvert snarast och senast den 25 januari 2006.

Vi är tacksamma för att ni tar er tid att besvara enkäten!

Stockholm dag som ovan

Anna-Sofia Quensel

Namn på uppgiftslämnare:.....

Titel:

Folkhögskola

Adress:

Postadress:

Telefon

Utbildning i teckenspråk och tolkutbildning**Fråga 1 A. Integrerad, sammanhängande 4-årig utbildning till teckenspråks/dövblindtolk.**

Sedan när anordnar ni den sammanhängande fyraåriga utbildningen till teckenspråks/dövblindtolk? År:

1 B) Hur många elever har påbörjat, hoppat av respektive fullföljt teckenspråktolkutbildningen?

År	Antal sökande	Antal platser	Påbörjat utbildning*. Antal	Lämnat under utbildningstiden. Ange antal och år**	Fullföljt utbildningen. Antal
2001					
2002					
2003					
2004					
2005					

* Inklusive eventuellt eftertag under första terminen.

** För respektive år som utbildningen startat: För raden för år 2001 ange i kolumnen antal och år de lämnade ex.: 1 elev 2002, 2 elever 2003.

1 C) Om elever börjat utbildningen efter första terminen – ange antal elever respektive termin och år.

År utbildningen startade	vårtermin år 1	hösttermin år 2	vårtermin år 2	hösttermin år 3	vårtermin år 3
2001					
2002					
2003					
2004					
2005					

1 D) Är utbildningen dimensionerad för samma antal elever alla fyra åren? Dvs. finns det lika många platser termin ett som sista terminen?

Ja

Nej

Om Nej, av vilken anledning skiljer sig antalet platser år?

.....

1 E)

Har ännu inte en fyraårig teckenspråks/dövblindtolkutbildning, men planerar att starta utbildning:

År för planerad start:

Planerar inte en sammanhängande fyraårigutbildning.

Anledning:

.....

Fråga 2. Utbildning i teckenspråk och till teckenspråkstolk i två steg.

A) Tvåårig teckenspråkslinje förberedande för tolkutbildning.

Ange om utbildningen börjar på höst eller vårterminen

Utbildningen börjar på hösten

Utbildningen börjar på våren

År	Antal sökande	Antal platser	Påbörjat utbildning termin ett* Antal	Hoppat av utbildningen. Ange år och antal.**	Fullföljt steg 1. Antal	Fortsatt på steg 2 Antal
1997						
1998						
1999						
2000						
2001						
2002						
2003						
2004						
2005						

*Inklusive efterintag

** För respektive år som utbildningen startat: För raden för år 1997 ange i kolumnen antal och år de lämnade ex.: 1 elev 1998, 2 elever 1999.

Förkunskapskrav och antagningstest m.m.

Fråga 4 A) Steg 1. Teckenspråkslinje

Förkunskapskrav

.....
.....
.....

Antagningstest: ange vad som testas

.....
.....

Andra krav eller meriter som är önskvärda

.....
.....
.....

Fråga 4 B) Steg 2. Teckenspråkstolkutbildning

Förkunskapskrav

.....
.....
.....

Antagningstest: ange vad som testas

.....
.....

Andra krav eller meriter som är önskvärda

.....
.....
.....

Fråga 4 C) Sammanhållen Teckenspråks/dövblindtolksutbildning

Förkunskapskrav

.....
.....
.....

Antagningstest: ange vad som testas

.....
.....

Andra krav eller meriter som är önskvärda

.....
.....
.....

Övriga utbildningsfrågor

Fråga 8. Anser ni att er utbildning har tillräckligt med resurser när det gäller

- teckenspråkslärare
- läromedel
- interaktiva IT-baserat material

Andra resurser ni anser saknas.
.....
.....
.....
.....

Fråga 9. Finns det tillräckligt med praktikplatser i relation till utbildningens behov?

- Ja
- Nej

Fråga 10. Idag sätts inte betyg på eleverna som deltar i teckenspråksutbildningen eller i teckenspråkstolkutbildningen.

Anser ni att de intyg som utfärdas ska ersättas med betyg?

- Ja
- Nej

Om nej, varför inte.
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Fråga 11.

Idag finns det möjlighet att genomgå prov på Kammarkollegiet för att bli auktoriserad teckenspråkstolk. Anser ni att auktorisationen behövs?

- Ja
- Nej

Om nej, varför inte.
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Sändlista:

Fellingsbro folkhögskola
Teckenspråks-/dövblindtolksutbildning
Helena Sikh
Box 4
710 41 Fellingsbro

Härnösands folkhögskola
Teckenspråks-/dövblindtolksutbildning
Kicki Gärdin Jansson
Box 14
871 21 Härnösand

Nordiska folkhögskolan
Teckenspråks-/dövblindtolksutbildning
Box 683
442 18 Kungälv

Strömbäcks folkhögskola
Teckenspråks-/dövblindtolksutbildning
Karin Johansson
905 82 Umeå

Södertörns folkhögskola
Teckenspråks-/dövblindtolksutbildning
Elin Edman
Stationsvägen 19
136 40 Handen

Västanviks folkhögskola
Teckenspråks-/dövblindtolksutbildning
Box 300
793 27 Leksand

Önnestads folkhögskola
Teckenspråks-/dövblindtolksutbildning
291 73 Önnestad

Sammanställning enkätsvar från folkhögskolor

Fråga 1 A. Integrerad, sammanhängande 4-årig utbildning till teckenspråks/dövblindtolk.

□ Sedan när anordnar ni den sammanhängande fyraåriga utbildningen till teckenspråks/dövblindtolk? År:

Fem folkhögskolor har startat utbildningen (Nordiska ht 2004, Södertörn 1996, Fellingsbro 2005, Härnösand 2004 samt Önnestad 2005). Västanviks folkhögskola kommer starta under 2007. Strömbäck visar viss tveksamhet till den integrerade utbildningen och förespråkar uppdelning i två linjer enligt den äldre modellen, teckenspråkslinje för sig och tolkutbildning för sig.

1 B) Hur många elever har påbörjat, hoppat av respektive fullföljt teckenspråktolkutbildningen?

4 folkhögskolor har besvarat frågan. Ett litet antal elever hoppar av utbildningen.

1 D) Är utbildningen dimensionerad för samma antal elever alla fyra åren? Dvs. finns det lika många platser termin ett som sista terminen?

2 folkhögskolor svarar ja

4 svarar nej

1 har ej svarat

Som skäl till att det inte finns samma antal platser anger de skolor som svarat nej att de räknar med ett visst avhopp under utbildningstiden.

Fråga 2. Utbildning i teckenspråk och till teckenspråkstolk i två steg.

På grund av de stora variationerna mellan starttider, en del börjar hösttermin, andra vårtermin, samt de skilda formerna av utbildning integrerad eller gammal modell, har det inte varit möjligt att göra en tydlig tabell över situationen. I betänkandet redovisar jag istället siffrorna från TÖI.

Man kan dock utläsa att de olika svaren att folkhögskolorna hade en kraftig nedgång av antalet sökanden från åren 1999 och framåt. Under åren 2003–2005 tycks sökandantalet stabiliserat sig.

Fråga 3. Samtliga utbildningar: Kan ni fylla alla platser till tolkutbildningen?

3 folkhögskolor svarar att de kan fylla alla platser. Av de fyra som svarat att de inte kan fylla alla platser anger 3 som skäl brist på sökande, 2 brist på förkunskaper och 1 svarar att olämplig. OBS. att skolan kunnat ange mer än ett skäl.

Fråga 4 A) Steg 1. Teckenspråkslinje*Förkunskapskrav*

De två folkhögskolor som ännu inte infört integrerad teckenspråk/tolkutbildning samt en som precis påbörjat integrerad tolkutbildning anger 2 att de kräver full gymnasiekompetens, 1 endast gymnasiekompetens i svenska.

1 folkhögskola kräver dessutom grundkunskaper i teckenspråk.

Samtliga kräver fullgod syn och hörsel.

Antagningstesterna varierar mellan skolorna.

Samtliga testar kunskaperna i svenska och förmåga/förutsättningar – dvs. ngn form av lämplighetstest. Skolan som krävde grundkunskaper i teckenspråk testar dessutom dessa kunskaper. En skola testar ordförståelse.

2 skolor svarar att kunskaper i teckenspråk är en merit.

Fråga 4 B) Steg 2. Teckenspråkstolkutbildning*Förkunskaper*

Förutom gymnasiekompetensen enligt ovan svar kräver två skolor goda kunskaper i teckenspråk, den tredje skolan kräver mycket goda kunskaper.

Vid antagningen till tolkutbildningen testas lämplighet och kunskaper i teckenspråk. Den skola som kräver mycket goda kunskaper i teckenspråk uppger också att yrkeserfarenhet är en merit.

Fråga 4 C) Sammanhållen Teckenspråks/dövblindtolksutbildning

Av fyra skolor som infört integrerad teckenspråkstolkutbildning svarar tre att de kräver gymnasiekompetens, en svarar att de följer TÖI:s rekommendationer vad gäller förkunskaper.

Skolorna har olika tester vid antagningen, dels testas kunskaper i svenska, men även lämplighet som tolk, förmåga till empati. En skola testar kunskaper i teckenspråk och syntolkning.

Som meriter har skolorna uppgett kunskaper i andra språk.

Fråga 5. Om antalet sökanden är högre än antalet utbildningsplatser. Hur rangordnar ni eleverna?

Alla skolor går efter grundkraven i första hand. Om de sökande är likvärdiga ser skolorna bl.a. till social kompetens och mognad, ålder, kön, allmänbildning, språklig förmåga, attityd till yrket, motivation, lämplighet m.m. Det varierar stort mellan skolorna.

Fråga 6. På vilket sätt och efter vilka kriterier bedömer ni lämpligheten för att bli tolk?

Även på denna fråga varierar svaren mellan skolorna. Någon skola talar om balansen mellan en sökandes olika egenskaper, meriter och social kompetens, en annan skola svarar att de vid antagningen fått en första bedömning och att de därefter under utbildningstiden får en bättre uppfattning av lämpligheten. För en skola är en positiv attityd till språk och människor viktig, de vill inte ha någon "barm-

härtig samarit som vill hjälpa stackars döva”. Andra viktiga egenskaper enligt en skola är simultankapacitet. Skolorna hänvisar också tillbaka till svaren på frågan om antagningstest.

Fråga 7. Om ni avråder en elev som blivit antagen till utbildningen i teckenspråk eller den sammanhängande teckenspråkstolkutbildningen från att fortsätta utbildningen – vilka motiv/skäl finns för detta?

Här uppger skolorna elevernas bristande lämplighet, men även språkutveckling. Hög frånvaro kan vara ett skäl, eller att man inte uppnått delmålen under utbildningstiden.

Fråga 8. Anser ni att er utbildning har tillräckligt med resurser när det gäller

Fyra skolor anger brist på teckenspråklärare, fem anger brist på läromedel samt interaktiva IT-baserade material. Några skolor framhåller brist på ekonomiska resurser för att investera i teknik, andra svar är att de saknar fortbildning för lärare, tolklärare och uppföljningsmaterial.

Fråga 9. Finns det tillräckligt med praktikplatser i relation till utbildningens behov?

6 skolor svarar nej, 1 svarar ja men tillägger att praktikplatser inte alltid erbjuds.

En skola påpekar dessutom att det nästan inte alls får att skapa plats för språkpraktik under den första utbildningstiden – dvs. under teckenspråkslinjen.

Fråga 10. Idag sätts inte betyg på eleverna som deltar i teckenspråksutbildningen eller i teckenspråkstolkutbildningen.

Anser ni att de intyg som utfärdas ska ersättas med betyg?
Samtliga skolor svarar nej.
Som motiv anges bl.a.

Svårt att betygsätta en färdighet – tolkning innefattar många olika färdigheter som tillsammans utgör basen för tolkning.

Det går inte med nuvarande rekrytering och uppläggning av studierna. Omdöme kan inte sättas eftersom kursupplägget idag inte stämmer överens med de förutsättningar som krävs för att få sätta omdöme enligt regelverken. Då är kursintyg enda möjligheten om inte andra förutsättningar skapas eller att auktorisation ska ersätta intyg.

Indirekt sätter vi betyg eftersom den studerande erhåller utbildningsbevis vid godkänt resultat. I annat fall ges ett intyg.

Det fungerar bra med nuvarande ordning.

Utbildningen är processinriktad.

Fråga 11. Idag finns det möjlighet att genomgå prov på Kammarkollegiet för att bli auktoriserad teckenspråkstolk. Anser ni att auktorisationen behövs?

6 svarar oreserverat ja, en svarar att det beror på vad som ligger i auktorisationsbegreppet. Samma skola menar att auktorisationen inte kan ersätta yrkesexamina, men att det samtidigt är externa bedömares kvittens på tolkens kompetens.

En skola tillägger att auktorisationen bör komma efter ett – två års yrkesarbete.

En annan skola svarar att auktorisationen behövs för att säkerställa kvaliteten.

Fråga 12. Förbereder ni era elever för auktorisationsprovet? Exempelvis genom att gå igenom gamla prov?

Tre skolor svarar ja, tre skolor svarar nej. De skolor som svarar ja säger att de gör det inom ämnet samhällskunskap med Samhällsguiden som litteratur. Skolorna använder även gamla prov i undervisningen.

En skola svarar varken ja eller nej och anger istället att deras utbildning är av så hög kvalitet att den förbereder för auktorisation.

Fråga 13. Anser ni att godkänd genomgången teckenspråks-tolkutbildning automatiskt borde leda till auktorisation (under förutsättning att utbildningen/examination anpassas till Kammarkollegiets krav)?

Tre skolor svarar ja. Tre skolor svarar nej, men svarar samtidigt att auktorisationen bör komma efter några års yrkeserfarenhet. En skola menar att arbetsgivaren bör kräva auktorisation efter ett-två års yrkeserfarenhet. En skola svarar varken ja eller nej utan menar att det beror på vad auktorisationen innebär – istället för ”betyg” eller?

Fråga 14. Anser ni att det finns behov av en fristående tvåårig teckenspråkslinje – dvs. en som inte är avsedd att vara förberedande för tolkutbildningen.

6 skolor svarar ja, en svarar nej – men den skola efterlyser ändå en fristående teckenspråksutbildning.

Ja. Alla människor bör ha möjlighet att lära sig teckenspråk, oavsett yrkesval. Det är först när man behärskar språket någorlunda som man kan ta ställning till om man vill bli tolk eller inte.

En mängd människor vill lära sig teckenspråk utan att bli tolkar av språkintresse eller för att kombinera med annan yrkesutbildning.

Ja. Det finns ett stort intresse hos många ungdomar att lära sig teckenspråk, men de vill inte bli tolkar. Det finns många yrkesområden, t.ex. assistenter, särskolor där teckenspråk behövs i kommunikationen.

Ja. Det är bra med flera alternativ för dem som inte vill bli tolkar och för dem som blir avrådade från att bli tolkar.

Ja. Det efterfrågas.

Ja. Därför att det finns intresse för språket och det finns en rad yrken som behöver teckenspråks kunskaper.

Nej – Det skulle däremot vara intressant med en språkutbildning som inte nödvändigtvis behöver vara på två år. Den gamla tvååriga

teckenspråkslinjen är omodern. Det behövs en alternativ utbildning i teckenspråk som inte nödvändigtvis behöver leda till tolkexamen. En ny form av utbildning som skulle kunna vara behörighetsgivande för tolkutbildning.

Fråga 15. Övriga synpunkter

Endast en skola har lämnat synpunkter som rör tolkutbildningen: Vi har märkt att kvalitén på tolkar har försämrats. Det är nu hög tid att göra någonting åt det. Antalet sökande har minskat på alla skolor, trots det antar alla skolor fortfarande samma antal elever. Detta medför att kvalitén sjunker. Antalet utbildningsplatser bör minskas för att stoppa den negativa utvecklingen med kvalitetsförsämringen. Ett sätt är att återinföra centralantagning.

Referenser

Lagar och förordningar:

Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk
Regeringsformen (1974:152)
Lag (1975:588) om bemyndigande att meddela föreskrifter om auktorisation och godkännande av översättare och tolkar
Arbetsmiljölagen (1977:1160)
Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) (HSL)
Skollagen (1985:1100)
Lag (1990:886) om granskning och kontroll av filmer och videogram
Folkbokföringslag (1991:481)
Lag (1994:137) om mottagande av asylsökande (LMA)
Radio och TV lagen (1996:884)
Bibliotekslagen (1996:1596)
Lagarna (1998:1781, 1998:1784) om arbetsmarknadspolitiska aktiviteter
Lag (1999:132) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av funktionshinder
Lag (1999:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS)
Lag (1999:886) om ändring i skollagen (1985:1100)
Lagen (1999:1175) om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar
Lagen (1999:1176) om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar
Lag (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan
Socialtjänstlagen (2002:453) (SoL)
Lag (2003:307) om förbud mot diskriminering
Lag (2006:67) om förbud mot diskriminering och kränkande behandling av barn och elever

- Förordning (1968:207) om grundläggande svenskundervisning för invandrare
- Förordning (1985:613) om auktorisation av tolkar och översättare
- Förordning (1990:927) om statlig ersättning till flyktingmottagande m.m.
- Förordning (1991:931) om statsbidrag till särskilda insatser på skolområdet
- Förordning (1991:978) om statsbidrag till produktion av vissa läromedel
- Förordning (1991:1046) om ersättning från sjukförsäkringen enligt lagen om allmän försäkring i form av bidrag till arbetshjälpmedel
- Förordning (1993:920) om Tolk- och översättarinstitutet
- Förordning (1994:137) om mottagande av asylsökande
- Förordning (1994:741) om gymnasiesärskolan
- Förordning (1996:1100) om aktivitetsstöd
- Förordning (1997:1158) om statsbidrag för teckenspråksutbildning för vissa föräldrar
- Förordning (2000:630) om särskilda insatser för personer med funktionshinder som medför nedsatt arbetsförmåga
- Förordning (2001:286) med instruktion för Specialpedagogiska institutet
- Förordning (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikapppolitiken
- Förordning (2001:976) om utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för asylsökande barn m.fl.
- Förordning (2002:238) om ändring i Specialskoleförordningen (1995:401)
- Förordning (2002:1160) med instruktion för Statens skolverk
- Förordning (2004:203) om visstidsutbildning vid särskilda resurscenter
- Grundskoleförordningen (1994:1134)
- Gymnasieförordningen (1992:394)
- Sameskolförordningen (1995:205)
- Specialskoleförordningen (1995:401)
- Särskoleförordningen (1995:206)
- 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo94)
- 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf94)
- 1998 års läroplan för förskolan (Lpö98)
- Läroplan för specialskolan. Kompletterande föreskrifter till Lgr80,

Konventioner och normativa instrument:

European Charter for Regional or Minority Languages, 5 november 1993, ETS No. 148, SÖ 2003:3

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (2000/C 364/01)

Europarådets resolution den 18 november 1998 om teckenspråk (B4-0985/98) – EGT C 379, 7. 12. 1998

Framework Convention for Protection of National Minorities, 1 feb. 1995, ETS No. 157, SÖ 2002:2

Förenta nationernas (FN) allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna

Förenta nationerna (FN): Standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet

International Covenant on Civil and Political Rights, 16 december 1966, SÖ 1971:42

Konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande skyldigheterna. Rom den 4 november 1950. SÖ 1952:35

Riksdagstryck:

Konstitutionsutskottets betänkande 1999/2000:KU6 ”*Nationella minoriteter i Sverige*”

Konstitutionsutskottets betänkande 2000/01:KU14 ”*Nationella minoritetsfrågor m.m.*”

Kulturutskottets betänkande 1976/77:KrU44 ”*med anledning av propositionen 1976/77:87 om handikappades kulturella verksamhet m.m.*”

Kulturutskottets betänkande 1996/97:KrU1 ”*Kulturpolitik m.m.*”

Kulturutskottets betänkande 1996/97:KrU9 ”*Vissa folkbildningsfrågor*”

Kulturutskottets betänkande 2000/01:KrU7 ”*Folkbildning*”

Kulturutskottets betänkande 2005/06:KrU4 ”*Bästa språket en samlad svensk språkpolitik*”

Kulturutskottets betänkande 2005/06:KrU5 ”*Fokus på film – en ny svensk filmpolitik*”

Prop. 1968:41 ”*Angående vissa hjälpmedel för handikappade*”

Prop. 1976/77:87 ”*Om insatser för handikappades kulturella verksamhet*”

- Prop. 1980/81:100 "med förslag till statsbudget för budgetåret 1981/82, bilaga 12, Utbildningsdepartementet"
- Prop. 1983/84:27 "Åtgärder för elever med handikapp i det allmänna skolväsendet"
- Prop. 1986/87:100, "Budgetpropositionen 1987" bilaga 7 "Socialdepartementet (femte huvudtiteln)"
- Prop. 1988/89:100, "Budgetpropositionen 1989" bilaga 10 "Utbildningsdepartementet (åttonde huvudtiteln)"
- Prop. 1990/91:18 "Ansvaret för skolan"
- Prop. 1990/91:82 "Om folkbildning"
- Prop. 1992/93:159 "Om stöd och service till vissa funktionshindrade"
- Prop. 1996/97:3 "Kulturpolitik"
- Prop. 1996/97:162 "Utbildning i teckenspråk för vissa föräldrar m.m."
- Prop. 1997/98:6 "Förskoleklass och andra skollagsfrågor"
- Prop. 1997/98: 115 "Folkbildning"
- Prop. 1998/99:105 "Elever med funktionshinder – ansvar för utbildning och stöd"
- Prop. 1998/99:143 "Nationella minoriteter i Sverige"
- Prop. 1999/2000:79 "Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken"
- Prop. 1999/2000:135 "En förnyad lärarutbildning"
- Prop. 2000/01:79 "Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen"
- Prop. 2001/02:80 "Demokrati för det nya seklet"
- Prop. 2003/04:140 "Kunskap och kvalitet – elva steg för utveckling av gymnasieskolan"
- Prop. 2004/05:11 "Kvalitet i förskolan. Regeringens förskoleproposition"
- Prop. 2004/05:162 "Ny värld – ny högskola"
- Prop. 2004/05:175 "Från IT-politik för samhället till politik för IT-samhället"
- Prop. 2005/06:1 "Budgetpropositionen för 2006. Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning"
- Prop. 2005/06:2 "Bästa språket. En samlad svensk språkpolitik"
- Regeringens skrivelse 2001/02:83 "En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna"
- Prop. 2005/06:3 "Fokus på film - en samlad svensk filmpolitik"
- Prop. 2005/06:112 "Viktigare än någonsin! Radio och TV i allmänhetens tjänst"

- Prop. 2005/06:192 *"Lära, växa, förändra. Regeringens folkbildningsproposition"*
- Rapporter från Riksdagen 2004/05:RFR3 – *Nationella minoriteter och minoritetsspråk*
- Regeringens skrivelse 2003/04:110 *"Demokratipolitik"*
- Regeringens skrivelse 2005/06:95: *"En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006-2009"*
- Regeringens skrivelse 2005/06:110: *"Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken"*
- Utbildningsutskottets betänkande 1980/81:UbU25 *"med anledning av propositionen 1980/91:100 såvitt gäller anslag till pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet m.m. jämte motioner"*
- Utbildningsutskottets betänkande 1997/98:UbU4 *"Utbildning i teckenspråk för vissa föräldrar m.m."*
- Utbildningsutskottets betänkande 1999/2000:UbU4 *"Elever med funktionshinder"*
- Utbildningsutskottets betänkande 2005/06:UbU1 *"Utgiftsområde 16. Utbildning och universitetsforskning"*

Kommittédirektiv:

- Dir. 1995:67 *"Ett nationellt kunskapslyft för vuxna"*
- Dir. 1995:84 *"Europarådets konvention om regionala språk och minoritetsspråk"*
- Dir. 1995:134 *"Utredning om funktionshindrade elever i skolan"*
- Dir. 1997:104 *"Tilläggsdirektiv till Kunskapslyftskommittén"*
- Dir. 2000:66 *"Handlingsprogram för svenska språket"*
- Dir. 2001:65 *"Utredningen om läromedel för barn, ungdomar och vuxenstuderande med funktionshinder"*
- Dir. 2001:74 *"Utvärdering av folkbildningen"*
- Dir. 2001:100 *"Översyn av utbildning för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning"*
- Dir. 2002:36 *"Visstidsplaceringar"*
- Dir. 2003:169 *"Översyn av teckenspråkets ställning"*
- Dir. 2005:70 *"En myndighet för vuxnas lärande"*
- Dir. 2006:33 *"Översyn av den eftergymnasiala yrkesutbildningen"*

SOU:n och departementsserien:

SOU 1937:34 Särskilt tillkallade utredningsmän: *”Betänkande med förslag till åtgärder för förbättrande av de blindas och de dövstummas arbetsförhållanden och förvärvsmöjligheter”*

SOU 1955:20 Utredningen rörande de nya vetenskapliga rönen på audiologins och audiometriens område i vården av döva barn: *”Det döva barnets språk och talutveckling”*

SOU 1964:61 Blind- och dövskoleutredningen: *”Grundskolan för döva och blinda”*

SOU 1965:55 Barnanstaltutredningen: *”Barn på anstalt”*

SOU 1976:20 Handikapputredningen: *”Kultur åt alla”*

SOU 1979: 50 Integrationsutredningen: *”Huvudmannaskapet för specialskolan”*,

SOU 1982:19 Integrationsutredningen: *”Handikappade elever i det allmänna skolväsendet”*

SOU 1991:97 1989 års Handikapputredning: *”En väg till delaktighet och inflytande – tolk för döva, dövblinda, vuxendöva, hörselskadade och talskadade”*

SOU 1996:102 Utredningen om utbildning i teckenspråk för föräldrar till döva barn m.m.: *”TUFF-teckenspråksutbildning för föräldrar”*

SOU 1996:167 Utredningen om funktionshindrade elever i skolan: *”Gymnasieutbildning för vissa ungdomar med funktionshinder”*

SOU 1997:21 Läs- och skrivkommittén: *”Skolfrågor – Om skola i en ny tid”*

SOU 1997:57 Förvaltningspolitiska kommissionen: *”I medborgarnas tjänst. En samlad förvaltningspolitik för staten”*

SOU 1997:157 Barnomsorg och Skolakommittén: *”Att erövra världen. Förslag till läroplan för förskolan”*

SOU 1997:192 Minoritetsspråkskommittén: *”Steg mot en minoritetspolitik. Europarådets konvention om historiska minoritetsspråk”*

SOU 1998:48 Utredningen om bemötande av personer med funktionshinder: *”Kontrollerad och ifrågasatt? Intervjuer med personer med funktionshinder”*

SOU 1998:66 Utredningen om funktionshindrade elever i skolan: *”FUNKIS – funktionshindrade elever i skolan”*

SOU 1998:139 *En särskild utsatthet. Om personer med funktionshinder från andra länder*

- SOU 1999:21 Utredningen om bemötande av personer med funktionshinder: *"Lindqvists nia – nio vägar att utveckla bemötandet av personer med funktionshinder"*
- SOU 1999:39 Kunskapslyftskommittén: *"Vuxenutbildning för alla? Andra året med kunskapslyftet"*
- SOU 2000:28 Kunskapslyftskommittén: *"Kunskapsbygget 2000 – det livslånga lärandet"*
- SOU 2001:48 Kommundemokratikommittén: *"Att vara med på riktigt – demokratiutveckling i kommuner och landsting"*
- SOU 2001:56 Kommittén Valfärdsbokslut: *"Funktionshinder och välfärd"*
- SOU 2002:27 Kommittén för svenska språket: *"Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket"*
- SOU 2002:106 Vistidsvistelseutredningen: *"Vistidsutbildning vid statliga resurscenter"*
- SOU 2002:120 Gymnasiekommittén 2000: *"Åtta vägar till kunskap – en ny struktur för gymnasieskolan"*
- SOU 2002:121 1999 års skollagskommitté: *"Skollag för kvalitet och likvärdighet"*
- SOU 2003:15 Utredningen om läromedel för funktionshindrade: *"Läromedel- specifikt"*
- SOU 2003:75 Utredningen om flyktingsmottagande och introduktion: *"Etablering i Sverige möjligheter och ansvar för individ och samhälle"*
- SOU 2003:77 Sfi utredningen: *"Vidare vägar och vägen vidare – svenska som andra språk för samhälls- och arbetsliv"*
- SOU 2003:91 Den parlamentariska äldreberedningen SENIOR 2003: *"Äldrepolitik för framtiden. 100 steg till trygghet och utveckling med en åldrande befolkning"*
- SOU 2003:95 Lönebidragsutredningen: *"ArbetsKraft"*
- SOU 2003:108 Utredningen för Statens utvärdering av folkbildningen: *"Folkbildning och integration"*
- SOU 2004:30 Utredningen för Statens utvärdering av folkbildningen: *"Folkbildning och brytningstid – en utvärdering av studieförbund och folkhögskolor"*
- SOU 2004:98 Carlbeck-kommittén: *"För oss tillsammans. Om utbildning och utvecklingsstörning"*
- SOU 2005:1 Kommittén om radio och TV i allmänhetens tjänst: *"Radio och TV i allmänhetens tjänst. Riktlinjer för en ny tillståndsperiod"*

- SOU 2005:5 Utredningen om strukturell diskriminering på grund av etnisk eller religiös tillhörighet: *"Det blågula huset – strukturell diskriminering i Sverige"*
- SOU 2005:37 Kontaktutredningen: *"Tolkutbildning – nya former för nya krav"*
- SOU 2005:40 Utredningen om finska och sydsamiska språken: *"Rätten till mitt språk. Förstärkt minoritetsskydd"*
- SOU 2005:41 Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering: *"Bortom Vi och Dom - Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering"*
- SOU 2006:29 Utredningen Översyn av teckenspråkets ställning: *"Teckenspråk och teckenspråkiga. Kunskaps- och forskningsöversikt"*
- SOU 2006:38 Utredningen En myndighet för vuxnas lärande: *"Vuxnas lärande – En ny myndighet"*
- Ds 2000:49 Näringsdepartementet: *"Kompetensparadox? Hinder och möjligheter att tillvarata kompetensen på arbetsmarknaden"*

Litteratur:

- Andersson, Lotta (2002): *Interpersonell kommunikation. En studie av elever med hörselnedsättning i särskolan* (Malmö högskola, doktorsavhandling)
- Bergman, Brita och Nilsson, Anna-Lena (1999): *Teckenspråket*. Ingår i Hyltenstam, Kennet (1999) – se nedan
- Domfors, Lars-Åke (2000): *Döfstumlärare – specialpedagog – lärare för döva och hörselskadade. En lärarutbildnings innehåll och rationalitetens förskjutningar* (Örebro universitet, doktorsavhandling)
- Eriksson, Per (1983): *Dövas historia. En faktasamling. Del 1 (SIH-läromedel)*
- Eriksson, Per (1999): *Dövas historia i Sverige och övriga Norden* (SIH-läromedel)
- Fredäng, Päivi (2003): *Teckenspråkiga döva. Identitetsförändringar i det svenska dövsamhället* (Uppsala universitet, doktorsavhandling)
- Gustafsson, Lars H. (2002): *Kvalitet inom elevhälsan – vad är det och hur kan den mätas?* Ingår i Skolverkets publikation *Att arbeta med särskilt stöd – några perspektiv*
- Heiling, Kerstin (1993): *Döva barns utveckling i ett tidsperspektiv. Kunskapsnivå och sociala processer* (Lunds universitet och Lärhögskolan i Malmö, doktorsavhandling)

- Heiling, Kerstin (1995): *The development of deaf children. Academic achievement levels and social processes* (Hamburg: Signum)
- Hyltenstam, Kenneth (1999): *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråksperspektiv*
- Jacobsson, Katarina (2000): *Retoriska strider. Konkurrerande sanningar i dövvärlden* (Palmkrons förlag, Lund)
- Johansson, Ulla (1995): *Öppna för alla och enhvar – största möjliga likformighet? Historien om likvärdighet i svensk skola*. Ingår i Skolverkets antologi *Likvärdighet i skolan*
- Lane, Harlan (1983): *When the Minds hears. A history of the Deaf* (Penguin Group, England)
- Lundström, Kjell (2006): *Kampen för ett språk. Dövas två språk och tvåspråkighet i skolundervisningen i Sverige 1809-1990* (Lärarhögskolan i Stockholm, doktorsexamen)=
- Nordén, K., Preisler, G. och Heiling, K. (1979): *Inlärningsprocesser och personlighetsutveckling hos döva barn*. Pedagogisk-psykologiska problem nr 356. Lunds universitet – Lärarhögskolan i Malmö
- Olsson, Henry (1996): *Upphovsrättslagstiftningen – en kommentar* (Norstedts juridik)
- Preisler, Gunilla (1983): *Deaf children in communication*. Stockholms universitet: Institutionen för psykologi (doktorsavhandling)
- Preisler G., Tvingstedt A-L., och Ahlström M. (1997): *The development of communications and language in deaf preschool children with cochlear implants*. International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology 41, 263-272
- Preisler G., Tvingstedt A-L., och Ahlström M. (1999): *Cochlea-implantat på barn – en psykosocial uppföljningsstudie*. Socialmedicinsk Tidskrift 74 (5), 214-219
- Preisler G., Tvingstedt A-L., och Ahlström M. (1999): *Cochlea-implantat på barn – en psykosocial uppföljningsstudie. Mötet mellan föräldrar och CI-team samt mötet mellan förskolepersonal och CI-team*. Rapport 663. Malmö Högskola: Institutionen för pedagogik
- Preisler G., Tvingstedt A-L., och Ahlström M. (2002): *A psychosocial follow-up study of deaf preschool children using cochlear implants*. Child: Care, Health & Development 28 (5), 403-418
- Preisler G., Tvingstedt A-L., och Ahlström M. (2003): *Skolsituationen för barn med CI – ur föräldrars, lärares och assistenters perspektiv*. Rapport nr. 116. Stockholms universitet: Psykologiska institutionen
- Preisler G., Tvingstedt A-L., och Ahlström M. (2004): *Man får ha riktigt mycket tålamod. Intervjuer med barn med cochlea implantat*.

- Rapport nr. 117. Stockholms universitet: Psykologiska institutionen
- Preisler G., Tvingstedt A-L., och Ahlström M. (2005): *Interviews with deaf children about their experiences using cochlear implants*. American Annals of the Deaf, 150 (3), 260-267
- Preisler G. (2005): *Gesters betydelse för barns språkutveckling och språkets betydelse för barns övriga utveckling*. Föredrag vid nordisk konferens om språket, Färöarna 29-30 augusti 2005
- Pärsson, Anita (1997): *Dövas utbildning i Sverige 1889-1971. En skola för språk och ett praktiskt yrke* (Göteborgs universitet, doktorsavhandling)
- Roos, Carin (2004): *Skriftspråkande döva barn. En studie i skriftspråkligt lärande i förskola och skola* (Göteborgs universitet, doktorsavhandling)
- Sahlin, Richard (2004): *Diskrimineringskydd för personer med funktionshinder inom utbildningsområdet: en offentlighetsstudie* (Stockholms universitet, doktorsavhandling)
- Skutnabb-Kangas, Tove (1981): *Tvåspråkighet*
- Svartholm, Kristina (1997): *Dövas tvåspråkighet*. Publicerad i Vårdprogram för behandling av döva barn med cochleainplantat (Socialstyrelsen)
- Svartholm, Kristina (2002): *Språk och skola, tvåspråkighet hos döva och hörselskadade*. Föredrag vid Nordiska audiologiska sällskapets kongress 2002. Kongressdokumentationen, sidorna 48-52.
- Timmermans, Nina (2005): *The status of sign languages in Europe* (Europarådet)

Övrigt material:

- Aksén, Bodil (2004): *Att se möjligheterna. Dövblind-/teckenspråkstolkutbildningen – idag och imorgon*. Tolk- och översättarinstitutet vid Stockholms universitet - Rapport
- Andersson, Gisela och Berglund, Else (2005): *Funktionshindrad introduktion? Fallstudie i fyra kommuner av funktionshindrade flyktingars introduktion* – Opublicerad uppsats, Örebro universitet
- Arbetsmarknadsstyrelsen – Avdelningen för arbetsförmedlingsfrågor (2006-01-23, dnr. 05-003636): Svar på frågor ställda av utredningen
- Barnplantabladet 2/2004

- Berndtsson, Rolf 2004: *Läromedel för vuxna med teckenspråk som första språk – 2002/2003. En utvärdering av "Projektet för utvecklandet av läromedel för vuxna med teckenspråk som första språk"*. Rapport 1
- Berndtsson, Rolf 2005: *Läromedel för vuxna med teckenspråk som första språk – 2003/2004. En utvärdering av "Projektet för utvecklandet av läromedel för vuxna med teckenspråk som första språk"*. Rapport 2
- Bruce, Malcolm – rapporteur for the Committee on Legal Affairs and Human Rights: *Protection of sign language in the member states of Council of Europe*. Doc. 9738. 17. March 2003.
- Danielsson, L. (1999): *Att vara invandrare och döv. En dubbel utmaning*
- Edén, Margareta 2005, *Specialpedagogik med inriktning mot grav språkstörning*, Specialpedagogiska institutet
- Edenås, Christina (1999): *Teckenspråkstest och antagning till teckenspråks/dövsblindtolkutbildning. Ett diskussionsunderlag sammanställt inom projektet antagning 2000*, TÖI
- Edenås, Christina (2000): *Uppföljning av tvåårig teckenspråksutbildning på folkhögskola TÖI*
- Einarsson, J 2004, *Språksociologi*
- Eriksson, Per och Söderlund, Helena (2000): *Döva och bibliotek, en kartläggning* (Örebro länsbibliotek)
- Folkbildningsrådet: *Målgruppsstatistik avseende studieförbunden, studiecirkel och annan målgruppsverksamhet åren 2004 och 2005*
- Göransson, Lena och Malmström, Sven-Erik (2002): *Döva i Skåne. Från projekt till regionalt resursteam för döva*. Habilitering & Hjälpmedel - FoU enheten. Region Skåne
- Hammarberg, Thomas och Nilsson, Anna (2005): *"Bra början men bara en början". En utvärderande kommentar om den nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna – Justitiedepartementet* (Ju2004/6673/D)
- Hein, Anna och Carlsson, Jonas (2001): *Fyrårig tolkutbildning. Erfarenheter från en försöksverksamhet en modell för framtiden – Vaddö folkhögskola 2001*
- Härnösands folkhögskola (2005): *Tolkutbildning i samverkan. Ett inspirationsmaterial för brobyggare*
- Högskoleverket (2000): *Högskolestudier och funktionshinder. Högskoleverkets rapportserie 2000:4 R*
- Högskoleverket (2004): *Teckenspråkstolkning för studerande – ett regeringsuppdrag* (Reg. nr. 61-303-04)

- Hörselskadades Riksförbund: *Årsrapport 2005 – Sanning och konsekvens om hörselskadades situation i Sverige*
- Integrationsverket (2004): *Introduktion för nyanlända invandrare - enkätundersökning*
- Johansson, Karolina (2005): *Tfi? En studie om döva invandrare ur ett flerspråkigt utbildningsperspektiv* (Magisteruppsats, Centrum för tvåspråkighetsforskning vid Stockholms universitet)
- Kammarkollegiet (2001): *Utredning om auktorisation av teckenspråkstolkar och förutsättningar för auktorisation när det gäller dövblindtolkning och vuxendövtolkning* (Dnr. 12-13697-2000)
- Nationell samsyn kring hälsa och första tiden i Sverige*, Integrationsverket
- Nationellt centrum för flexibelt lärande: *Årsredovisningar 2002, 2003, 2004, 2005*
- Nilsson, Anna-Lena (1997): *Forskning om teckenspråkstolkning – en översikt*. TÖI Rapport nr 6.
- Palmgren, Sten (2004): *Den nordiska språkkonventionen. Utvärdering av eventuella behov att revidera konventionen* (Nordiska ministerrådet)
- Patientnämnden inom Stockholms läns landsting* (PaN 0012-03960-30): *Rätt till tolk – svar till Stockholms läns landsting, södra Stockholms produktionsområde 2001-07-18*
- Post & Telestyrelsen: *PM 2006-03-13 om försöksverksamhet med bildtelefoni m.m.*
- Riksrevisionsverket (2002): *Att etablera sig i Sverige. En granskning av introduktionsverksamheten för flyktingar och deras anhöriga*. RRV 2002:15
- Riksrevisionsverket (2002): *Stimulera eller finansiera. En granskning av statsbidraget till tolktjänst för döva, dövblinda och hörselskadade*. RRV 2002:16
- Riksteaterns årsredovisningar 2001, 2002, 2003, 2004, 2005*
- Regleringsbrev för budgetåren 2003, 2004, 2005 och 2006 avseende Specialpedagogiska institutet
- Regleringsbrev för budgetåren 2003, 2004, 2005 och 2006 avseende Specialskolemyndigheten
- Skolledarhögskolan i Örebro (1997): *Rapport nr 519 – Döva och hörselskadade elevers studiesituation i gymnasieskolorna i Örebro*
- SKOLF 1998:7 Skolverkets föreskrifter om ramkursplan för teckenspråksutbildning för vissa föräldrar
- SKOLFS 2003:19 Skolverkets föreskrifter om ramkursplan för teckenspråksutbildning för vissa föräldrar

- Skolverket (1996): Rapport 102 – *Gymnasieutbildning i Örebro för döva och hörselskadade*
- Skolverket (2000): *Gymnasial utbildning för elever med dövblindhet. Beskrivning av målgrupp och förslag till lösningar*. Regeringsuppdrag (dnr 2000:658)
- Skolverket (2004): *Redovisning av regeringsuppdrag avseende utvärdering av teckenspråksutbildning för vissa föräldrar (TUFF)* (dnr 2003:1347)
- Skolverket (2005): *Skolverkets analys av faktorer inom skolektorn som påverkar möjligheterna att uppnå de handikappolitiska målen*. Regeringsuppdrag (dnr. 2002:1884)
- Skolverket (2005): *Utbildningsinspektion i Örebro kommun – Karolinska skolan, Kvinnerstaskolan, Risbergska skolan, Rudbecks-skolan, Tullängsskolan och Virginska skolan* (dnr. 53-2004-1247)
- Skolverket (2005): *Barn, elever, personal och utbildningsresultat. Kommunal nivå. Jämförelsetal om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning. Del 1 Rapport 259*
- Skolverket (2005): *Officiell statistik förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning avseende 2004 – Del 2. Tabell 3.7 B: Elever med undervisning i modersmål och svenska som andraspråk (SVA) läsåret 2004/05*
- Skolverket (2005): *Handikappade elever i skolan. Det offentliga skolväsendets möte med funktionshinder från folkskolan till nutid* Rapport 270
- Socialstyrelsen (1998): *Uppföljning av landstingens tolktjänstverksamhet för barndomsdöva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade 1998*
- Socialstyrelsen (2000): *Uppföljning av landstingens tolktjänstverksamhet för barndomsdöva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade år 2000*
- Specialpedagogiska institutet: *Årsredovisningar 2002, 2003, 2004, 2005*
- Specialpedagogiska institutet: *Åtterrapporering av regeringsuppdrag – rapport 2003-10-29 (dnr 00-03/2947), rapport 2004-09-28 (dnr 11-2004/2918), rapport 2005-10-14 (dnr 11-2005/3444)*
- Specialpedagogiska institutet: *Svar 2006-01-12 på frågor om läro-medel* (dnr 08-205/4350)
- Specialpedagogiska institutet: *Redovisning 2006-03-20 av uppgifter om anvisade medel samt antal deltagare i teckenspråksutbildning för föräldrar*
- Specialskolemyndigheten: *Årsredovisningar 2002, 2003, 2004, 2005*

- Språk i Norden 2006*. Årsskrift för språknemndene i Norden. Novus förlag, Oslo
- SBU 2003: *Hörapparat för vuxna – nytta och kostnader*, Statens beredning för medicinsk utvärdering 2003:164
- SBU 2006: *Bilaterala cochleaimplantat hos barn*, Statens beredning för medicinsk utvärdering Alert-rapport 2006:01
- Statens institut för särskilt utbildningsstöd (2002): *Information om stöd i vuxenutbildning för studerande med funktionshinder*
- Statens Kulturråd (2005:5): *Kultur i siffror*, Studieförbunden 2004
- SCB: *Undersökningar av levnadsförhållanden 2003, ULF*
- SCB: *Funktionshindrades situation på arbetsmarknaden 4:e kvartalet 2004*
- Statskontoret (2002:11): *Ny organisation för tolk- och översättarutbildning*
- Stockholms läns landsting (2002): *Behovet av tolktjänst bland barndomsdöva, dövblinda, vuxendöva och hörselskade. Slutrapport 2002-12-30*
- Sveriges Dövas Riksförbund (2005): *Teckenspråkets ställning – SDR:s skuggutredning. Delrapport av projektet inklusive en enkätundersökning bland 200 teckenspråkiga*
- Sveriges Television AB: *SVT:s public service redovisning 2003, 2005*
- Toll, Ingrid 2005, *En resa i lärande med målet en skola för alla*. Specialpedagogiska institutet
- TÖI (2002-07-31): *Auktorisation av tolkar i teckenspråk och förutsättningarna för auktorisation när det gäller dövblindtolkning och vuxendövtolkning* (dnr. 39/2002)
- TÖI (2003-05-20): *Måldokument för tolkutbildningen*
- Västra Götalandsregionen – *Att tolka döva barn och ungdomar*
- Yetkin, Kristina (1997): *Tvårig teckenspråksutbildning vid folkhögskola våren 1997*. Ett diskussionsunderlag, TÖI
- Överenskommelse om utveckling av introduktionsinsatser för nyanlända invandrare i Sverige*, rev. mars 2006, Integrationsverket